

T. C.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

**YAŞLI ALT GRUPLARINA YÖNELİK KALIPYARGI
İÇERİKLERİ VE FARKLI YAŞ GRUPLARINDA
YAŞÇILIK**

Aslı AYDEMİR

2502150210

TEZ DANIŞMANI

DR. Göklem TEKDEMİR

İSTANBUL-2021

ÖZ

YAŞLI ALT GRUPLARINA YÖNELİK KALIPYARGI İÇERİKLERİ VE FARKLI YAŞ GRUPLARINDA YAŞÇILIK

ASLI AYDEMİR

Bu araştırmada yaşlı alt gruplarına yönelik kalıpyargı içeriklerini kalıpyargı içeriği modeli çerçevesinde incelemek; kalıpyargı içerikleri ve sosyal yapısal değişkenlerin çelişik duygulu yaşçılık ve kuralcı yaşçılık ile ilişkilerini ortaya çıkarmak ve farklı yaş gruplarında (genç, ilk yetişkin, orta yaşlı ve yaşlı) algılanan yaş ayrımcılığı, yaş grup özdeşimi ve yaşçılık (çelişik duygulu ve korumacı yaşçılık) ilişkilerini betimlemek amaçlanmıştır. Araştırmanın ilk aşamasında 104 katılımcıya ulaşılarak on sekiz yaşlı alt grubu belirlenmiştir. Araştırmanın 642 katılımcının dahil olduğu ikinci aşamasında on sekiz yaşlı alt grubu yetkinlik, sıcaklık, statü ve rekabetçilik boyutlarında değerlendirilmiş, katılımcıların yaşçılık (çelişik duygulu ve kuralcı), algılanan yaş ayrımcılığı ve yaş grup özdeşim düzeyleri belirlenmiştir. Araştırma sonucunda on sekiz yaşlı alt grubunun yetkinlik ve sıcaklık boyutlarında beş kümede yer aldıkları, on üç yaşlı grubuna çelişik kalıpyargıların yöneltildiği görülmüştür. Yaşlı alt gruplarının yetkinliği ile algılanan statüleri arasında anlamlı bir ilişki bulunurken yaşlı alt gruplarının sıcaklığı ile algılanan rekabetçilik arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Farklı yaş gruplarında algılanan yaş ayrımcılığı, yaş grup özdeşimi ve yaşçılık arasındaki ilişkilerin farklılaştığı görülmüştür. Kalıpyargı içerikleri ve sosyal yapısal değişkenler ile algılanan yaş ayrımcılığı, yaş grup özdeşimi ve yaşçılık arasındaki ilişkiler ilgili literatür bağlamında tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: kalıpyargı içerikleri, sosyal yapısal değişkenler, algılanan yaş ayrımcılığı, yaş grup özdeşimi, çelişik duygulu yaşçılık, kuralcı yaşçılık

ABSTRACT

CONTENTS OF STEREOTYPES TOWARD ELDER SUBGROUPS AND AGEISM IN DIFFERENT AGE GROUPS

ASLI AYDEMİR

In this study, it was aimed to examine the stereotype contents of the elderly subgroups within the framework of the stereotype content model, to reveal the relations of stereotype contents and social structural variables with ambivalent ageism and normative ageism, and to describe the perceived age discrimination, age group identification and ageism (ambivalent and prescriptive) relations in different age groups (young, young adult, middle aged, and old). In the first stage of the study, 104 participants were reached and eighteen elderly subgroups were determined. In the second stage of the study, the participants (N=642) were asked to evaluate these eighteen subgroups in terms of competence, warmth, status and competitiveness. Additionally, ageism (ambivalent and prescriptive), perceived age discrimination and age group identification levels of the participants were measured. The results indicated that these eighteen subgroups took place in five clusters in terms of competence and warmth dimensions, and ambivalent stereotypes were particularly directed to the thirteen subgroups. While there was a significant relationship between the competence of the elderly subgroups and their perceived status, there was no significant relationship between the warmth of the elderly subgroups and their perceived competitiveness. It has also been observed that the relationships between perceived age discrimination, age group identification and ageism differ in different age groups. The relationships between stereotype contents and socio-structural variables, and the relationships among perceived age discrimination, age group identification and ageism are discussed in the context of the relevant literature.

Keywords: stereotype contents, social structural variables, perceived age discrimination, age group identification, ambivalent ageism, prescriptive ageism

ÖNSÖZ

Bu tez araştırması farklı yaşlı alt gruplarına yönelik kalıpyargı içeriklerini ve bu içeriklere göre yaşlı alt gruplarını kümelendirerek söz konusu yaşlı alt gruplarına yönelik olası duygu ve davranış biçimlerini öngörmeyi amaçlamıştır. Bununla birlikte genç, ilk yetişkin, orta yaşlı ve yaşlı yaş gruplarının algılanan yaş ayrımcılığı, yaş grup özdeşimi ve yaşçılık düzeylerini, benzerlik ya da farklılıklarını tespit ederek algılanan yaş ayrımcılığı, yaş grup özdeşimi ve yaşçılık ilişkisine dair bilgi edinmek arzu edilmiştir. Araştırma verileri online anket uygulamasıyla edinildiği için dijital okuryazarlığın düşük olduğu 65 yaş ve üstü yaş grubuna ulaşmakta diğer yaş gruplarına kıyasla zorlanılmış olsa da bu araştırma 642 katılımcıdan oluşan örneklemiyle yaşlıların konumu ve yaşçılığın düzeyi hakkında tanımlayıcıdır. Sonuç olarak yaşlanan Türkiye’de yaşlıların maruz kalabilecekleri ayrımcılık ve mevcut/olası kuşaklararası gerilim için sosyal politika geliştiriciler için öngörü sağlayacak, araştırmacılar için yeni soru ve araştırmalara yol açacak bilgiler sağlamıştır.

Doktora eğitimimin başladığı 2015 yılından bu yana beni büyüten, olgunlaştıran pek çok şeyin yanında bu tez araştırmasının beni teknik olarak ileri taşıması dışında ben de çok az bir etkiye sahip olduğunu söylemeliyim. Yüksek lisans tezimin önsözünde isyanıyla andığım babamı kaybetmemle, yoldaşlık ettiğimi belirttiğim Burhan’ın ve benim Kanun Hükmünde Kararnamelerle işlerimizden edilmemizle, mahkemelere beyan, savunma hazırlayıp birbirimizi kollamamızla, ülkemizden gitsek mi kalsak mı sorularıyla boğuşmak durumunda kalmamızla geçen ve şu an bu önsözü yazdığımı göre olabildiğimiz kadar hayatta kaldığımız koskoca altı yılın sonunda bu tez yazılabildi.

Bu süreçte;

Lisans ve yüksek lisans öğrenimim boyunca başarı bursu ile beni destekleyen ancak doktora eğitimim sırasında Kanun Hükmünde Kararname ile işimden edildiğim için öğrenciliğim devam ediyor olmasına rağmen bursumu kesen TÜBİTAK’A teşekkür ederim.

“Bu suça ortak olmayacağız” diyerek sözünü söylemekten geri durmayan Barış Akademisyenlerinin bir parçası olduğum, akademiyi üniversite dışına taşıma gayretimiz, öğrenmenin ve öğretmenin mahkeme salonlarına kadar üniversite binalarını nasıl da aştığını deneyimlediğim için çok mutluyum. İhracımın ardından benimle dayanışma gösteren Eğitim-Sen’e, özellikle Çağlayan emektarı Barış Akademisyenlerine, dost edindiklerime çok müteşekkirim.

Benim ben olmamda nasıl da payının olduğunu öfkeyle anladığım babam İrfan Aydemir, erken ve çabuk gidişiyile beni yine büyüttü, düşünsel, duygusal olarak genişletti; annem Fatma Aydemir, kız kardeşim Cansu Aydemir hep destek oldular, yükümü hafıflettiler; yoldaşım Burhan İnönülü ile bu altı yılda ellerimizi çok sıkı tuttuk, yıllardır aldığımız yollara birbirimizin değişim ve dönüşümlerine alan açarak yenilerini ekledik. Minnettarım.

İhraç edilmem sebebiyle Türkiye üniversitelerinde belirsiz bir geleceğe itildiğim bu son dört yılda bu tez yarıda bırakılma eşiğinden çok döndü, duygusal olarak ağır bir yüke dönüştü. Bu zor anlarda beni cesaretlendiren, ne ve nasıl yaparsam yapayım iyi olacağına güvendiğini hissettiren tez danışmanım Göklem Tekdemir’e, tez sürecinde hiçbir sorumu yanıtsız bırakmayan ve hep destek olan Çağdan Erdoğan’a, Zeynep Ecem Piyale’ye, Fatma Kahraman’a ve Gonca Nebioğlu’na çok teşekkür ederim.

Aslı Aydemir

İSTANBUL-2021

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiv
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TEORİK ÇERÇEVE

1.1. YAŞ, YAŞ KİMLİĞİ VE YAŞ GRUP KİMLİĞİ.....	3
1.2.YAŞ AYRIMCILIĞI	5
1.3.YAŞLILARA YÖNELİK KALIPYARGILAR VE ÖNYARGILAR	7
1.4.YAŞLILARA YÖNELİK KALIPYARGILARIN İÇERİĞİ: KALIPYARGI İÇERİĞİ MODELİ	9
1.4.1.Kalipyargı İçerikleri: Sıcaklık ve Yetkinlik.....	9
1.4.2.Sosyal Yapı: Statü ve Rekabetçilik.....	10
1.4.3.Yaşlılara Yönelik Kalipyargı İçerikleri.....	11
1.5.YAŞLILARA DAİR ALGILANAN TEHDİT	12
1.6.YAŞÇILIK	15
1.6.1.Çelişik Duygulu Yaşçılık.....	17
1.6.2.Kuralcı Yaşçılık	18
1.7.ARAŞTIRMANIN AMACI.....	19

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1.İLK AŞAMA: YAŞLI ALT GRUPLARININ BELİRLENMESİ	21
---	----

2.1.1.Katılımcılar	21
2.1.2. Veri Toplama Araçları	21
2.1.2.1.Demografik Bilgi Formu.....	21
2.1.2.2.Yaşlı Alt Grup Belirleme Çalışması	21
2.1.3.İşlem.....	22
2.2.İKİNCİ AŞAMA: YAŞLI ALT GRUPLARINA YÖNELİK KALIPYARGI İÇERİKLERİ, SOSYAL YAPISAL DEĞİŞKENLER VE ALGILANAN YAŞ AYRIMCILIĞI, YAŞ GRUP ÖZDEŞİMİ VE YAŞÇILIK.....	22
2.2.1.Katılımcılar	22
2.2.2. Veri Toplama Araçları	24
2.2.2.1.Demografik Bilgi Formu.....	24
2.2.2.2.Yaş Grup Özdeşimi Ölçeği	24
2.2.2.3.Algılanan Yaş Ayrımcılığı Ölçeği	24
2.2.2.4.Çelişik Duygulu Yaşçılık Ölçeği	25
2.2.2.5.Kuşaklararası Gerilim Kuralcı Yaşçılık Ölçeği: Ardılık, Kimlik ve Tüketim (AKT)	25
2.2.2.6.Kalipyargı İçerikleri Ölçeği (Sıcaklık-Yetkinlik)	26
2.2.2.7.Sosyal Yapı Ölçeği (Statü-Rekabetçilik)	26
2.2.3.İşlem.....	27

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

3.1.İLK AŞAMA: YAŞLI ALT GRUPLARINA DAİR BULGULAR	28
3.2.İKİNCİ AŞAMA: KİM VE DİĞER DEĞİŞKENLERE AİT BULGULAR.....	34
3.2.1.Ölçeklerin Geçerlik ve Güvenirlik Analizleri	34
3.2.1.1.Algılanan Yaş Ayrımcılığı Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlik Katsayısı Değerleri.....	34
3.2.1.2.Yaş Grup Özdeşimi Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlik Katsayısı Değerleri	34
3.2.1.3.Kuşaklararası Gerilim Kuralcı Yaşçılık Ölçeği: Ardılık, Kimlik ve Tüketim (AKT) Geçerlik ve Güvenirlik Katsayısı Değerleri	35

3.2.1.4.Çelişik Duygulu Yaşçılık Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlik Katsayısı Değerleri.....	37
3.2.1.5.Kalıpyargı İçerikleri (Yetkinlik-Sıcaklık) ve Sosyal Yapı Ölçeği (Statü- Rekabetçilik) Boyutları Geçerlik ve Güvenirlik Katsayısı Değerleri	39
3.2.1.6.Sosyal Yapı Ölçeği Rekabetçilik Boyutu Alt Boyutları Geçerlik ve Güvenirlik Katsayısı Değerleri	44
3.2.2.Yaşlı Alt Gruplarına Yönelik Kalıpyargı İçerikleri, Sosyal Yapısal Değişkenler ve Kümeleme Analizi	46
3.2.2.1.Yaşlı Alt Gruplarına Yönelik Kalıpyargı İçerikleri ve Sosyal Yapısal Değişkenler	46
3.2.2.2.Yaşlı Alt Grupları Kümeleme Analizi	50
3.2.2.3.Çelişik Kalıpyargıların Yöneltildiği Yaşlı Alt Grupları.....	54
3.3.3.Kalıpyargı İçerikleri, Sosyal Yapısal Değişkenler ve Diğer Değişkenler Arasındaki İlişkiler.....	55
3.3.3.1.Kalıpyargı İçerikleri ile Sosyal Yapısal Değişkenlerin İlişkisi.....	55
3.3.3.2.Kalıpyargı İçerikleri, Sosyal Yapısal Değişkenler ile Algılanan Yaş Ayrımcılığı, Yaş Grup Özdeşimi, Yaşçılık ve Yaş İlişkisi	57
3.3.4.Farklı Yaş Gruplarında Algılanan Yaş Ayrımcılığı, Yaş Grup Özdeşimi ve Yaşçılık İlişkisi	58

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TARTIŞMA

4.1.KİM ÇERÇEVESİNDE YAŞLILARA YÖNELİK KALIPYARGILAR.....	68
4.1.1.Yüksek Yetkinlik/Yüksek Sıcaklık Kümesi.....	70
4.1.2.Çelişik Kalıpyargılar	72
4.1.2.1.Yüksek Yetkinlik/Düşük Sıcaklık Kümesi	73
4.1.2.2.Orta Yetkinlik/Yüksek Sıcaklık ve Düşük Yetkinlik/Orta Sıcaklık Kümesi	74
4.1.2.3. Orta Yetkinlik/Düşük Sıcaklık Kümesi	76
4.1.3. Sosyal Yapıyla İlintili Kalıpyargılar	77
4.2.ALGILANAN YAŞ AYRIMCILIĞI, YAŞ GRUP ÖZDEŞİMİ, YAŞÇILIK VE YAŞ İLE KİM İLİŞKİLERİ	79

4.3.ALGILANAN YAŞ AYRIMCILIĞI, YAŞ GRUP ÖZDEŞİMİ VE YAŞÇILIK İLİŞKİLERİ 81

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1.SONUÇ.....	87
5.2.KISITLILIKLAR	90
5.3.ÖNERİLER	91
KAYNAKÇA	94
EKLER.....	106
ÖZGEÇMİŞ.....	119

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Katılımcıların Tümüne ve Yaş Gruplarına Göre Demografik Bilgiler.....	23
Tablo 2: Yaşlı Altgrupları; Alt Kategorilerin Sıklığı.....	30
Tablo 3: Yaşlı Alt Grupları; Kategorilerin Sıklığı	32
Tablo 4: Algılanan Yaş Ayrımcılığı Ölçeği Madde Yükleri ve Güvenirlik Katsayısı	34
Tablo 5: Yaş Grup Özdeşimi Ölçeği Madde Yükleri ve Güvenirlik Katsayısı.....	35
Tablo 6: Kuşaklararası Gerilim Kuralcı Yaşçılık Ölçeği Madde Faktör Yükleri ve Güvenirlik Katsayıları.....	36
Tablo 7: Çelişik Duygulu Yaşçılık Ölçeği Madde Faktör Yükleri ve Güvenirlik Katsayıları	38
Tablo 8: Yaşlı Alt Gruplarına Dair Kalıpyargı İçeriği Ölçeği Geçerlik Analiz Sonuçları	40
Tablo 9: Yaşlı Alt Gruplarına Dair Sosyal Yapı Ölçeği Geçerlik Analiz Sonuçları .	42
Tablo 10: Yaşlı Alt Gruplarına Dair Yetkinlik, Sıcaklık, Statü ve Rekabet Boyutlarının Güvenirlik Katsayıları.....	43
Tablo 11: Yaşlı Alt Grupların Dair Rekabetçilik Boyutu Geçerlik Analiz Sonuçları	44
Tablo 12: Yaşlı Alt Gruplarına Dair Sembolik Tehdit ve Gerçekçi Tehdit Alt Boyutlarının Güvenirlik Katsayıları	45
Tablo 13: Yaşlı Alt Gruplarına Dair Yetkinlik Boyutu Maksimum, Minimum, Ortalama ve Standart Sapma Puanları	46
Tablo 14: Yaşlı Alt Gruplarına Dair Sıcaklık Boyutu Maksimum, Minimum, Ortalama ve Standart Sapma Puanları	47
Tablo 15: Yaşlı Alt Gruplarına Dair Statü Boyutu Maksimum, Minimum, Ortalama ve Standart Sapma Puanları	48
Tablo 16: Yaşlı Alt Gruplarına Dair Rekabetçilik Boyutu Maksimum, Minimum, Ortalama ve Standart Sapma Puanları	49
Tablo 17: Kümeler Arası Sıcaklık ve Yetkinlik Farkları ile Kümeler içi ve Yaşlı Alt grupları Sıcaklık ve Yetkinlik Ortalamaları.....	53

Tablo 18: Grupların Yetkinlik ve Sıcaklık Değerlendirmelerine İlişkin, Katılımcı Sayıları, Ortalamaları, Standart Sapmaları, Yetkinlik ve Sıcaklık Değerlendirmeleri Arasındaki Ortalama Farkları	54
Tablo 19: Gruplar Düzeyinde Tanımlayıcı İstatistikler	55
Tablo 20: Grup Düzeyinde Kalıpyargı İçerikleri ve Sosyal Yapısal Değişkenler İlişkilerini Gösteren Pearson Korelasyon Tablosu	55
Tablo 21: Statünün Yetkinlik Üzerindeki Yordayıcı Etkisi	56
Tablo 22: Rekabetçiliğin Sıcaklık Üzerindeki Yordayıcı Etkisi	56
Tablo 23: Birey Düzeyinde Kalıpyargı İçerikleri, Sosyal Yapısal Değişkenler ile Diğer Değişkenlerin İlişkilerini Gösteren Pearson Korelasyon Tablosu	58
Tablo 24: Katılımcıların Tümü için Tanımlayıcı İstatistikler	59
Tablo 25: Katılımcıların Tümü için Değişkenler Arasındaki İlişkileri Gösteren Pearson Korelasyon Tablosu	59
Tablo 26: Gençler Yaş Grubu için Tanımlayıcı İstatistikler	60
Tablo 27: Gençler Yaş Grubu için Değişkenler Arasındaki İlişkileri Gösteren Pearson Korelasyon Tablosu	60
Tablo 28: İlk Yetişkinler için Tanımlayıcı İstatistikler	60
Tablo 29: İlk Yetişkinler için Değişkenler Arasındaki İlişkileri Gösteren Pearson Korelasyon Tablosu	61
Tablo 30: Orta Yaşlılar Yaş Grubu için Tanımlayıcı İstatistikler	61
Tablo 31: Orta Yaşlılar Yaş Grubu için Değişkenler Arasındaki İlişkileri Gösteren Pearson Korelasyon Tablosu	62
Tablo 32: Yaşlılar Yaş Grubu için Tanımlayıcı İstatistikler	62
Tablo 33: Yaşlılar Yaş Grubu için Değişkenler Arasındaki İlişkileri Gösteren Pearson Korelasyon Tablosu	62

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Yaşlı Alt Gruplarının Kalıpyargı İçeriklerine Göre Kümeleme Analizi Sonuçları	51
Şekil 2: Algılanan Yaş Ayrımcılığı ile Yaş Gruplarının İlişkisini Gösteren Grafik ..	63
Şekil 3: Yaş Grup Özdeşimi ile Yaş Gruplarının İlişkisini Gösteren Grafik.....	64
Şekil 4: Çelişik Duygulu Yaşçılık ile Yaş Gruplarının İlişkisini Gösteren Grafik....	65
Şekil 5: Çelişik Duygulu Yaşçılık ile Yaş Gruplarının İlişkisini Gösteren Grafik....	66

KISALTMALAR LİSTESİ

DS	:	Düşük Sıcaklık
DY	:	Düşük Yetkinlik
KİM	:	Kalıpyargı İçeriği Modeli
OS	:	Orta Sıcaklık
OY	:	Orta Yetkinlik
YS	:	Yüksek Sıcaklık
YY	:	Yüksek Yetkinlik

GİRİŞ

Bir sosyal grup olarak yaşlılar yaşlılığı kesen cinsiyet, sınıf gibi temel belirleyenler gözetilmeden değerlendirildiğinde Kalıpyargı İçeriği Modeli'ne (KİM) (Fiske, Cuddy, Glick ve Xu, 2002) göre düşük yetkinlik ve yüksek sıcaklık kümesinde yer almaktadır ve bunun sonucunda yaşlılara korumacı önyargılar yöneltilmekte, acıma ve merhamet duygularının eşlik ettiği ihmal gibi pasif zarar verme ya da yardım etme gibi aktif kolaylaştırma davranışlarında bulunmaktadır. Ancak her sosyal grup gibi yaşlılar da diğer değişkenlerle birlikte düşünüldüğünde yaşlılara yöneltilen kalıpyargı içerikleri, duygular ve davranışlar değişecektir. Bu çalışmada farklı yaşlı alt grupları tespit edilerek bu yaşlı alt gruplarına yönelik kalıpyargı içerikleri ve algılanan sosyal yapısal değişkenler incelenmek istenmiştir.

Yaşlılar çelişik kalıpyargıların yöneltildiği sosyal gruplardan biridir ve bu kalıpyargılar olumlu ve olumsuz içerikleriyle yaşlılığı barındırabilir. Sosyal psikoloji literatüründe yaşçılık tanımlayıcı yaşçılık ve kuralcı yaşçılık olarak değerlendirilmektedir. Tanımlayıcı yaşçılık, yaşlılara atfedilen özellikleri kapsarken kuralcı yaşçılık yaşlılara bir alan tanımlayarak o alana sınır çizilmesini ve yaşlılara kural koyulmasını ifade etmektedir. Çelişik duygulu yaşçılık, korumacı ve düşmanca yaşçılık boyutlarıyla tanımlayıcıdır; kuralcı yaşçılık bu çalışmada North ve Fiske'nin (2013) önerdiği kimlik, tüketim ve ardıllık boyutlarıyla ele alınmıştır. Çelişik duygulu yaşçılık ve kuralcı yaşçılığın kalıpyargı içerikleri ve sosyal yapısal değişkenler ile ilişkisi bu çalışmanın odaklarından biridir.

Genç, ilk yetişkin, orta yaşlı ve yaşlı gibi farklı yaş gruplarının algıladıkları yaş ayrımcılığı, yaş grup özdeşimi ve yaşçılık düzeylerini, benzerlik ya da farklılıklarını tespit etmek; algılanan yaş ayrımcılığı, yaş grup özdeşimi ve yaşçılık (çelişik duygulu ve korumacı yaşçılık) ilişkilerini incelemek bu çalışmanın odaklarından bir diğeridir.

Sonuç olarak bu çalışma ile farklı yaşlı alt gruplarına yöneltilen kalıpyargıları içeriklerini belirlemek, yaşlı alt gruplarının hangi kümelerde yer aldığını tespit etmek ve dolayısıyla yaşlı alt gruplarına yöneltilebilecek duygu ve davranışlara dair KİM

çerçevesinde öngörülerde bulunabilmek; yaşcılığın farklı yaş gruplarında nasıl sirayet ettiğini betimlemek ve yaşcılıkla ilişkili değışkenleri incelemek arzu edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEORİK ÇERÇEVE

1.1.Yaş, Yaş Kimliği ve Yaş Grup Kimliği

Yaş bir canlının doğumundan ölümüne kadar geçen zaman dilimini gösteren bir ölçüttür. İnsanın doğumundan itibaren zorunlu olarak her yıl artan zaman dilimini gösteren yaş, kronolojik yaştır. Kronolojik yaş zamana dayalı ve dolayısıyla tespitinden emin olduğumuz tek yaş tarifidir. Kronolojik yaştan yanı sıra kişinin yeryüzünde geçirdiği zaman dilimine bağımlı ancak ondan ayrışabilen öznel yaş bir diğer kavramsallaştırmadır. Öznel yaş kişinin kendisinin hissettiği yaştır. Sosyal yaş ise kişiye yaşam çizgisinde toplumsal normlara göre biçilen yaştır. Biyolojik yaş ise kronik yaşla ilintili olarak bedenin aldığı yaştır. Bunlarla birlikte insan gelişiminin biyolojik, psikolojik ve sosyal özellikleri gözetilerek yaş aralıkları belirlenmiş; temel olarak çocukluk, gençlik, yetişkinlik ve yaşlılık olarak dönemlere ayrılmıştır. Kronolojik yaşlarına göre yer aldıkları dönem içindeki bireylerden benzer biyopsikososyal sonuçlar beklenmektedir.

Yaş kimliği kronolojik yaş, biyolojik yaş ve sosyal yaş gibi tüm yaş kavrayışların kesişiminde bireyin kendini konumlandığı yaştır ve kavramsal olarak öznel yaşa denk düşmektedir. Yaş kimliği zaman içinde içerik olarak değişebilmektedir. Örneğin, kişinin yaşı arttıkça öznel yaş artmaktadır ancak bu artış yaş ilerledikçe durmakta ve geriye düşmekte, insanlar yaşlandıkça kendilerini oldukları yaştan daha genç bulmaktadır (Kaufman ve Elder Jr., 2002; Shmerlina, 2015). Yaş kimliği psikososyal ve biyolojik yaşlanmadan bağımsız değildir. Daha geniş bel çevresi, daha düşük nefes alma ya da verme kapasitesi ve daha düşük kavrama becerisi gibi biyolojik yaşlanmaya dair bedensel ipuçları ile algılanan yaş ayrımcılığı öznel yaştan kronolojik yaştan daha fazla olmasına etki etmektedir (Stephan, Sutin ve Terracciano, 2015). Yaş kimliğini belirleyen koşullardan biri de bireyin sınıfsal konumunun bir göstergesi olarak aldığı eğitimin düzeyidir. Daha eğitilmiş kişiler kendilerini daha uzun süre genç hissetmektedir (Shmerlina, 2015).

Yaş kimliği toplumsal yapı içerisinde bireyin öznel koşullarına vurgu yapmaktadır. Yaş grup kimliği ise kolektif bir kimliktir (Gartska, Schmitt, Branscombe ve Hummert, 2004) ve benzer yaş aralığında olan kişilerle ortaklaşma üzerinden o yaş aralığına aidiyet duymayı ifade etmektedir. Bireyler hem kendilerini hem de diğerlerini bu yaş gruplarına göre kategorize etmektedir (Bultena ve Powers, 1978; Luszczyk, 1985; Neugarten, 1968). Sosyal kimlik kuramında sosyal kategorizasyon merkezi önemdedir ve bireylerin insanları yaş gibi çeşitli değişkenler nezdinde sınıflandırdıklarını öne sürülmektedir. Bu sınıflandırmanın temelindeki motivasyon bireyin kendi kimliğini olumlama çabasıdır. Sosyal kimlik kuramı 1) bireylerin üyesi oldukları sosyal gruba göre kendilerini tanımladıklarını, o gruba özdeşim kurduklarını, 2) özdeşim kurdukları grubun statüsünü sosyal yapı içerisindeki diğer gruplarla karşılaştırdıklarını, 3) bu karşılaştırma sonucunda iç gruplarındaki benzerlikler ile dış gruplar arasındaki farklılıkları abarttıklarını ve olumlu sosyal kimlik edinebilmek için kendi iç grupları lehine yanlılık göstererek iç grubu kayırdıklarını, dış grubu ise değersizleştirerek küçümsediklerini 4) eğer üyesi oldukları grup sosyal yapı içinde düşük statüdeyse sosyal kimliklerini olumlamak için stratejiler geliştirdiklerini varsaymaktadır (Tajfel, 1978; Tajfel ve Turner, 1986). Bireylerin yaş grup kimliği edinmeleri yaş gruplarının toplumsal yapıdaki statüleri ile ilintilidir. Sosyal eşitsizlik araştırmalarında yaş gruplarından orta yaş grubunun genç ve yaşlılara kıyasla daha yüksek statüde ve daha güçlü (Pampel, 1998); daha prestijli algılandığı bulgulanmıştır (Feinman ve Coons, 1983). Toplumsal yapıdaki bu yaş tabakalaşmasında yetişkinlere kıyasla yaşlılar ve gençler daha düşük statüdedir. Toplumsal yapıdaki yaş grupları arasında bu hiyerarşi gençlerin kronolojik yaşlarına göre öznel yaşlarını daha yüksek; orta yaş ve yaşlıların ise öznel yaşlarını kronolojik yaşlarından daha düşük bildirmelerinde görülmektedir (Rubin ve Berntsen, 2006). Bu farkı yaratan motivasyon gençlerde daha yüksek statüye sahip yetişkinliğe yaklaşma; yaşlılarda ise yaşlılığa atfedilen statü kaybından uzaklaşma olarak açıklanmaktadır (Pinquart ve Wahl, 2021).

1.2.Yaş Ayrımcılığı

Yaş ayrımcılığı ya da yaşa dayalı ayrımcılık (*age discrimination/age-based discrimination*), yaşından dolayı bir kimse ya da yaş grubuna (çocuk, genç, yaşlı) yönelik ayrımcı uygulamaları ifade etmektedir. Bu ayrımcı uygulamaların bireylere nasıl sirayet ettiği ise algılanan yaş ayrımcılığı kavramsallaştırılmasıyla ele alınmaktadır. Farklı yaş gruplarından bireyler yaş ayrımcılığını farklı şekillerde algılayabilirler ve kronolojik yaş arttıkça yaş ayrımcılığı algılama düzeylerinde değişimler görülür. Gençler daha statülü olan orta yaş grubuna doğru yol alırken yaşlılar için böyle bir olasılık yoktur. Yaşlılar yüksek statülü orta yaş grubuna göre düşük statüye sabitlenmektedir. Yaşlılar ve gençler yaşları nedeniyle kendilerine farklı davranıldığını ve orta yaşlılara kıyasla nispeten dezavantajlı konumda olduklarını belirtmişlerdir (Pasupathi ve Lo'ckenhoff, 2002; Zebrowitz ve Montepare, 2000). Aidiyet hissedilen yaş grubunun statüsü algılanan yaş ayrımcılığı üzerinde belirleyici olmaktadır ancak yaş tek başına statü göstergesi olmadığı gibi yaş ayrımcılığının algılanmasında da kronolojik yaş tek başına belirleyici değildir.

Gee, Pavalko ve Long'un (2007) kadınlarla yaptıkları araştırmada algılanan yaş ayrımcılığı en yüksek 20'li yaşlarda bildirilmiştir, 35 yaş civarında en düşük seviyedeysen 35 yaştan 55 yaşa kadar istikrarlı bir şekilde yükselmiştir ve emekliliğin ilan edilmesine yaklaşan 55 yaştan sonra ise düşmeye başlamıştır. Araştırmada kronolojik yaşla birlikte ırk, bölge, eğitim, istihdam, meslek, çalışılan haftalar, depresyon ortak değişkenlerinin çoğunun yaş ayrımcılığı bildirme olasılığı ile ilişkili bulunmuştur; depresyonda, daha eğitilmiş ve beyaz olan kadınlar daha fazla yaş ayrımcılığı bildirmiştir. Yanı sıra iş yerinde ırkçılık ve cinsiyetçiliğe daha fazla maruz kalan kadınların yaş ayrımcılığı bildirme olasılığı daha yüksek bulgulanmıştır. Kadın ve erkeklerin birlikte ele alındığı çalışmada (Rippon, Kneale, Oliveria, Demakakos ve Steptoe, 2014) ise yaş, eğitim düzeyi, hane geliri, emeklilik ve işsizlik değişkenleri algılanan yaş ayrımcılığıyla ilişkilidir ve bu beş durumda erkekler daha fazla ayrımcılık bildirmiştir. Orta ve yüksek öğrenime sahip olanlar, düşük eğitim düzeyine sahip olanlara göre daha fazla yaş ayrımcılığı bildirmiştir. Buna karşılık, üst sınıfa mensup olanların alt sınıfa mensup olanlara göre yaş ayrımcılığı algılamaları %35

daha düşüktür. İstihdam edilen katılımcıların emekli olanlara göre yaş ayrımcılığı bildirme olasılığı %25 daha düşüktür. Genel olarak yaşlı, hane geliri daha düşük olan, daha eğitilmiş ve emekli erkekler daha fazla yaş ayrımcılığı bildirmiştir. Bunların yanı sıra ayrımcı bir durumun yaş ayrımcılığına atfedilme olasılığı tıbbi ortamlar dışında genellikle yaşla birlikte azaldığı bulgulanmıştır. Sonuçları aktarılan bu iki araştırmadan bireyin statüsünün yaş dışında cinsiyeti, eğitim düzeyi, ırkı, istihdam durumu gibi diğer değişkenlere göre de belirlendiği ve dolayısıyla algılanan yaş ayrımcılığının bu değişkenlerden etkilendiği görülmektedir.

Algılanan ayrımcılık bireylerin sağlıklarından, iyilik hallerine ve istihdam durumlarına kadar pek çok olumsuz sonuca neden olur (Mays, Cochran ve Barnes, 2007). Sosyal kimlik kuramına göre eşitsiz toplumsal yapının bir sonucu olarak ayrımcılığa maruz kalan bireyler olumsuz sonuçlarına rağmen ayrımcılıkla baş etmek için çeşitli stratejiler geliştirir. Bu stratejilerin arkasındaki motivasyon benliği olumlamaaktır. Olumlu bir benliğin göstergelerinden biri psikolojik dirliğe sahip olmaktır. Sosyal Kimlik Kuramı üzerine geliştirilen Reddedilme-Özdeşim Modeli (*Rejection-Identification Model*) (Branscombe, Schmitt, ve Harvey, 1999) düşük statülü grupların ayrımcılıkla baş etmek için dış gruba düşmanlık ve iç grupla özdeşim olmak üzere iki strateji geliştirdiklerini ve iç grupla özdeşim kurma stratejisinin bireylerin psikolojik dirliğine iyi geldiğini önermektedir. Aksi durumda sosyal eşitsizlikler sonucundaki dışlanma ile algılanan ayrımcılığın düşük statülü gruplarda bireylerin benlik saygısına, kontrol hissine zarar verebileceği ve geleceğe dair beklentileri olumsuzlayabileceği önerilmektedir (Schmitt ve Branscombe, 2002). Modele göre yaş gruplarıyla özdeşim kurmalarının yaşlıların algıladıkları ayrımcılığın olumsuz etkilerini bertaraf etme potansiyeli taşıyabileceği varsayılmaktadır. Nitekim yapılan bir araştırmada, kendi yaş gruplarıyla daha yüksek özdeşimi olan yaşlıların ayrımcı tehditlerin var olduğu durumlarda özdeşim düzeyleri daha düşük olan yaşlılara göre hatırlama performanslarının daha iyi olduğu ve olumsuz duygulanımlara daha az sahip oldukları görülmüştür (Kang ve Chasteen, 2009). Ancak yaş grup özdeşiminin algılanan yaş ayrımcılığının psikolojik dirliğe olumsuz etkilerini azaltması yaşlılar ve gençler için farklılaşabilmektedir. Modelin varsayımı yaşlılarda doğrulanırken gençlerde yaş grup özdeşiminin algılanan yaş ayrımcılığının olumsuz etkilerini

azalttığı bulgulanmamıştır (Garstka, Schmitt, Branscombe ve Hummert, 2004). Araştırmacılar bu bulguyu yaşlılar için daha yüksek statülü bir yaş grubuna geçiş imkanının olmaması ancak gençler için olmasıyla açıklamışlardır.

1.3.Yaşlılara Yönelik Kalıpyargılar ve Önyargılar

Kalıpyargılar bir sosyal gruba yönelik aşırı genelleştirilmiş bilgilerdir (Kahraman, 2018) ve söz konusu gruba yönelik olumlu ve/ve ya olumsuz bilgileri içerebilmektedir. Kalıpyargılar tanımlayıcı ve kuralcı olabilir. Tanımlayıcı kalıpyargılar söz konusu grup hakkındaki betimlerdir, kuralcı kalıpyargılar ise söz konusu grup üyelerinin ne yapıp yapmaması gerektiğine dair sınırlayıcı tutumları ifade eder. Kalıpyargılardan doğan önyargılar ise bir gruba yönelik olumsuz tutum ve duyguları ifade etmektedir. Yaşlılara yönelik kalıpyargılar genel olarak olumlu ve olumsuz içeriklere sahiptir. Olumsuz kalıpyargılar yetkin olmamak, uyum sağlayamama, hastalık, zayıflık/ölüme yakınlığı içerirken olumlu kalıpyargılar ise bilge, sıcak, iyi niyetli, saygıyı hak eden, emekli/köşeye çekilmiş olmayı içermektedir (Marcus ve Sabuncu, 2016; North ve Fiske, 2012; Palmore, 1999). İnsanlar ölüm hatırlatıcıları olarak gördükleri yaşlılardan fiziksel ve psikolojik olarak uzak dururlar (Greenberg, Schimel ve Mertens, 2002).

Genç ve yaşlılara dair yaş kalıpyargılarına çok boyutlu bir perspektiften bakıldığında ise genç yetişkinler, yaşlı yetişkinleri aile ve partnerlik, arkadaşlık ve aile yakınlığı ile fiziksel ve zihinsel durum, sağlık ve dış görünüm alanlarında genç yetişkinlere göre daha olumsuz; yaşlı yetişkinler de kendilerini fiziksel ve zihinsel durum, sağlık ve dış görünüm alanında genç yetişkinlerden daha olumsuz değerlendirmişlerdir (Kuhlmann, Kornadt, Bayen, Meuser ve Wulff, 2017). Aynı araştırmada hem yaşlı hem de genç yetişkinlerin yaşlı yetişkinleri olumlu değerlendirdikleri alanlar ise finansal durum ve parayla ilişkili konularla baş etmeyle din ve spiritüellik alanlarıdır. Yine, yaşlı ve genç yetişkinler yaşlıları daha özerk bulurlarken esneklik, ilericilik, aktif, güçlü ve heyecan verici özelliklerinde yaşlılar düşük düzeyde değerlendirilmişlerdir. Genç ve yaşlı yetişkinlerin her iki gruba karşı kalıpyargılarının araştırıldığı deneysel bir çalışmada (Chasteen, Schwarz ve Park,

2002) da yaşlı ve genç yetişkinler her iki gruba karşı benzer kalıpyargılara sahiptir ancak yaşlılara yönelik kalıpyargılar her iki grupta da gençlere dair olan kalıpyargılardan daha güçlüdür; katılımcılar yaşlılarla ilişkili uyarılara daha hızlı tepki vermiştir. Her iki yaş grubunun birbirlerine ve kendi gruplarına karşı zihinsel temsilleri ise benzerdir. Yaşlı ve gençlerin yaşlanmaya dair kalıpyargıları aynıdır ve bu bulgu, yaşlandıkça bu yargıların değişmediği anlamına gelebilir.

Cinsiyet, meslek gibi toplumsal yapıdaki farklı statülerin kesişiminde yaşlı olmak özelleştikçe bu olumlu ve olumsuz kalıpyargıların içerikleri değişmektedir. Kadın yaşlılara dair kalıpyargıların içerikleri erkek yaşlılara kıyasla daha olumsuzdur (Marcus ve Sabuncu, 2016). Büyükannelik anaç ve aile yönelimli, yaşlı devlet adamı muhafazakar ve seçkin, emekli yaşlılar pasif gibi farklı kalıpyargı içerikleri mevcuttur (Brewer, Dull ve Lui, 1981). Bunlarla birlikte cinsiyetten bağımsız olarak yaşlı erkek ve kadınlar genç erkek ve kadınlardan daha fazla kadınsı, daha az erkeksi bulunmaktadır (Kite, Deaux ve Miele, 1991). Yani, yaşa dair kalıpyargılar diğer değişkenlerin etkisini aşabilmektedir.

Yaşa, yaşlılara yönelik kalıpyargılar evrensel özellikler taşımaktadır ancak bu kalıpyargıların olumlu ve olumsuz içeriklerinin kültürler arasında farklılık gösterip göstermediği de araştırma konularından biridir. Toplulukçu doğu kültürlerinde yaşlıların konumunun daha saygın görüldüğü ve modernleşmeye rağmen yaşlılara yönelik olumlu kalıpyargıların bireyci batı kültüründen daha fazla olduğu varsayılsa da, yaptıkları meta analiz çalışmasında North ve Fiske (2015) genel olarak doğu kültürlerinin yaşlılara yönelik daha olumsuz kalıpyargılara sahip olduğunu bulgulamıştır. Bu farklarla birlikte yaşlılara dair kalıpyargılar ve önyargılar yaşlılara yönelik ayrımcılığı doğurmaktadır ve yaşlanmak bu kalıpyargı ve önyargıları azaltmamaktadır (Donizzetti, 2019). Yaşlıların kendilerinin de sahip olduğu bu kalıpyargı ve önyargılar stresli olaylar karşısında değişime uğramadığı gibi yaşlıların hastaneye yatışlarını artırma gücüne sahip olacak kadar sağlığa etki etmektedir (Levy, Slade, Chung ve Gill, 2014).

1.4.Yaşıllara Yönelik Kalıpyargıların İçeriği: Kalıpyargı İçeriği Modeli

Kalıpyargı İçeriği Modeli'nin (KİM) (Fiske, Cuddy, Glick ve Xu, 1999; 2002; Fiske, Cuddy ve Glick, 2007) temel olarak beş önermesi bulunmaktadır; 1) Bireyler sosyal grupları yetkinlik ve sıcaklık olmak üzere iki boyutta değerlendirirler, 2) Sosyal gruplar bu iki boyutta dört farklı kalıpyargı kümesine (yüksek yetkinlik/yüksek sıcaklık, düşük yetkinlik/düşük sıcaklık, yüksek yetkinlik/düşük sıcaklık, düşük yetkinlik/yüksek sıcaklık kümeleri) yerleşirler, 3) bazı sosyal gruplara dair kalıpyargılar yetkinlik ve sıcaklık boyutlarında farklı konum (yüksek yetkinlik/düşük sıcaklık, düşük yetkinlik/yüksek sıcaklık kümeleri) almaları sebebiyle çelişik kalıpyargı içeriklerine sahiptir ve bu çelişik kalıpyargılar sık görülür, 4) Sosyal gruplara dair yetkinlik kalıpyargıları o grupların statüsünden, sıcaklık kalıpyargıları ise o grupla algılanan rekabetçilikten kaynağını alır ve 5) Sosyal grupların konumlandığı dört kalıpyargı kümelerine birbirlerinden farklılaşan duygular (hayranlık, iğrenme, kıskançlık, acıma) ve davranışlar (aktif kolaylaştırma, aktif zarar verme, pasif kolaylaştırma, pasif zarar verme) yöneltilmektedir.

1.4.1.Kalıpyargı İçerikleri: Sıcaklık ve Yetkinlik

Sıcaklık niyetle, yetkinlik ise o niyeti gerçekleştirme kapasitesi ile ilgilidir. KİM'e göre sosyal gruplar bu iki boyutta dört farklı kümeye yerleşirler ve oldukları kümelerin konumu onlara hissedilecek duyguları ve davranışları belirlemektedir. Yüksek yetkinlik/yüksek sıcaklık (YY/YS) kümesindeki sosyal gruplara (örn. beyazlar, gençler) hayranlık duyulup bağlılık gösterilmekte ve ittifak kurma çabası içinde olunmaktadır; yüksek yetkinlik/düşük sıcaklık (YY/DS) kümesindeki gruplara (örn. zenginler, feministler) kıskançlık duyularak o grup üyesiyle sabotaj potansiyeli taşıyan mecburi bir ilişki kurulmaktadır; düşük yetkinlik/yüksek sıcaklık (DY/YS) kümesinde (örn. yaşlılar, yoksullar) acıma, merhamet duyulan grup üyesine üsttenci bir yardım davranışı sergilenmekte ya da kayıtsız kalınmaktadır; son olarak düşük yetkinlik/düşük sıcaklık (DY/DS) kümesindeki bir gruplar (örn. evsizler, mülteciler) hor görülmekte, iğrenilmekte ve sonucunda reddetme ve kaçınma davranışlarına maruz kalmaktadır. Modelin test edildiği kültürlerarası karşılaştırmaları da içeren pek

çok çalışmada her zaman dört kümeli bir yapı görülmemiş, daha az ya da çok sayıda küme ortaya çıkmış ve bu kümeler orta, düşük ya da yüksek yetkinlik/sıcaklık olarak yeniden isimlendirilmiştir (The Fiske Lab, 2021).

KİM'in YY/DS ve DY/YS kümelerinde yer alan gruplar bir kalıpyargı boyutunda olumlanırken diğerinde olumsuzlanmaktadır. Karma içerikli kalıpyargıların yöneltildiği gruplardan biri olan kadınlar grubuna yönelik çelişik kalıpyargılar Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Kuramı (Glick ve Fiske, 1996) ile kavramsallaştırılmıştır ve kadınlara yönelik cinsiyetçi tutumlar KİM'in önermelerine paralel olarak düşmanca cinsiyetçilik ve korumacı cinsiyetçilik olmak üzere iki boyutta değerlendirilmektedir. Çelişik kalıpyargıların yöneltildiği diğer sosyal gruplar için de düşmanca ve korumacı ayrımcılık biçimleri söz konusudur ve yaşlılar bu sosyal gruplardan biridir (Cary, Chasteen ve Remedios, 2017).

Yetkinlik boyutu bir grubun zarar verme kapasitesine sahip olup olmadığının ipuçlarını veren statü ile ilişkiliyken sıcaklık boyutu o grubun zarar verip vermeyeceğini değerlendirmesini yapmaya imkan tanıyan güvenilirlik, iyi niyetlilik özellikleriyle bağıntılı rekabetçilik ile ilişkilidir.

1.4.2.Sosyal Yapı: Statü ve Rekabetçilik

KİM'e göre sosyal grupların sıcaklık ve yetkinlik boyutlarında değerlendirilme düzeylerini belirleyen sosyal yapısal değişkenler vardır. Bu değişkenler statü ve rekabetçiliktir. Bir sosyal grubun sıcak bulunmasında o gruba dair algılanan rekabet düzeyinin etkisi vardır. Bir sosyal gruba atfedilen statü de o grubun yetkinliğini belirlemektedir. Statü ve yetkinlik arasında pek çok araştırmada anlamlı pozitif ilişki varken rekabetçilik ve sıcaklık boyutu arasında negatif bir ilişki bulunsa da bu ilişki her zaman güçlü değildir (Aktan ve Bilim, 2016). KİM rekabet ve sıcaklık arasında, tutarlı ancak küçük, hatta bazen anlamlı olmayan negatif bir korelasyon öngörür (Cuddy, Fiske ve Glick, 2007). Rekabetçilik ve sıcaklık arasında beklenen ilişkiye dair zayıf bulguların varlığı bu iki değişkenin yeniden kavramsallaştırılmasına alan açmıştır. Leach, Ellemers ve Barreto (2007) bir grubu değerlendirirken KİM'in

önerdiği sıcaklık ve yetkinlik boyutlarının ötesinde ahlak boyutunun daha önemli olduğunu, ahlak boyutuna sosyallik ve yetkinlik boyutlarının eşlik ettiğini öne sürmüşlerdir. Kervyn, Fiske ve Yzerbyt (2015) ahlak ve sosyallik boyutlarıyla ifade edilen etik, doğru ya da yanlışlar üzerine ortak ya da farklılaşan sosyal değerler, cana yakınlık ve nezaketin KİM tarafından sıcaklık boyutunda içerildiğini vurgulamaktadır. Bu sebeple sıcaklık yerine rekabetçiliğin nasıl kavramsallaştırıldığı sorunsallaştırılmıştır. Sosyal gerçeklikle sınırlanmış kimliklerden öte kaynaklar üzerindeki rekabetin bağlamsal olarak kavranması tartışılmıştır (Aktan ve Sakallı-Uğurlu, 2013) . Kervyn, Fiske ve Yzerbyt de (2015) KİM'in önerdiği rekabetçilik boyutunun sadece gerçekçi tehditi kapsadığını belirterek bu boyutu sembolik ve gerçekçi tehdit alt boyutlarıyla ele alarak genişletmişlerdir ve böylece sıcaklığın daha iyi yordanacağını beklemişlerdir. Gerçekçi tehdit, politik ve ekonomik gücü de dahil olmak üzere grup içi refaha yönelik tehditler olarak tanımlanır (Stephan & Stephan, 1996). Sembolik tehdit ise dış grubun değerleri, standartları, inançları ve tutumlarında gruplar arasında fark olduğunu varsayarak, bu farkın iç grubun dünya görüşlerine karşı tehdit oluşturduğu algısıdır (Stephan ve diğ., 1998). Araştırmaları sonucunda Kervyn, Fiske ve Yzerbyt (2015) sembolik tehdidi kapsayan rekabetçilik kavramsallaştırması ile sıcaklığın daha iyi yordandığını bulgulamışlardır.

1.4.3.Yaşlılara Yönelik Kalıpyargı İçerikleri

KİM'e göre ekonomik güçlerinin olmadığına dair algılarla beraber yetkin algılanmayan, düşük statüde bulunan yaşlıların diğer yaş gruplarına kıyasla genellikle daha düşük statüde değerlendirildikleri ve araştırmaların buradan hareketle biçimlendikleri görülmektedir (Vauclair, Marques, Lima, Abrams, Swift ve Bratt, 2015). Yaşlılar sıcaklık boyutunda yüksek, yetkinlik boyutunda düşük değer olarak çelişik kalıpyargıların yöneltildiği gruplardan biridir. Yaşlılar ne kadar düşük düzeyde yetkin olarak algılanırlarsa o kadar çok sıcak olarak değerlendirilmektedir. Yaşlılar için yetkin algılanmama sıcaklık boyutundaki konumlarını değiştirmekte ancak yaşlıların yetkin olduğu bilgisi verilse dahi yetkinlik düzeylerinde bir değişim olmamaktadır, hala yetkin bulunmazlar. Bu durum yaşlıların yetkin olmadıkları kalıpyargısının değişime dirençli olduğunu, sıcak oldukları kalıpyargısının ise

değişebilir olduğunu göstermektedir. Daha beceriksiz algılanan yaşlıların daha sıcak bulunması mevcut olumsuz kalıpyargılar (yetkin olmama) ile tutarlı olunduğunda olumlu kalıpyargılar (sıcak olma) ile bir telafi mekanizmasının işlediğini göstermektedir (Cuddy, Norton ve Fiske, 2005). Çelişik kalıpyargıların yöneltildiği bir grubun üyesi olunduğunda o gruba yönelik olumsuz kalıpyargılar doğrulanıyorsa bunlar değişime uğratılmaksızın olumlu kalıpyargıların düzeyinde bir artış olmaktadır. Kadınların yetkin olmadıklarında sıcaklıkla ödüllendirilmesi ve korumacı cinsiyetçiliğe maruz kalması gibi yaşlılar da kendilerine yönelik olumsuz kalıpyargıları karşılıyorlarsa korumacı yaşçılığın hedefi olurlar. Bu sebeple yaşlılara sempati, merhamet, acıma duyulup ya kayıtsız kalınmaktadır ya da üsttenci bir yardım davranışında bulunulmaktadır. Yaşlılara en çok acıma duygusu duyulmakla birlikte hayranlık duygusu da olabilmektedir ancak yaşlılar küçümseme ya da kıskançlık duyulan bir grup değildir (Cuddy, Fiske ve Glick, 2008; Fiske, Cuddy, Glick ve Xu, 2002).

Yaşlılar farklı kültürlerdeki çalışmalarda genellikle düşük yetkinlik/yüksek sıcaklık kümesinde yer almaktadır (Cuddy ve diğ., 2009). Kuzey Amerika ve Batı Avrupa örneklerine benzer şekilde Bolivya, Brezilya ve Meksika gibi Latin Amerika ülkeleri, Doğu ve Güney Asya'da da yaşlıların sıcak ama yetkin olmayanlar olarak algılandıkları görülmüştür (de Paula Couto & Koller, 2012; Durante ve diğ., 2013; Löckenhoff ve diğ., 2009). Kültürler arası bir çalışmanın Türkiye örnekleminde yaşlıların orta yetkinlik ve yüksek sıcaklık kümesinde yer aldığı görülmüştür (Durante ve diğ., 2017). Türkiye'deki sosyal grupların KİM'e göre kümelendiği Kahraman'ın (2018) çalışmasında üniversite öğrencilerinin değerlendirmelerine göre yaşlılar DY/YS kümesinde, çalışan yetişkinlerin değerlendirmelerinde ise yaşlılar YY/YS kümesinde yer almışlardır.

1.5.Yaşlılara Dair Algılanan Tehdit

Yaşa göre yapılandırılmış modern toplumlarda orta yaşlı yetişkinler diğer yaş gruplarına göre yüksek statüye sahiptir. Çocuk ve gençler orta yaşı merkez alan toplumsal yapı için geleceği işaret ederken yaşlılar bu yapının devamlılığı için tehdit

olarak görülebilmektedir. Yaşlı nüfusun artmasının “bütçenin grileşmesi” olarak ifade edilmesi, medyada bu “büyüyen yükü” kimin omuzlayacağını açıkça sorulması mevcut toplumsal yapının demografik değişiminden duyulan endişenin göstergesidir. Artan yaşlı nüfusun baskın bir oy veren bloğu olarak görülüp bu çoğunluğa uygun politikaların hükümetlerce geliştirilmesi demokrasiye tehdit olarak dile getirilmektedir (Binstock, 2010). Hatta Binstock (2010) gelecekte sınıf savaşının zengin-yoksul yerine yaşlı-genç arasında olacağını ileri sürmüştür. Yaşlıları hedef alan sosyal politikalar da yaşlılığı besleyen bir biçimde özellikle “yüksek risk” ve “yük” olarak görüldükleri bağlamda, yaşlının bağımlı olduğuna dair inancı besleyerek yaşlının deneyimini gençlerinkinden farklılaştırmaktadır (Calasanti, 2004). Bu noktada yaşlılar tehdit edici bir gruba dönüşmekte ve bu durum kuşaklar arası çatışmayı yükselterek yaşçı pratiklerin artmasına sebep olmaktadır.

Herhangi bir sosyal grubun tehdit olarak algılanması gruplar arası ilişkileri belirleyen önemli bir sosyal psikolojik koşuldur. Gruplar arası tehdit teorisi, bireylerin, özellikle dış gruplar potansiyel olarak zararlı olarak algılandığında, dış gruplara karşı düşmanca tepki verdiğini göstermektedir. Teori, gruplar arası düşmanlığı ve çatışmayı artıran iki ana tehdit kaynağı belirlemiştir; gerçekçi ve sembolik tehditler. Gerçekçi tehditler grubun gücüne, kaynaklarına ve refahına yönelik tehditleri ifade ederken sembolik tehditler kişinin dünya görüşüne, inanç sistemine ve değerlerine yönelik tehditlerdir (Stephan ve Mealy, 2011). Gruplar arası tehdit teorisi tarafından önerilen çerçeve, etnik köken, kültür, din ve yaş temelinde gruplar arası gerilimi, ilişkileri ve ayrımcılığı açıklamak için kullanılmaktadır. North ve Fiske (2013a) kuşaklar arası gerilimi gençlerin nezdinde açıklamak için gruplar arası tehdit teorisini temel alarak çatışma kaynağı üç alan önermişlerdir; ardıllık (succession), tüketim (consumption) ve kimlik. Bu üç alan sırasıyla kaynaklar yaşlılardan gençlere bırakılmalı, kaynaklar yaşlılar tarafından daha az tüketilmeli ve yaşa dayalı sembolik kimliğin sürdürülebilmesi için yaşlıların gençlerin alanlarına girmemesi beklentilerini içermektedir. Gençler yaşları arttıkça yüksek statülü orta yaşa doğru ilerlemektedir. Orta yaşlılar yüksek statüleri sebebiyle kaynaklara kolay erişim gibi avantajlara sahiptir. Gençlerin bu kaynakların kendilerine aktarımında yaşlıları potansiyel engel olarak görmektedir. Gençler kaynaklara sahip değilken sıraları zaten geçmiş olan

yaşlılar orta yaşlılardan daha az hak sahibi olarak algılanır. Bu nedenle yaşlılar çeşitli kaynak erişimi biçimlerinden uzaklaşmaları için daha büyük beklentilerle karşı karşıya kalabilir (North ve Fiske, 2013b). Emeklilikleri gelen yaşlıların çalışmaya devam ederek gençlerin istihdam edilme fırsatlarını elinden aldıkları ya da gençlerin seçme ve seçilme yaşındaki kısıtlılıklar ve yaşlı nüfusun çokluğu sebebiyle yaşlılar tarafından gençlerin siyasi gücünün kısıtlanması gibi değerlendirmeler gençlerce dile getirilir. Bir çatışma alanı olarak ardıllık gençler bu gibi kaynak ve güçleri yaşlıların kendilerine bırakmaları baskısıdır. Tüketim toplumun tüm üyelerinin paylaştığı kamusal haklarının yaş grupları arasındaki dağılımını içerir. Sosyal güvenlik, sağlık gibi hakların yaş gruplarına eşit ve adil dağıtılmamasından duyulan endişeye denk düşer. Yaş grupları arasındaki sınırlara etki eden değişkenlerden biri de kimliktir; “Yaşına göre davran” ikazı bu alana denk düşmektedir ve yaşlıların genç gibi davranmaları kendi benlik ve grup sınırlarını korumak isteyen gençler tarafından hoş karşılanmamaktadır (Hagestad & Uhlenberg, 2005). Gençlerin bu üç çatışma alanında orantısız bir biçimde yaşlılara kurallar koydukları bulgulanmıştır; zenginlik gibi kaynakların kuşaklar arasındaki aktarımı, sağlık giderleri gibi paylaşılan kaynak havuzunun tükenmesi ve müzik gibi sembolik, gençlik merkezli kaynakların benimsenmesi) ile ilgili olarak gençler benzer şekilde davranan diğer yaş gruplarına kıyasla yaşlılar için en aşırı tepkilerde bulunmuşlardır (North ve Fiske, 2013b).

Ardıllık, tüketim ve kimlik alanındaki bu beklentiler gençlerin finansal durumuna, refahına, değerlerine ve sosyal statülerine karşı yaşlıların tehdit olarak algılanmasıyla ilişkilidir ve ilk iki zemin, ardıllık ve tüketim gerçekçi tehdit iken üçüncü zemin sembolik tehdidi temsil etmektedir. Yaşlılar topluma tehdit olarak algılanıyor mı sorusuna yirmi dokuz ülkede cevap arayan Ayalon (2017) tehdidi, sembolik tehdit (dünya görüşü, inanç sistemi ve değerler) ve gerçekçi tehdit (grubun gücü, kaynakları ve refahı) olarak ele alıp yetmişlerindeki yaşlı yetişkinlerin ve yirmilerindeki genç yetişkinlerin topluma karşı tehdit olarak görülüp görülmediklerini birey ve ülke düzeyinde incelemiştir. Ülke düzeyindeki karşılaştırmasında gelir eşitsizliğinin bir göstergesi olan Gini katsayısını yaşa dayalı tehdidin potansiyel önceleyeni olarak ele almış, kişinin sosyodemografik özelliklerini ise bireysel seviyede değerlendirmiştir. Çalışma sonucunda katılımcılar üç profile dağılmışlardır.

Popülasyonun % 12'sini oluşturan ilk profilde yaşlılar, topluma yüksek gerçekçi tehdit ve düşük sembolik tehdit olarak; popülasyonun % 9'unu temsil eden ikinci profil sadece yaşlıların topluma karşı düşük sembolik tehdit oluşturduklarını ancak hem genç hem yaşlı yetişkinlerin topluma karşı yüksek tehdit olarak; popülasyonun % 79'undan oluşan üçüncü profilde de genç yetişkinlerin topluma karşı orta düzeyde tehdit oldukları ve yaşlıların topluma karşı orta ve gerçekçi tehdit ve sembolik tehdit olarak görüldüğü bulgulanmıştır. Profillerin tümünde yaşlılar düşük sembolik tehdit olarak değerlendirilip değer ve geleneklerin taşıyıcısı olarak görülseler de 3 profil için de topluma gerçekçi bir tehdit yaratmaktadırlar. Gençlere atfedilen yaşa dayalı tehditler 3 profilde de daha çeşitliyen yaşlılara atfedilen yaşa dayalı tehditlerde bir uzlaşma vardır. Bu çalışmanın bir diğer önemli bulgusu yaşlı yetişkinlerinin de kendi yaş gruplarını topluma tehdit olarak görmeleridir. Gelir ve sağlık gibi kişisel kaynakları daha az olan bireyler daha fazla tehdit bildirmişlerdir ve gelir adaletsizliğinin fazla olduğu ülkelerde, yaşının topluma yüksek gerçekçi tehdit ve düşük sembolik tehdit olarak değerlendiren profil 1 görülmektedir. Gelir adaletsizliğinin yüksek olduğu Türkiye’de gençlerin yaşlıları ne kadar tehdit olarak gördükleri ise bilinmemektedir.

1.6.Yaşçılık

Yaşçılık (*ageism*) yaşlılara yönelik ayrımcı duygu, düşünce, davranış ve uygulamaları ifade eder (Nelson, 2016). Kavramı öneren Robert N. Butler (1969) yaşçılığın genç ve orta yaşlıların yaşlılık, hastalık ve sakatlıktan içten içe iğrenmelerini ve hoşnutsuzluklarını, güçsüzlük, işe yaramazlık ve ölüm korkularını yansıttığını söyler. Yaşçılık yaşlılara dönük gündelik hayattaki ayrımcılığı, yaşlılığın ve yaşlanma sürecinin yok sayılmasını, yaşlılarla ilgili kalıpyargı ve önyargıları sürdüren kurumsal uygulamaları ve politikaları kapsar (Butler, 1980). Yaş ayrımcılığı ya da yaşa dayalı ayrımcılık ise herhangi bir yaştaki bireyin yaşından dolayı uğradığı ayrımcılığı ifade eder. Butler (1969) yaşçılığı ilk olarak yaşlılara dönük önyargı ve ayrımcılık olarak tanımlasa da yaşçılığın diğer yaş grupları arasında da olabileceğini söyler. Yaşçılık kavramı ve yaş ayrımcılığı birbirinin yerine geçerek kullanılırlar ancak kuramsal ve empirik pek çok çalışmada yaşçılık çoğunlukla yaşlılara dönük yaş ayrımcılığını tanımlarken (Ayalon ve Tesch-Römer, 2017), yaş ayrımcılığı/yaşa dayalı ayrımcılık

genç ve orta yaşlılar gibi diğer yaş gruplarının yaşlarından dolayı algıladıkları ve uğradıkları ayrımcılıkları da içerir.

Yaşlılara dair açıkça seçilen ya da seçilemeyen yaşçılığı, yaşlılarla olan mikro ilişkilerden yaşlıların temsillerinin yer aldığı medya ya da yaşlanmaya yönelik gerçekleştirilen sosyoekonomik uygulamaları içeren makro seviyeye kadar görmek mümkündür. Yaşçılık çalışmaları da Bengtson, Burgess ve Parot'un (1997) yaptıkları sınıflandırma içinde mikrodan makroya uzanmaktadır; eleştirel gerontoloji ya da yaşlanmanın politik ekonomisi yaklaşımlarının yer aldığı makro seviyede, yaş katmanlaşmasının, yaşam boyu yaklaşımlarının ve yaşlanmanın feminist teorilerinin çalışıldığı makro-mikro seviyede ve sosyal inşacı yaklaşımların ve sosyal alışveriş kuramı gibi üçüncü kuşak kuramları içeren mikro seviyede yer almaktadır. Makro düzeyde yaşçılığı meşrulaştıran aktif/başarılı yaşlanma söylemi ve/ve ya politikalarıyla yaşlılık ertelenmektedir. Bu erteleme yaşlanma karşıtı (antiaging) kozmetik ürünleri ile sağlanabileceği gibi spor ve dengeli, düzenli beslenme ile sağlanabilecektir. Yaşlanma karşıtı güzellik kampanyaları makro seviyedeki yaşçılık pratiklerinden biri olup (Gendron ve diğ., 2016) yaşlanma karşıtı teriminin kendisi marjinalleştirilmiş diğer gruplarda olduğu gibi yaşlıların da politik doğruluğunu ellerinden almaktadır (Levy ve Banaji, 2002). Makro düzeydeki bu yaşçılığın mikro düzeyde bireye tezahürü olmaktadır. Yaş arttıkça yaşlı görülen yaştan artması (Aydemir, Asel ve Yoğan, 2015), insanların kendilerini kronolojik yaşlarından daha genç tanımlamaları, orta yaştan altmış yaştan sonra sona erebileceğini düşünmeleri ve kronolojik yaşlarından daha genç olmak istemeleri (Demakakos, Gjonca ve Nazroo, 2007), oldukları yaştan daha genç hissetmeleri (Shmerlina, 2015) bu tezahürün görüntüleridir. Sağlıklı bireylerin yaşlılık yaşının yetmişli yaşların ortalarında başladığını belirtmeleri (Kaufman ve Elder Jr., 2002) ancak sağlık durumu kötü olanların kendilerini oldukları yaştan daha yaşlı hissetmeleri ve geç yaşlılığın başlangıç sınırını erkene almaları (Kaufman ve Elder Jr, 2003) söz konusudur. Bu bulgular hangi yaşta olunursa olunsun yaşlılığın ötelendiğini, uzaklaştırıldığını göstermektedir.

Yaşlılığı kişiye yakın kılan durum kötü sağlık durumudur, nitekim bu yaşlılığa atfedilen sağlıksız olma gibi olumsuz kalıpyargıların bir göstergesidir ve Yaşın artması, yaşlanmaya dair olumsuz kalıpyargıları değiştirmemektedir; hatta bu kalıpyargılar yaşlıların yakınlarının ölümü, kendilerinin hastaneye yatırılmaları gibi yaşçılığın da sebep olduğu stresli yaşam olaylarına ve zamana karşı oldukça dirençlidirler (Levy, Slade, Chung ve Gill, 2014). Oldukça dirençli olan yaşlanmaya dair bu olumsuz kalıpyargılar yaşlıların dirliğini etkilemektedir. Olumsuz önyargıların tehdidi altında yaşlıların hatırlama performanslarının ve sahip oldukları olumlu duygularının azaldığı görülmüştür (Kang ve Chasteen, 2009). Yaşlılarda bu olumsuz sonuçları doğuracak kalıpyargılar ve önyargılar her zaman olumsuz değildir. Yaşçılık yaşlılara yönelik hem olumlu (korumacı) hem olumsuz (düşmanca) içerikteki kalıpyargıları içerebilmektedir.

1.6.1.Çelişik Duygulu Yaşçılık

KİM'e göre yaşlılara dönük kalıpyargılar düşük yetkinlik/yüksek sıcaklık içeren kalıpyargılardır, bu çelişik duygulu yaşçılık “bunak ama tatlı (doddering, but dear)” ifadesiyle özetlenmiştir (Cuddy ve Fiske, 2002; Cuddy, Norton ve Fiske; 2005). Çelişik duygulu yaşçılık yaşlılara yönelik düşmanca ve korumacı yaşçılığın birlikte varlığını ifade etmektedir. Cuddy, Fiske ve Glick (2007) yaşlılara yönelik korumacı önyargıların var olduğunu, bunun sonucunda yaşlılara acıma duygusunun duyulduğunu ve ya yardım etme ya da yok sayma davranışlarının sergilenebileceğini önermişlerdir. Yaşlılara istemedikleri halde onların iradelerini yok sayarak yardım davranışında bulunmak korumacı yaşçılığa bir örnek iken, yaşlıları sosyal alanın dışına itmek düşmanca yaşçılıktır. Düşmanca yaşçılık yaşlılara sözlü tacizde bulunmak gibi aktif zararı ve/ve ya ihmal gibi pasif zararı içerebilmektedir (Cary, Chasteen ve Remedios, 2017). Dolayısıyla düşmanca yaşçılık, korumacı yaşçılıktan daha kolay fark edilmektedir (Marti, Bobier, ve Baron, 2000).

1.6.2.Kuralcı Yaşçılık

Kuralcı yaşçılık yaşlılara dair yaşlıların ne olduklarını betimleyen tanımlayıcı kalıpyargıların ötesinde yaşlılara neyi yapıp yapmamaları gerektiğini söyleyen, yaşlılara sınır çizen bir düşmanca yaşçılık biçimidir. Kuralcı yaşçılık diğer yaş gruplarının yaşlılara sınır çizerek kendi yaş gruplarının alanını korumak, gruplarına alan açmak motivasyonu ile yaşlılara karşı buyurgan kalıpyargılara sahip olmalarıdır. Kuralcı kalıpyargılar bir grubun kendi faydası adına diğer grup üzerinde tahakküm kurma arzusuna eşlik eder ve bu sebeple kuralcı yaşçılık nasıl olmaları gerektiği üzerinden yaşlıları kontrol etmeyi içerir (Prentice ve Carranza, 2002; Rudman ve Glick, 2001). Tanımlayıcı kalıpyargılar tipik yaşlı betimlemeleri tarif ettiği için yaşlıları tek tipleştirir ancak kuralcı yaşçılık kurala uyum sağlayan ve sağlamayanlar temelinde yaşlıların çeşitliliğini gösterir, farklı yaşlı tipleri düşünülür. Örneğin genç kuşağa yardım etmek için kenara çekilen yaşlılar, ortak kamusal kaynakları tüketmeyen yaşlılar, genç gibi davranmayan, yaşına göre davranan yaşlılar. Kuralcı yaşçılık ile sınırları belirlenmiş yaşlılık içinde beklentilere bağlı kalan yaşlılar için koruma, saygı duyma gibi ödüller teşvik edilir ancak beklentilere uyum sağlamayan, kuralları ihlal eden yaşlılar düşmanca yaşçılığa maruz kalabilir (North & Fiske, 2012).

Kuralcı yaşçılık Kalıpyargı İçeriği Modeli (KİM) üzerine geliştirilmiş bir kavramdır ve modele katkı sağlar. Önceden belirtildiği gibi KİM yetkinlik ve sıcaklık boyutlarındaki tanımlayıcı kalıpyargıların sonucunda yaşlıların sıcak ve yetersiz bulunduklarını bu sebeple onlara acıma hissedildiğini önerir (Fiske ve diğ., 2002). Bununla birlikte kuralcı yaşçılık başka duyguların söz konusu olabileceğini düşündürür; yaşlılar kaynakları terk etmedikleri zaman düşük sıcaklık/düşük yetkinlik (DS/DY) kümesinde yer alırlarsa hor görme veya düşük sıcaklık/yüksek yetkinlik (DS/YY) kıskançlıkla karşı karşıya kalabilirler. Diğer yandan, yaşlılar kendilerine konulmuş kurallara uyarlarsa yani genç kuşağa başarılı bir şekilde yardımcı olurlarsa yüksek sıcaklık/yüksek yetkinlik (YS/YY) kümesinde yer alarak hayranlıkla karşılanırlar (North ve Fiske, 2013b). Bu anlamda, çelişik duygulu cinsiyetçilikte olduğu gibi (Glick ve Fiske, 1996), yaşçılığın yaşlıları koruyan iyiliksever yanı sıra yaşlılar "küstahlık" gösterdiğinde daha düşmanca bir biçime dönüşebilir.

1.7.Araştırmanın Amacı

Bu tez araştırması farklı yaşlı alt gruplarına yönelik kalıpyargı içeriklerini ve bu içeriklere göre yaşlı alt gruplarını kümelendirerek farklı yaşlı alt gruplarına yönelik olası duygu ve davranış biçimlerini öngörmeyi amaçlamaktadır. Bununla birlikte genç, ilk yetişkin, orta yaşlı ve yaşlı yaş gruplarının algılanan yaş ayrımcılığı, yaş grup özdeşimi ve yaşçılık düzeylerini, benzerlik ya da farklılıklarını tespit ederek algılanan yaş ayrımcılığı, yaş grup özdeşimi ve yaşçılık ilişkisine dair bilgi edinmek istenmektedir. Sonuç olarak bu araştırmanın iki temel amacı bulunmaktadır; 1) Kalıpyargı İçeriği Modeli (KİM) çerçevesinde yaşlı alt gruplarına yönelik kalıpyargı içeriklerini tespit edip yaşlı alt gruplarının kümeleme analizini yapmak, 2) Farklı yaş gruplarında ilgili değişkenlerin ilişkisini incelemek. Aşağıda bu iki temel amacın alt soruları ve hipotezleri aktarılmıştır;

- 1) KİM çerçevesinde yaşlı alt gruplarına yönelik kalıpyargı içeriklerini ve sosyal yapısal değişkenleri incelemektir.
 - a. Farklı yaşlı alt gruplarına yönelik kalıpyargı içerikleri (yetkinlik ve sıcaklık) nasıldır?
 - b. Farklı yaşlı alt gruplarına dair algılanan sosyal yapısal değişkenler (rekabetçilik ve statü) nasıldır?
 - c. Farklı yaşlı alt grupları yetkinlik ve sıcaklık boyutlarında nasıl kümelenmektedir?
 - d. Çelişik kalıpyargı içeriklerinin yöneltildiği yaşlı alt grupları hangileridir?
 - e. Yaşlı alt gruplarına dair algılanan statü ile yetkinlik arasındaki ilişki nasıldır?
 - i. Statü ve yetkinlik arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.
 - ii. Statü yetkinliği yordamaktadır.
 - f. Yaşlı alt gruplarına dair algılanan rekabetçilik (sembolik tehdit ve gerçekçi tehdit) ve sıcaklık ilişkisi nasıldır?

- i. Rekabetçilik ve sıcaklık arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki vardır.
 - ii. Rekabetçilik sıcaklığı yordamaktadır.
- 2) Kalıpyargı içerikleri, sosyal yapısal değişkenler, algılanan yaş ayrımcılığı, yaş grup özdeşimi, yaşçılığın (çelişik duygulu yaşçılık ve kuralcı yaşçılık) ve kronolojik yaşı ilişkilerini incelemektir.
 - a. Yaşlılara yönelik kalıpyargı içerikleri (yetkinlik ve sıcaklık) ve sosyal yapısal değişkenler (rekabetçilik ve statü) ile yaşçılık (çelişik duygulu ve kuralcı yaşçılık) arasındaki ilişkiler nasıldır?
 - b. Farklı yaş gruplarında algılanan yaş ayrımcılığı, yaş grup özdeşimi ve yaşçılık (çelişik duygulu ve kuralcı yaşçılık) arasındaki ilişkiler nasıldır?
 - c. Genç, ilk yetişkin, orta yaşlı ve yaşlı yaş grupları arasında algılanan yaş ayrımcılığı, yaş grup özdeşimi, yaşçılık (çelişik duygulu ve kuralcı yaşçılık) düzeyleri açısından farklılık var mıdır?

Bu iki temel amaç doğrultusunda tez, iki aşamalı biçimde yürütülmüştür; ilk aşama KİM çerçevesinde yaşlı alt gruplarına yönelik kalıpyargı içeriklerini ve algılanan sosyal yapısal değişkenleri inceleyebilmek için yaşlı alt gruplarının belirlendiği aşamadır. İkinci aşama yaşlı alt gruplarına yönelik kalıpyargı içeriklerinin, algılanan sosyal yapısal değişkenlerin, algılanan yaş ayrımcılığının, yaş grup özdeşiminin, yaşçılığın (çelişik duygulu yaşçılık ile kuralcı yaşçılık) ve yaşı değerlendirildiği aşamadır.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1.İlk Aşama: Yaşlı Alt Gruplarının Belirlenmesi

2.1.1.Katılımcılar

Bu aşamada 104 katılımcıya ulaşılmıştır. Katılımcıların 61'i kadın, 43'ü erkektir. Minimum yaş 21 iken maksimum yaş 63'tür ve yaş ortalaması 33.15 yıldır ($SS = 9.90$).

2.1.2.Veri Toplama Araçları

2.1.2.1.Demografik Bilgi Formu

Katılımcılardan yaş ve cinsiyet bilgileri alınmıştır (Ek 1).

2.1.2.2.Yaşlı Alt Grup Belirleme Çalışması

Yaşlı alt gruplarını belirlemek için oluşturulan anket formunun (Ek 1) başında aşağıdaki açıklamaya yer verilerek katılımcılara grup ve alt grup ile kastedilenin ne olduğu örnekleriyle ifade edilmiş ve akıllarına gelen on yaşlı alt grubunu yazmaları istenmiştir.

“Alt grup, bir genel grup içinde farklı özellikleriyle birbirlerinden ayrılan özelleşmiş diğer grupları ifade etmektedir. Kadınlar genel grubu üzerinden örneklersek kadınlar genel grupken feministler, ev hanımları, iş kadınları kadın alt gruplarından bir kaçıdır.

Yaşlı alt grubu ise, yaşlılar genel grubu içinde farklı özellikleriyle ayrılan yaşlıları ifade etmektedir. Emekliler gibi. Eğer yaşlı alt

grubu belirlemekte zorlanırsanız aklınıza gelen yaşlıları düşünerek özelliklerine göre kategorize edebilirsiniz.

Aşağıda on soru bulunmaktadır. Her bir soru için bir yaşlı alt grubu yazabilirsiniz.”

2.1.3.İşlem

Yaşlı alt gruplarını belirlemek üzere hazırlanan form hem online olarak medya aracılığıyla hem de basılı olarak sınıf ortamında katılımcılara ulaştırılmıştır. Araştırmanın bu aşamasının tamamlanması 10 dakika sürmüştür. Veriler içerik analizine tabi tutulmuş ve belirtilen yaşlı alt gruplarının sıklığı tespit edilmiştir.

2.2.İkinci Aşama: Yaşlı Alt Gruplarına Yönelik Kalıpyargı İçerikleri, Sosyal Yapısal Değişkenler ve Algılanan Yaş Ayrımcılığı, Yaş Grup Özdeşimi ve Yaşçılık

2.2.1.Katılımcılar

Araştırmanın bu aşamasında katılımcıların 18 yaş ve üstü olmasına dikkat edilmiş ve yaş dışında herhangi bir dışlayıcı kriter gözetilmeksizin online olarak katılımcılara ulaştırılmıştır. Okur yazar olmayan katılımcılara anket formu sözlü olarak uygulanmış, diğer katılımcılar ise araştırmaya anket linki üzerinden kendileri katılmışlardır. Bu aşamada 642 katılımcıya (378 kadın, 244 erkek, 17 genderkuir ve 3 belirtmemiş, Ort. Yaş 38.01, SS = 17.75, Min. 18, Maks. 91) ulaştırılmıştır. Katılımcılar dört yaş grubuna yerleştirilmiştir; 18-25 yaş aralığı genç yaş grubunda 258 katılımcı (%40.2), 26-40 yaş aralığı ilk yetişkin yaş grubunda 148 katılımcı (%23.1), 41-64 yaş arası orta yaşlı yaş grubunda 151 katılımcı (%23.5) ve 65 yaş ve üstü yaşlı yaş grubunda 85 katılımcı (%13,2) yer almıştır. Katılımcıların demografik bilgileri Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1: Katılımcıların Tümüne ve Yaş Gruplarına Göre Demografik Bilgiler

	Katılımcıların Tümü		Genç (18-25 yaş)		İlk Yetişkin (26-40 yaş)		Orta Yaşlı (41-64 yaş)		Yaşlı (65 + yaş)	
N	642		258		148		151		85	
Yaş										
Ort.	38.01		22.70		32.17		50.90		71.75	
SS	17.71		1.91		3.81		7.06		6.15	
Cinsiyet										
	N	Yüzde	N	Yüzde	N	Yüzde	N	Yüzde	N	Yüzde
Kadın	378	58.9	149	57.8	88	59.5	88	58.3	53	62.4
Erkek	244	38.0	97	37.6	54	36.5	61	40.4	32	37.6
Genderkuir	17	2.6	9	3.5	6	4.1	2	1.3	-	
Belirtmeyen	3	0.5	3	1.2	-		-		-	
Eğitim Seviyesi										
Okur Yazar değil	3	0.5	-		1	0.7	-		2	2.4
İlkokul	10	1.6	-		1	0.7	2	1.3	7	8.2
Ortaokul	6	0.9	-		-		2	1.3	4	4.7
Lise	47	7.3	20	7.8	5	3.4	10	6.7	12	14.1
Önlisans/Yüksekokul	29	4.5	8	3.1	4	2.7	9	6.0	8	9.4
Lisans	343	53.4	204	79.1	57	38.5	56	37.3	26	30.6
Yüksek Lisans	95	14.8	25	9.7	46	31.1	19	12.7	5	5.9
Doktora	104	16.2			32	21.6	52	34.7	20	23.5
Yerleşim Birimi										
Büyükşehir	432	67.3	159	61.6	104	70.3	109	72.2	60	70.6
İl	126	19.6	43	16.7	31	20.9	36	23.8	16	18.8
İlçe	62	9.7	43	16.7	11	7.4	4	2.6	4	4.7
Köy	18	2.8	13	5.0	1	0.7	-		4	4.7

2.2.2. Veri Toplama Araçları

2.2.2.1. Demografik Bilgi Formu

Demografik bilgi formu ile katılımcılardan yaş, cinsiyet, eğitim seviyesi, meslek, en uzun süre yaşanan yer, hane geliri, anne eğitim seviyesi, baba eğitim seviyesi, anne ve baba meslek bilgileri alınmıştır (Ek 2).

2.2.2.2. Yaş Grup Özdeşimi Ölçeği

Yaş Grup Özdeşimi Ölçeği Garstka, Schmitt, Branscombe ve Hummert (2004) tarafından geliştirilmiştir. Yedili Likert ile değerlendirilen 5 maddelik (örn: *Yaş grubumun bir üyesi olmayı seviyorum*) bir ölçektir. Taşdemir (2020) tarafından Türkçeye uyarlandığı araştırmada güvenirlik katsayısı $\alpha = .83$ 'tür, bu araştırma örnekleminde ise $\alpha = .78$ 'dir. Yaş grubu özdeşimi ölçümü, kişinin kendini hissettiği yaş kronolojik yaştan farklı olabileceği için bu ölçüm için kişilere yaş gruplarının tanımlandığı bir açıklama verilerek yapılmaktadır. Bu çalışmada katılımcılara “*Genel olarak, 18-25 yaş arasındaki insanlar genç, 25-40 yaş arasındakiler yetişkin, 40-65 yaş arasındakiler orta yaşlı, 65 ve üstü yaşta olanlar ise yaşlı grubu olarak değerlendirilmektedir. Kendi yaşınızın denk düştüğü grubu düşünerek aşağıdaki soruları cevaplayınız.*” açıklaması verilmiştir (Ek 2).

2.2.2.3. Algılanan Yaş Ayrımcılığı Ölçeği

Bu çalışmada algılanan yaş ayrımcılığı Garstka, Schmitt, Branscombe ve Hummert'ın (2004) araştırmalarında kullandığı 3 maddeye Garstka, Hummert ve Branscombe'nin (2005) araştırmalarında uyguladıkları 2 maddeden tekrar etmeyen 1'i kullanılarak oluşturulan 4 maddelik ölçekle değerlendirilmiştir. Garstka, Hummert ve Branscombe (2005) algılanan yaş ayrımcılığını yüksek değerlerle temsil ettikleri için söz konusu iki maddeyi kullanmışlardır. Garstka, Schmitt, Branscombe ve Hummert'ın (2004) kullandıkları maddelerin güvenirlik katsayısı gençlerde .68, yaşlılarda ise .77'dir. Yedili Likert tipi ile ölçülen 4 madde (örn: *Yaşımdan dolayı*

kendimi başkaları için mevcut olan fırsatlardan yoksun bırakılmış bir kişi olarak görüyorum) araştırmacı tarafından Türkçeleştirilmiştir ve $\alpha = .83$ 'tür (Ek 3).

2.2.2.4.Çelişik Duygulu Yaşçılık Ölçeği

Cary, Chasteen ve Remedios (2017) tarafından geliştirilen ölçek *düşmanca yaşçılık* ve *korumacı yaşçılık* olmak üzere iki boyuttan oluşmaktadır. Düşmanca yaşçılık yaşlılara yönelik önyargıları, yanlış ve esnek olmayan yaşlıların güçsüz ve bağımlı oldukları gibi genellemeleri ifade etmektedir (*örn: Yaşlılar işyerlerindeki problemleri abartırlar*). Korumacı yaşçılık ise yaşlılara değer atfetme olarak görülebilecek, yaşlıları yücelten ancak zayıf, güçsüz dolayısıyla korunmaya muhtaç olarak konumlandıran genellemeleri kapsamaktadır (*örn: Yaşlıların toplumun sert gerçeklerinden korunması gerekir*). Ölçek on üç madde içermektedir ve 7'li Likert Tipi ölçekle değerlendirilmektedir. Ölçeğin test tekrar test güvenirliği yüksektir ($r = .80$) ve iyi bir iç tutarlılığa sahiptir ($\alpha = .91$). Ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenirliği bu araştırma sırasında test edilmiş ve araştırmacı tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Bu araştırmadaki geçerlik ve güvenirlik değerlerine bulgular kısmında yer verilmiştir (Ek 4).

2.2.2.5.Kuşaklararası Gerilim Kuralcı Yaşçılık Ölçeği: Ardıllık, Kimlik ve Tüketim (AKT)

North ve Fiske'nin (2013a) geliştirdiği yirmi maddeden oluşan ölçek *ardıllık*, *kimlik* ve *tüketim* olmak üzere üç boyuttan oluşmaktadır. Bu üç boyut yaşlıları hedefe koyan toplumsal kaynakların paylaşımıyla ilgili alanları kapsamaktadır. Ardıllık (Succession) boyutunda aktif olarak yaşlıların sahip oldukları konum ve kaynaklara dair gençlerin tutumları değerlendirilmektedir (*örn: Yaşlı kuşak, gençlere kıyasla haksız düzeyde politik güce sahiptir*). Tüketim (Consumption) boyutunda ise yaşlıların pasif olarak kullandıkları sosyal sağlık sistemi gibi gençlerin de hali hazırda ortak oldukları kaynaklara ilişkin tutumlar ölçülmektedir (*örn: Belli bir aşamadan sonra, yaşlıların topluma sağlayabilecekleri maksimum fayda, kaynaklarını topluma aktarmalarıdır*). Son olarak Kimlik (Identity) boyutu ise yaşlıların genç kimliğini

sembolize eden sosyal kaynakları kullanmalarını sınırlayan maddeler içermektedir (örn: *Yaşlılar, genel olarak gençlere yönelik mekanlarda vakit geçirmemelidir*). Temel olarak ölçek tüm boyutları ile düşmanca yaşçılığı ölçmektedir ve ölçüm 6'lı Likert Tipi ölçek ile yapılmaktadır. Ölçeğin geliştirildiği 4 ayrı çalışmada güvenilirliği oldukça yüksek bulunmuştur; en az güvenilirlik katsayısı .90'dır. Ardılık, kimlik ve tüketim boyutları ise sırasıyla en az .84, .83 ve .75 güvenilirlik katsayısına sahiptir. Bu üç boyutta yer alan toplam 20 maddeye ek olarak maddeler arasında yaşlı cinselliği ile ilgili maddelerin olmaması üzerine "*Yaşlılar cinsel ve romantik ilişki arayışında olmamalıdır*." ve "*Yaşlılar cinsel olarak çekici görünmeye çalışmamalıdır*." olmak üzere 2 madde ölçeğe eklenmiştir. Cinselliğin gençlere atfedilmesi, yaşlıların cinsiyetsizleştirilmesi sebebiyle bu iki maddenin Kimlik boyutunda yer alacağı öngörülmüştür. Ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenilirliği bu araştırma sırasında test edilmiş ve araştırmacı tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Bu araştırmadaki geçerlik ve güvenilirlik değerlerine bulgular kısmında yer verilmiştir (Ek 5).

2.2.2.6.Kalıpyargı İçerikleri Ölçeği (Sıcaklık-Yetkinlik)

Gruplara atfedilen sıcaklık ve yetkinlik boyutlarını ölçmek üzere 4 madde sıcaklık (örn: *Toplumun gözünde bu grubun üyeleri ne kadar içtendir?*), 4 madde yetkinlik (örn: *Toplumun gözünde bu grubun üyeleri ne kadar kendinden emindir?*) olmak üzere 8 maddeden oluşmaktadır (Cuddy ve diğ., 2009). Maddeler her bir grup için düzenlenerek 5'li Likert tipinde hazırlanmıştır. Ölçeğin güvenilirlik katsayıları farklı örneklerde şu şekildedir: yetkinlik $\alpha = .67 - .85$; sıcaklık $\alpha = .67 - .83$ (Cuddy ve diğ., 2009). Ölçeğin Türkiye örneğinde güvenilirlik katsayıları ise yetkinlik $\alpha = .79$, sıcaklık $\alpha = .84$ 'tür (Kahraman, 2018). Ölçeğin bu araştırmadaki geçerlik ve güvenilirlik değerlerine bulgular kısmında yer verilmiştir (Ek 6).

2.2.2.7.Sosyal Yapı Ölçeği (Statü-Rekabetçilik)

Sosyal Yapı Ölçeği gruplara dair algılanan statüyü ölçmek üzere 3 madde (örn: *Bu grubun üyeleri ekonomik olarak ne kadar başarılıdır?*) ve rekabetçiliği ölçmek için de 3 maddeden (örn: *Bu grubun üyeleri güçlendikçe, benim gibi insanların gücü*

azalır) oluşmaktadır (Cuddy ve diğ., 2009). Maddeler her bir grup için ayrı ayrı 5'li Likert tipinde hazırlanmıştır. Ölçeğin kültürlerarası çalışmalarda güvenilirlik katsayıları statü için $\alpha = .69 - .89$ değerleri; rekabetçilik için de $\alpha = .59 - .75$ değerleri arasında tespit edilmiştir (Cuddy ve diğ., 2009). Türkiye örnekleminde ise statü $\alpha = .74$, rekabetçilik $\alpha = .82$ 'dir (Kahraman, 2018). Bu çalışmada statü boyutu için Kahraman'ın (2018) Türkçeye uyarladığı maddeler kullanılmıştır. Rekabetçilik boyutu Kahraman'ın (2018) Türkçeye uyarladığı, Cuddy ve diğerlerinin (2009) önerdiği maddelere ek olarak sembolik tehdit ve gerçekçi tehdit alt boyutlarını kapsayacak şekilde ölçülmüştür. Sembolik ve gerçekçi tehdit alt boyutları için Kervyn, Fiske ve Yzerbyt'in (2015) geliştirdiği Aktan ve Bilim'in (2016) Türkçeye uyarladığı güvenilirlik katsayısı .89 olan 4 madde (örn: *Bu grubun üyelerinin değer ve inançları benim gibi insanlar için aykırıdır*) kullanılmıştır. Ölçeğin bu araştırmadaki geçerlik ve güvenilirlik değerlerine bulgular kısmında yer verilmiştir (Ek 7).

2.2.3.İşlem

Araştırmanın bu ikinci aşamasında katılımcılara online soru formu ile ulaşılmıştır. İlk aşamanın sonucunda belirlenen on sekiz yaşlı alt grubu için Kalıpyargı İçerikleri Ölçeği ve Sosyal Yapı Ölçeği maddeleri ayrı ayrı hazırlanmıştır. Katılımcılara diğer ölçeklerle birlikte 18 yaşlı alt grubundan seçkisiz olarak atanan sadece beş yaşlı alt grubu için hazırlanmış Kalıpyargı İçerikleri Ölçeği ve Sosyal Yapı Ölçeği uygulanmıştır. Böylece soru formunun uzunluğu Cuddy ve diğerlerinin (2009) yaptığı gibi makul bir süreyi alacak şekilde düzenlenmiş ve katılımcılar araştırmanın bu aşaması için diğer ölçekleri de değerlendirdikleri bir yirmi dakikalarını ayırmışlardır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde ilk olarak ilk aşama bulguları aktarılmıştır. Ardından dört başlık altında ikinci aşama bulguları verilmiştir; 1) Kullanılan ölçeklerin geçerlik ve güvenirlik analiz sonuçları 2) Yaşlı alt gruplarına yönelik kalıpyargı içerikleri, sosyal yapısal değişkenler ve kümeleme Analizi 3) Kalıpyargı içerikleri, sosyal yapısal değişkenler ve diğer değişkenler arasındaki ilişkiler 4) Farklı yaş gruplarında algılanan yaş ayrımcılığı, yaş grup özdeşimi ve yaşçılık ilişkisi.

3.1.İlk Aşama: Yaşlı alt Gruplarına Dair Bulgular

Yaşlı alt gruplarını belirlemek için gerçekleştirilen bu aşamada katılımcılar yaşlılara ilişkin toplam 907 ifade belirtmişlerdir. Bu ifadeler yaşlı alt gruplarını belirlemeye dönük olarak içerik analizine tabi tutulmuştur. İçerik analizi sonunda 31 kategori tespit edilmiştir. Bu 31 kategoriden 28'i farklı yaşlı alt gruplarını içerirken 3 kategori bir yaşlı alt grubu tanımlamamaktadır. “*Yaşlılara atfedilen duygusal/bilişsel/sosyal özellikler*” ile “*Yaşlılara atfedilen fiziksel özellikler*” kategorileri bir yaşlı alt grubunu tanımlamak yerine katılımcılar tarafından yaşlılara atfedilen duygusal, bilişsel, sosyal ve fiziksel özellikleri kapsamaktadır. “*Diğer*” kategorisi ise 28 yaşlı alt grubundan herhangi birini ya da başka bir yaşlı alt grubu tarif etmeyen ve bu 2 kategoriye de dahil edilemeyen ifadeleri içermek üzere oluşturulmuştur. “*Yaşlılara atfedilen duygusal/bilişsel/sosyal özellikler*” kategorisi en sık görülen kategoridir. Katılımcılara yaşlı alt grubu sorulmasına rağmen katılımcılar yaşlıları bir grup olarak sosyal konumları üzerinden tasnif etmek yerine ağlak, sevecen, geçmiş hakkında konuşan, gezgin ifadeleriyle duygusal, bilişsel ve sosyal özelliklerle bireyde yaşlılığın görüntüleri üzerinden yaşlıların kendilerindeki temsillerini ifade etmişlerdir. Yine “*Yaşlılara atfedilen fiziksel özellikler*” kategorisi de gözlüklü, kambur, sağır gibi yaşlanmanın bireye getirdiği fiziksel yansımaların katılımcılardaki görüntülerini içermektedir. Dolayısıyla bu iki kategori yaşlılığın

temsili hakkında fikir vermekle birlikte bu çalışmanın yaşlı alt grup belirleme amacına uygun olmadığı için kalan 28 yaşlı alt grubu üzerinden değerlendirme yapılmıştır.

Yirmi sekiz yaşlı alt grubundan 18'inin herhangi bir alt kategorisi yokken 10'unun alt kategorileri bulunmaktadır. Tablo 2'de bu alt kategorilerin sıklıkları bulunmaktadır. Çalışan yaşlılar esnaf yaşlılar, memur yaşlılar ve işçi yaşlılar; bakıma muhtaç yaşlılar alzheimerlı/bunak yaşlılar, kronik hasta yaşlılar, engelli yaşlılar ve yatalak yaşlılar; kadın yaşlılar büyükanneler, başörtülü yaşlılar, ev hanımı yaşlılar ve güncüler; erkek yaşlılar büyükbabalar, kahvehanedeki yaşlılar ve asker yaşlılar; bakım veren yaşlılar eşine ve torununa bakan yaşlılar; yalnız yaşlılar hiç evlenmemiş yaşlılar, çocuksuz yaşlılar, boşanmış yaşlılar ve kimsesiz yaşlılar; ailesiyle yaşayan yaşlılar evli yaşlılar, geniş ailesiyle yaşayan yaşlılar ve çocuğuyla yaşayan yaşlılar; bakımlı yaşlılar yaşını göstermeyen yaşlılar, sağlıklarına dikkat eden yaşlılar ve makyaj yapan yaşlılar; sağcı yaşlılar AKPlı yaşlılar ve muhafazakar yaşlılar; son olarak yoksul yaşlılar ise sosyal güvencesiz yaşlılar, evsiz yaşlılar ve işsiz yaşlılar alt kategorilerine sahiptir.

Tablo 2: Yaşlı Altgrupları; Alt Kategorilerin Sıklığı

Kategori	Altkategori	Sıklık	Yüzde
Bakıma muhtaç yaşlılar	Kronik hasta yaşlılar	38	4,2
	Engelli yaşlılar	15	1,7
	Alzheimerli/bunak yaşlılar	11	1,2
	Yatalak yaşlılar	4	,4
Çalışan yaşlılar	Memur yaşlılar	17	1,9
	Esnaf yaşlılar	12	1,3
	İşçi yaşlılar	4	,4
Bakım veren yaşlılar	Torunlarına bakım verenler	16	1,8
	Eşlerine bakım verenler	1	,1
Kadın yaşlılar	Büyükanneler	14	1,5
	Ev hanımı yaşlılar	10	1,1
	Başörtülü yaşlılar	3	,3
	Güncüler	3	,3
Erkek yaşlılar	Büyükbabalar	12	1,3
	Kahvehanedekiler	11	1,2
	Asker yaşlılar	7	,8
Bakımlı yaşlılar	Makyaj yapanlar	12	1,3
	Sağlıklarına dikkat edenler	5	,6
	Yaşını göstermeyen yaşlılar	2	,2
Yoksul yaşlılar	Evsiz yaşlılar	8	,9
	İşsiz yaşlılar	8	,9
	Sosyal güvencesiz yaşlılar	5	,6
Ailesiyle yaşayan yaşlılar	Evli yaşlılar	6	,7
	Geniş ailesiyle yaşayanlar	6	,7
	Çocuğuyla yaşayanlar	4	,4
Sağcı yaşlılar	Muhafazakar	5	,6
	AKP'li yaşlılar	2	,2
Yalnız yaşlılar	Kimsesiz yaşlılar	4	,4
	Çocuksuz yaşlılar	3	,3
	Hiç evlenmemiş yaşlılar	2	,2
	Boşanmış yaşlılar	1	,1
Toplam		251	27,7
Kodlanmayan		656	72,3
Genel toplam		907	100,0

Tablo 3’de alt kategorilerden hareketle belirlenen yaşı alt gruplarıyla beraber, toplam 28 yaşı alt grubunun sıklıkları görülmektedir. Belirlenen yaşı alt grupları arasında en sık görülen ilk 18 yaşı alt grubu sırasıyla şöyledir; çalışan yaşlılar, emekliler, bakıma muhtaç yaşlılar, kadın yaşlılar, modern yaşlılar, erkek yaşlılar, yoksul yaşlılar, yalnız yaşlılar, huzurevinde/bakımevinde kalan yaşlılar ve köylü yaşlılar, bakım veren yaşlılar, bakımlı yaşlılar, dindar yaşlılar, ailesiyle yaşayan yaşlılar, bakıma muhtaç olmayan yaşlılar, dullar, sağcı yaşlılar ve son olarak sanatçı/zanaatkar yaşlılar.

Tablo 3: Yaşlı Alt Grupları; Kategorilerin Sıklığı

	<i>Sıklık</i>	<i>Yüzde</i>
Yaşlılara atfedilen duygusal/bilişsel/sosyal özellikler	117	12,9
Çalışan yaşlılar	85	9,4
Emekliler	81	8,9
Bakıma muhtaç yaşlılar	79	8,7
Kadın yaşlılar	54	6,0
Modern yaşlılar	50	5,5
Erkek yaşlılar	44	4,9
Diğer	44	4,9
Yaşlılara atfedilen fiziksel özellikler	40	4,4
Yoksul yaşlılar	36	4,0
Yalnız yaşlılar	34	3,7
Huzurevinde/bakımevinde kalan yaşlılar	30	3,3
Köylü yaşlılar	28	3,1
Bakımlı yaşlılar	25	2,8
Bakım veren yaşlılar	21	2,3
Dindar yaşlılar	19	2,1
Ailesiyle yaşayan yaşlılar	18	2,0
Bakıma muhtaç olmayan yaşlılar	17	1,9
Dullar	13	1,4
Sağcı yaşlılar	12	1,3
Sanatçı/Zanaatkar yaşlılar	11	1,2
Solcu yaşlılar	10	1,1
Siyasetçi Yaşlılar	9	1,0
CHP’li Teyzeler/Atatürkçüler	7	,8
Gayrimüslim yaşlılar	6	,7
Sosyal medya kullanan yaşlılar	5	,6
Yaşlılığını reddeden/kabul eden yaşlılar	5	,6
Tutuklu yaşlılar	3	,3
LGBTİ+ yaşlılar	2	,2
Göçmen yaşlılar	1	,1
Seks işçisi yaşlılar	1	,1
Toplam	907	100,0

Alt kategorilerin sıklıkları ve yaşlı alt gruplarının sıklıkları ve özellikleri değerlendirilerek 18 yaşlı alt grubu araştırmanın ikinci aşaması için seçilmiştir. Sıklık analizine göre ilk 18 yaşlı alt grubunda yer alan yaşlı alt gruplarından 12 yaşlı alt grubu seçilmiştir. Bunlar çalışan yaşlılar, emekliler, bakıma muhtaç yaşlılar, kadın yaşlılar, modern yaşlılar, erkek yaşlılar, yoksul yaşlılar, yalnız yaşlılar, köylü yaşlılar, bakımlı yaşlılar, dindar yaşlılar ve dullardır. Bu alt gruplar arasından çalışan yaşlılar, bakımlı yaşlılar ile dul yaşlılar kadın ve erkek olmak üzere iki ayrı yeni alt grup oluşturulmuştur; çalışan kadın yaşlılar, çalışan erkek yaşlılar, bakımlı kadın yaşlılar, bakımlı erkek yaşlılar, dul kadın yaşlılar ve dul erkek yaşlılar. Cinsiyetlerinin ayrıca vurgulandığı bu üç yaşlı alt grubu ile yaşlanmanın cinsiyetle kesişiminin nasıl bir etkisinin olacağı görülmek istenmiştir. Bu 15 yaşlı alt grubuna sıklık analizine göre ilk 18 yaşlı alt grubu arasında yer almayan solcu yaşlılar, siyasetçi yaşlılar ve gayrimüslim yaşlılar alt grupları eklenmiştir. Gündelik hayatta sürekli olarak maruz kalınan siyasilerin çoğunlukla yaşlı olması, gayrimüslim yaşlılarla karşılaşma olasılığının düşük olması ancak ana akım medyada evlerinin soyulmaları sebebiyle gündeme gelmeleri ve sık dile getirilen dindar yaşlılarla birlikte solcu yaşlıların kümeleme analizine nasıl etki edeceğini görmek üzere bu üç yaşlı alt grubu seçilmiştir. Bunlarla birlikte Kahraman'ın (2018) araştırmasında yer alan solcular sosyal grubunun ve Güngör'ün (2013) çalışmasında kadın ve erkek olarak ayrıştırılan sosyal grupların kümeleme analizleri sonuçları ile bu çalışmada yaşlılar olarak özelleştirilen aynı sosyal grupların kümeleme analizi sonuçlarını karşılaştırma imkanı olacağı düşünülmüştür. Böylece yaşlanmanın kalıpyargı içeriklerinde nasıl bir değişime yol açabileceği görülmek istenmiştir.

Sonuç olarak bu çalışmanın ikinci aşamasında yaşlı alt gruplarının KİM'in sıcaklık ve yetkinlik boyutlarında hangi kümelerde yer aldıklarını tespit etmek üzere seçilen 18 yaşlı alt grubu çalışan kadın yaşlılar, çalışan erkek yaşlılar, emekliler, bakıma muhtaç yaşlılar, kadın yaşlılar, modern yaşlılar, erkek yaşlılar, yoksul yaşlılar, yalnız yaşlılar, köylü yaşlılar, bakımlı kadın yaşlılar, bakımlı erkek yaşlılar, dindar yaşlılar, dul kadın yaşlılar, dul erkek yaşlılar, solcu yaşlılar, siyasetçi yaşlılar ve gayrimüslim yaşlılar alt gruplarıdır.

3.2.İkinci Aşama: KİM ve Diğer Değişkenlere Ait Bulgular

3.2.1.Ölçeklerin Geçerlik ve Güvenirlik Analizleri

3.2.1.1.Algılanan Yaş Ayrımcılığı Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlik Katsayısı Değerleri

Algılanan yaş ayrımcılığını ölçmek için kullanılan dört maddenin bu örnekleme geçerliğini test etmek için temel bileşenler analizi yapılmıştır. Yapılan analizde dört maddenin KMO değerinin .81 ve Bartlett testinin ise anlamlı olduğu bulgulanmıştır. Maddelerin beklendiği üzere Eigenvalue değeri 1’den yüksek olan ve varyansın % 68.95’ini açıklayan tek faktöre yüklendiği görülmüştür (Tablo 4). Algılanan yaş ayrımcılığını ölçen bu dört maddenin Cronbach Alfa katsayısı .85 olarak hesaplanmıştır. Sonuç olarak bu dört madde araştırmada kullanılmak için yeterli geçerlik ve güvenirlğe sahiptir.

Tablo 4: Algılanan Yaş Ayrımcılığı Ölçeği Madde Yükleri ve Güvenirlik Katsayısı

Maddeler	Faktör Yükleri
1.Yaşım sebebiyle kişisel olarak toplumda mağdur edildiğimi hissediyorum.	.85
2.Yaşım sebebiyle kendimi başkalarına tanınan fırsatlardan yoksun bırakılmış bir kişi olarak görüyorum.	.85
3.Tarihsel olarak, benim yaş grubumun üyeleri diğer yaş gruplarının üyelerinden daha fazla ayrımcılığa uğramıştır.	.84
4.Yaş grubumun üyeleri diğer yaş grupları için mevcut olan fırsatlardan yoksun bırakılmıştır.	.76
α	.85
Varyans (%)	68.95

3.2.1.2.Yaş Grup Özdeşimi Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlik Katsayısı Değerleri

Yaş grup özdeşimini ölçmek için kullanılan beş maddenin bu örnekleme geçerliğini test etmek için temel bileşenler analizi yapılmıştır. Yapılan analizde beş

maddenin KMO değerinin .78 ve Barlett testinin ise anlamlı olduğu bulgulanmıştır. Beklendiği üzere maddelerin Eigenvalue değeri 1’den yüksek olan ve varyansın %54.40’ını açıklayan tek faktöre yüklendiği görölmüştür (Tablo 5). Yaş grup özdeşimi maddelerinin Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı .78’tir. Ölçek yeterli geçerlik ve güvenilirliğe sahiptir.

Tablo 5: Yaş Grup Özdeşimi Ölçeği Madde Yükleri ve Güvenirlik Katsayısı

Maddeler	Faktör Yükleri
1.Yaş grubumun bir üyesi olmayı seviyorum.	.77
2.Yaş grubumun bir üyesi olduğum için gurur duyarım.	.76
3.Yaş grubu üyeliğim kim olduğumun esas belirleyicisidir.	.63
4.Yaş grubumun bir üyesi olmanın olumlu bir deneyim olduğuna inanırım.	.79
5.Yaş grubu kimliğimi ve benim için ne anlama geldiğini açık bir şekilde hissedirim.	.71
α	.78
Varyans (%)	54.40

3.2.1.3.Kuşaklararası Gerilim Kuralcı Yaşçılık Ölçeği: Ardıllık, Kimlik ve Tüketim (AKT) Geçerlik ve Güvenirlik Katsayısı Değerleri

Yirmi maddeden oluşan Kuşaklararası Gerilim Kuralcı Yaşçılık Ölçeği ardıllık (sekiz madde), kimlik (beş madde) ve tüketim (yedi madde) olmak üzere üç boyuttan oluşmaktadır. Bu üç boyutta yer alan toplam yirmi maddeye ek olarak maddeler arasında yaşlı cinselliği ile ilgili iki madde (“*Yaşlılar cinsel ve romantik ilişki arayışında olmamalıdırlar*” ve “*Yaşlılar cinsel olarak çekici görünmeye alışmamalıdırlar*”) ölçeğe eklenmiştir. Cinselliğin gençlere atfedilmesi, yaşlılara atfedilmemesi sebebiyle bu iki maddenin kimlik boyutunda yer alacağı öngörölmüştür. Geçerlik ve güvenilirlik testleri sırasında bu iki maddenin kimlik boyutunda yer alıp almadığı da test edilmiştir.

Ölçeğin yapı geçerliğini incelemek amacıyla ilk olarak açımlayıcı faktör analizlerinden temel bileşenler analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda yirmi iki

maddenin KMO değerinin .93 ve Bartlett testinin ise anlamlı olduğu bulgulanmıştır. Eigenvalue değeri 1’den yüksek olan ve varyansın %59.63’ünü açıklayan dört faktörlü bir yapı görülmüştür (Tablo 6). Ancak ölçeğin kuramsal temeli dikkate alınmış, varimax rotasyonlu temel bileşenler analizi üç faktöre zorlanarak tekrar edilmiştir. Bu üç faktörlü yapı varyansın %55.03’ünü açıklamıştır. Bu aşamada maddelerin faktörlere yüklenme değerlerine bakıldığında 7. madde (“*Emeklilerin ya da yaşlıların dernekleri kendilerine yapılan bağışları boşa harcarlar.*”) üç boyuta birden ve .32 ile .42 değerleri arasında yüklenmiştir. Bu sebeple 7. madde çıkarılarak analizler tekrar edilmiş ve varyansın %55.93’ünün açıklandığı görülmüştür. Geriye kalan maddeler arasında 4. madde (“*Belli bir aşamadan sonra, yaşlıların topluma sağlayabilecekleri maksimum fayda, ellerindeki kaynaklarını topluma aktarmalarıdır.*”) ve 5. madde (“*Eğer genç akrabalarının ihtiyacı varsa yaşlılar sahip oldukları para konusunda cimri davranmamalıdır.*”) North ve Fiske’nin (2013) önerdiği haliyle tüketim boyutunda yer almaları gerekirken ardıllık boyutuna yüklendikleri için ölçeğin kapsam geçerliğini sağlamamaları sebebiyle tek tek ölçekten çıkarılmışlardır. Ölçeğe sonradan eklenen iki maddenin beklendiği üzere kimlik boyutunda yer aldıkları görülmüştür. Nihayetinde ölçekte kalan on dokuz madde önerilen boyutların altında yer almıştır ve varyansın %58.18’ini açıklamıştır. Tüketim boyutu varyansın %11.69’unu, ardıllık boyutu %22.12’sini ve kimlik boyutu %24.36’sını açıklamıştır. Cronbach Alfa katsayıları ölçeğin tümü için .90; tüketim boyutu için .68; ardıllık boyutu için .87; kimlik boyutu için .90’dır.

Tablo 6: Kuşaklararası Gerilim Kuralcı Yaşlılık Ölçeği Madde Faktör Yükleri ve Güvenirlik Katsayıları

Maddeler	Faktör Yükleri		
	Tüketim Boyutu	Ardıllık Boyutu	Kimlik Boyutu
1.Doktorlar yaşlı hastaları tedavi etmek için çok zaman harcarlar.	.52		
2.Yaşlılar sosyal sağlık sistemi için çok fazla yük oluştururlar.	.73		
3.Yaşlılar, ailelerine genellikle fazlasıyla yük olurlar.	.69		

6.Otobüs ve trenlerde yaşlılar için koltuk ayrılmasına hiç gerek yoktur.	.62		
8.Yaşlılar değişime bu kadar karşı olmasaydı, muhtemelen toplum olarak çok daha hızlı ilerlerdik.		.79	
9.Yaşlı kuşak, gençlere kıyasla haksız düzeyde politik güce sahiptir.		.67	
10.Yaşlıların çoğu, gençlere ne zaman alan açmaları gerektiğini bilmezler.		.77	
11.Yaşlı çalışanların çoğu, genç kuşağa yol açmanın zamanının geldiğini anlamazlar.		.75	
12.Yaşlılar, genellikle artık eskisi gibi işe yaramadıklarını fark etmek için çok inatçıdır.		.58	
13.Gençler, genellikle yaşlılara kıyasla işlerinde daha üretkendirler.		.57	
14.İş terfileri yaşlı çalışanların deneyimlerinden çok, üretkenliklerine dayandırılmalıdır.		.50	
15.Yaşlıların gençleri daha çok etkileyecek konularda oy vermesi haksızlıktır.		.74	
16.Genel olarak yaşlılar gençlerin vakit geçirdiği mekanlara gitmemelidirler.			.81
17.Yaşlılar, genel olarak gençlere yönelik mekanlarda vakit geçirmemelidirler.			.77
18.Yaşlılar genel olarak gece kulüplerine gitmemelidirler.			.83
19.Yaşlılar belki de Facebook, Instagram, Twitter gibi sosyal medya araçlarını kullanmamalıdır.			.59
20.Yaşlılar havalı davranmaya bile çalışmamalıdır.			.72
21.Yaşlılar cinsel ve romantik ilişki arayışında olmamalıdır.			.78
22.Yaşlılar cinsel olarak çekici görünmeye çalışmamalıdır.			.79
α	.68	.87	.90
Varyans (%)	11.69	22.12	24.36

3.2.1.4.Çelişik Duygulu Yaşçılık Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlik Katsayısı Değerleri

Çelişik Duygulu Yaşçılık Ölçeği (Cary, Chasteen ve Remediosi, 2017) düşmanca yaşçılık (dört madde) ve korumacı yaşçılık (dokuz madde) olmak üzere iki

boyutlu on üç maddeden oluşan bir ölçektir. Ölçeğin yapı geçerliğini incelemek amacıyla ilk olarak açımlayıcı faktör analizlerinden temel bileşenler analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda on üç maddenin KMO değerinin .91 ve Barlett testinin ise anlamlı olduğu bulgulanmıştır. Eigenvalue değeri 1’den yüksek olan ve varyansın %56.63’ünü açıklayan iki faktörlü bir yapı görülmüştür (Tablo 7). Bu aşamada maddelerin faktörlere yüklenme değerlerine bakıldığında 1. madde (*“Yaşlılara bazı şeyleri yapamayacak kadar yaşlı olduklarını söylemek iyidir. Aksi halde, başarısız olduklarında duyguları incinebilir.”*) iki boyuta birden ve .46 ile .48 değerleri arasında yüklenmiştir. Bu sebeple 1. madde çıkarılarak analizler tekrar edilmiş ve varyansın %57.97’sinin açıklandığı görülmüştür. Geriye kalan maddeler arasında 4. madde (*“Yaşlılarla yavaş bir şekilde konuşmak iyi olur çünkü söylenenleri anlamaları biraz zaman alabilir.”*) ve 7. madde (*“Yaşlılara söylenenleri tekrar etmek faydalıdır çünkü nadiren ilk seferde anlarlar.”*) Cary, Chasteen ve Remediosi’nin (2017) önerdiği haliyle korumacı yaşçılık boyutunda yer almaları gerekirken düşmanca yaşçılık boyutuna yüklendikleri için ölçeğin kapsam geçerliğini sağlamamaları sebebiyle tek tek ölçekten çıkarılmışlardır. Nihayetinde ölçekte kalan dokuz madde önerilen boyutların altında yer almıştır ve varyansın %59.19’unu açıklamıştır. Korumacı yaşçılık boyutu varyansın %32.99’unu, düşmanca yaşçılık boyutu ise %24.97’sini açıklamıştır. Cronbach Alfa katsayıları ölçeğin tümü için .87; korumacı yaşçılık boyutu için .85; düşmanca yaşçılık boyutu için .74’tür.

Tablo 7: Çelişik Duygulu Yaşçılık Ölçeği Madde Faktör Yükleri ve Güvenirlik Katsayıları

Maddeler	Faktör Yükleri	
	Korumacı Yaşçılık	Düşmanca Yaşçılık

2.İsteseler dahi yaşlıların çalışmasına izin verilmemelidir çünkü topluma olan borçlarını zaten ödemişlerdir.	.71	
3.İsteseler dahi yaşlıların çalışmasına izin verilmemelidir çünkü yaşlılar kırılığandır ve hastalanabilirler.	.67	
5.İnsanlar yaşlıları üzücü haberlerden korumalıdır çünkü yaşlılar kolayca ağlamaya başlarlar.	.71	
6.Yaşlıların toplumun sert gerçekliklerinden korunması gerekir.	.70	
8.Yardım istemeseler dahi yaşlılara her zaman yardım teklif edilmelidir.	.74	
9.Yardım istemeseler dahi yaşlılara market alışverişlerinde yardım edilmelidir.	.81	
10.Yaşlıların çoğu masum söz ya da davranışları yaşçılık (yaş ayrımcılığı) olarak yorumlarlar.		.58
11.Yaşlılar çok kolay gücenirler.		.63
12.Yaşlılar işyerlerindeki problemleri abartırlar.		.74
13.Yaşlılar, sosyal sağlık sistemi ve ekonomi için yüküdürler.		.79
α	.85	.74
Varyans (%)	32.99	24.97

3.2.1.5.Kalıpyargı İçerikleri (Yetkinlik-Sıcaklık) ve Sosyal Yapı Ölçeği (Statü- Rekabetçilik) Boyutları Geçerlik ve Güvenirlik Katsayısı Değerleri

Kalıpyargı İçerikleri Ölçeği ve Sosyal Yapı Ölçeği'nin yapı geçerliğini incelemek amacıyla açımlayıcı faktör analizlerinden varimax rotasyonlu temel bileşenler analizi on sekiz yaşlı alt grubunun her biri için ayrı ayrı yapılmıştır. Analiz sonucunda yaşlı alt gruplarının KMO değerlerinin .71 ve .84 arasında değiştiği, Bartlett Testi'nin tüm yaşlı alt grupları için anlamlı olduğu görülmüştür (Tablo 8). Tüm yaşlı alt gruplarında kalıpyargı içerikleri ölçeği maddeleri Eigenvalue değeri 1'den yüksek olan iki faktörlü yapıda yer almışlardır.

Kalıpyargı içeriklerinden sıcaklık ve yetkinlik boyutunda on sekiz yaşlı grubundan sadece üçünün (dindar yaşlılar, solcu yaşlılar ve gayrimüslim yaşlılar) yapı geçerliğinde sorunlar tespit edilmiştir. Gayrimüslim yaşlılar alt grubu için sıcaklık ve yetkinlik boyutlarında yapı geçerliğinin sağlanmadığı görülmüştür. Yetkinlik boyutunda yer alması gereken 2. madde (*Toplunun gözünde bu grubun üyeleri ne*

kadar kendinden emindir?) ve 4. madde (*Toplumsal gözünde bu grubun üyeleri ne kadar beceriklidir?*) sıcaklık boyutunda yer aldıkları için bu grubun yetkinlik değerlendirmelerinden çıkarılmışlar ve yetkinlik değerlendirmelerine 1. (*Toplumsal gözünde bu grubun üyeleri ne kadar yetkindir?*) ve 3. madde (*Toplumsal gözünde bu grubun üyeleri ne kadar yeteneklidir?*) ile devam edilmiştir. Yine, Gayrimüslim yaşlılar alt grubu için sıcaklık boyutunda yer alması gereken 7. madde (*Toplumsal gözünde bu grubun üyeleri ne kadar iyi huyludur?*) yetkinlik boyutunda yer almış ve dolayısıyla değerlendirmeden çıkarılmış, sıcaklık boyutu 5. madde (*Toplumsal gözünde bu grubun üyeleri ne kadar arkadaş canlısıdır?*), 6. madde (*Toplumsal gözünde bu grubun üyeleri ne kadar sıcakkanlıdır?*) ve 8. madde (*Toplumsal gözünde bu grubun üyeleri ne kadar içtendir?*) ile değerlendirilmiştir. Solcu yaşlılar ve dindar yaşlılar alt gruplarında ise 3. madde ve 4. madde sıcaklık ve yetkinlik boyutlarının her ikisine de yüklendikleri için değerlendirmeden çıkarılmışlardır. Bu iki yaşlı alt grubu için yetkinlik değerlendirmeleri 1. madde ve 2. madde ile hesaplanmıştır. Analiz sonucunda yaşlı alt gruplarının sıcaklık boyutunda yer alan maddelerin varyansı %32.88 ile %57.42 arasında; yetkinlik boyutunda yer alan maddelerin ise varyansı %28.04 ile %43.13 arasında açıkladığı görülmüştür (Tablo 8).

Tablo 8: Yaşlı Alt Gruplarına Dair Kalıpyargı İçeriği Ölçeği Geçerlik Analiz Sonuçları

Yaşlı Alt Grupları	KMO	Bartlett	Varyans (%)		
			Yetkinlik	Sıcaklık	Toplam
Çalışan Kadın Yaşlılar	.84	.00	39.01	41.72	80.73
Çalışan Erkek Yaşlılar	.82	.00	34.19	32.88	67.08
Emekliler	.78	.00	37.47	36.36	73.84
Bakıma Muhtaç Yaşlılar	.78	.00	32.44	40.66	73.10

Kadın Yaşlılar	.84	.00	43.13	39.35	82.53
Erkek Yaşlılar	.79	.00	34.57	40.06	74.64
Modern Yaşlılar	.83	.00	37.71	38.75	76.47
Yoksul Yaşlılar	.80	.00	37.29	40.07	77.36
Yalnız Yaşlılar	.78	.00	35.45	39.60	75.05
Köylü Yaşlılar	.76	.00	33.58	41.01	74.59
Bakımlı Kadın Yaşlılar	.80	.00	36.45	41.54	78.00
Bakımlı Erkek Yaşlılar	.84	.00	37.09	38.64	75.74
Dindar Yaşlılar	.84	.00	30.65	50.09	80.75
	.81*	.00*	28.04*	57.42*	85.47*
Dul Kadın Yaşlılar	.84	.00	41.40	36.84	78.24
Dul Erkek Yaşlılar	.78	.00	37.16	41.40	78.57
Solcu Yaşlılar	.87	.00	29.92	49.54	79.46
	.80*	.00*	28.23*	54.20*	82.44*
Siyasetçi Yaşlılar	.84	.00	33.17	45.72	78.90
Gayrimüslim Yaşlılar	.84	.00	27.98	40.57	68.55
	.71*	.00*	34.17*	44.02*	78.19*

*İlgili maddeler analizden çıkarıldıktan sonraki değerleridir.

Sosyal Yapı Ölçeği'nin yapı geçerliğini incelemek amacıyla açımlayıcı faktör analizlerinden varimax rotasyonlu temel bileşenler analizi sonucunda da yaşlı alt gruplarının KMO değerlerinin .74 ve .83 arasında değiştiği, Bartlett Testi'nin tüm yaşlı alt grupları için anlamlı olduğu görülmüştür (Tablo 9). Dört yaşlı alt grubu (çalışan kadın yaşlılar, bakıma muhtaç yaşlılar, köylü yaşlılar ve bakımlı erkek yaşlılar) dışındaki diğer yaşlı alt gruplarında sosyal yapı ölçeği maddeleri Eigenvalue değeri 1'den yüksek olan iki faktörlü yapıda yer almışlardır. Söz konusu dört grupta Eigenvalue değeri 1'den yüksek olan üç faktörlü yapı görülmüştür. Bu üçüncü faktör rekabetçilik boyutunun altında yer alması beklenen sembolik tehdit alt boyutudur, dolayısıyla kavramsal olarak kapsam geçerliğini riske atan bir yapı söz konusu değildir. Rekabetçilik boyutunun alt boyutlarına ilişkin analizler bir sonraki başlık altında verilmiştir. Sadece dindar yaşlılar grubu statü boyutunda diğerleri üç madde ile değerlendirilirken iki madde ile değerlendirilmiştir. Üç maddeden 2. madde (*Bu grubun üyeleri ekonomik olarak ne kadar başarılıdır?*) boyut güvenirliğini ($\alpha = .62$) artırmak amacıyla analizden çıkarılmış ve boyut güvenirliği ($\alpha = .71$) sağlanmıştır. Böylece dindar yaşlılar alt grubu için statü boyutunun varyans açıklama oranı

%20.46'dan %25'e çıkmıştır. Her yaşlı alt grubu için yinelenen analizlerin sonucunda yaşlı alt gruplarının statü boyutunda yer alan maddelerin varyansı %20.73 ile %31.36 arasında; rekabetçilik boyutunda yer alan maddelerin ise varyansı %41.17 ile %52.83 arasında açıkladığı görülmüştür (Tablo 9). Sonuç olarak Sosyal Yapı Ölçeği'nin tüm yaşlı alt grupları için yapı geçerliğini sağladığı görülmüştür.

Tablo 9: Yaşlı Alt Gruplarına Dair Sosyal Yapı Ölçeği Geçerlik Analiz Sonuçları

Yaşlı Alt Grupları	KMO	Bartlett	Statü	Varyans (%)		Toplam
				Rekabet		
Çalışan Kadın Yaşlılar	.76	.00	26.07	38.62	20.27	84.97
Çalışan Erkek Yaşlılar	.83	.00	24.82	50.96		75.79
Emekliler	.79	.00	22.87	46.95		69.82
Bakıma Muhtaç Yaşlılar	.76	.00	23.39	36.71	20.83	80.90
Kadın Yaşlılar	.77	.00	25.83	45.18		71.01
Erkek Yaşlılar	.77	.00	22.09	47.80		69.90
Modern Yaşlılar	.77	.00	28.26	44.98		73.25
Yoksul Yaşlılar	.78	.00	25.29	41.17		66.46
Yalnız Yaşlılar	.83	.00	24.05	48.70		72.76
Köylü Yaşlılar	.78	.00	21.95	35.22	20.99	78.18
Bakımlı Kadın Yaşlılar	.78	.00	26.88	46.91		73.80
Bakımlı Erkek Yaşlılar	.74	.00	25.82	21.55	34.71	82.08
Dindar Yaşlılar	.83	.00	20.46	50.60		71.07
	.83*	.00*	25.00*	50.23*		75.24*
Dul Kadın Yaşlılar	.81	.00	31.36	47.72		79.08
Dul Erkek Yaşlılar	.81	.00	23.59	48.10		71.70
Solcu Yaşlılar	.82	.00	21.59	43.83		65.43
Siyasetçi Yaşlılar	.83	.00	20.73	52.83		73.56
Gayrimüslim Yaşlılar	.78	.00	25.76	48.80		74.57

*İlgili maddeler analizden çıkarıldıktan sonraki değerleridir.

Yapı geçerlikleri sağlandıktan sonra her yaşlı alt grubu için yetkinlik, sıcaklık, statü ve rekabet boyutlarının Cronbach Alfa katsayılarına bakılmıştır. Güvenirlik analizleri sonucunda dindar yaşlılar alt grubu statü boyutunda .62 güvenirliliğe sahiptir. Cronbach Alfa katsayısı .70'den düşük olduğu için güvenirliliği artırmak adına 2. madde değerlendirmeden çıkarılmış ve güvenirlilik katsayısı .71 olmuştur. Solcu

yaşlılar ve siyasetçi yaşlılar alt gruplarının statü boyutları da .70 altında güvenilirliğe sahiptir (sırasıyla .69, .68) ancak bu gruplar için madde çıkarmak güvenilirliği artırmadığı için madde çıkarılmamıştır. Tablo 10'da yetkinlik, sıcaklık, statü ve rekabet boyutlarının nihai Cronbach Alfa katsayılarına yer verilmiştir.

Tablo 10: Yaşlı Alt Gruplarına Dair Yetkinlik, Sıcaklık, Statü ve Rekabet Boyutlarının Güvenirlik Katsayıları

Yaşlı Alt Grupları	Yetkinlik α	Sıcaklık α	Statü α	Rekabet α	N
Çalışan Kadın Yaşlılar	0.90	0.92	0.85	0.89	130
Çalışan Erkek Yaşlılar	0.87	0.81	0.82	0.93	119
Emekliler	0.88	0.87	0.75	0.91	124
Bakıma Muhtaç Yaşlılar	0.81	0.92	0.77	0.90	120
Kadın Yaşlılar	0.94	0.90	0.84	0.90	125
Erkek Yaşlılar	0.85	0.89	0.73	0.92	126
Modern Yaşlılar	0.89	0.89	0.85	0.90	126
Yoksul Yaşlılar	0.88	0.91	0.82	0.87	130
Yalnız Yaşlılar	0.85	0.91	0.81	0.92	130
Köylü Yaşlılar	0.83	0.92	0.72	0.87	134
Bakımlı Kadın Yaşlılar	0.87	0.91	0.87	0.91	124
Bakımlı Erkek Yaşlılar	0.88	0.89	0.83	0.86	117
Dindar Yaşlılar	0.75	0.95	0.71	0.91	138
Dul Kadın Yaşlılar	0.91	0.88	0.92	0.92	136
Dul Erkek Yaşlılar	0.88	0.92	0.76	0.91	129
Solcu Yaşlılar	0.72	0.93	0.69	0.89	131
Siyasetçi Yaşlılar	0.86	0.92	0.68	0.94	131
Gayrimüslim Yaşlılar	0.80	0.78	0.84	0.92	116
Toplam					642*

*Araştırmaya toplam 642 kişi katılmıştır ancak katılımcılara 18 gruptan seçkisiz olarak atanan 5'ini değerlendirdikleri için grup başına katılımcı sayısı 116 ile 138 kişi arasında değişmektedir.

Tablo 10'da görüldüğü üzere on sekiz yaşlı alt grubunun Cronbach Alfa katsayısı yetkinlik boyutunda .72 ile .94 değeri; sıcaklık boyutunda .78 ile .95 değeri; statü boyutunda .68 ile .92 değeri; rekabet boyutunda ise .86 ile .94 değeri arasındadır.

3.2.1.6.Sosyal Yapı Ölçeği Rekabetçilik Boyutu Alt Boyutları Geçerlik ve Güvenirlik Katsayısı Değerleri

Sosyal Yapı Ölçeği rekabetçilik boyutu bu çalışmada sembolik tehdit ve gerçekçi tehdit alt boyutları ile değerlendirilmiştir. Rekabetçilik boyutunun yapı geçerliğini incelemek amacıyla açımlayıcı faktör analizlerinden varimax rotasyonlu temel bileşenler analizi sonucunda yaşlı alt gruplarına dair rekabet boyutunda KMO değerlerinin .75 ve .87 arasında değiştiği, Bartlett Testi'nin tüm yaşlı alt grupları için anlamlı olduğu görülmüştür (Tablo 11).

Çalışan kadın yaşlılar, bakıma muhtaç yaşlılar, modern yaşlılar, köylü yaşlılar, bakımlı erkek yaşlılar ve dul kadın yaşlılar temel bileşenler analizi sonucunda Eigenvalue değeri 1'den yüksek olan iki faktörlü yapıda görülmüşlerdir. Diğer yaşlı alt gruplarının tek faktörlü yapıya sahip oldukları görülmüş ancak faktör sayısı ikiye zorlandığında maddeler tüm yaşlı alt grupları için sembolik tehdit ve gerçekçi tehdit olmak üzere iki boyutta yer almışlardır. Yaşlı alt grupları için sembolik tehdit alt boyutunda yer alan maddelerin varyansı %31.83 ile %36.77 arasında; gerçekçi tehdit boyutunda yer alan maddelerin ise varyansı %42.12 ile %56.45 arasında açıkladığı görülmüştür (Tablo 11). Sonuç olarak rekabetçilik boyutu sembolik tehdit ve gerçekçi tehdit alt boyutları ile değerlendirilmek için uygun yapı geçerliğine sahiptir.

Tablo 11: Yaşlı Alt Grupların Dair Rekabetçilik Boyutu Geçerlik Analiz Sonuçları

Yaşlı Alt Grupları	KMO	Bartlett	Varyans (%)		
			Sembolik Tehdit	Gerçekçi Tehdit	Toplam
Çalışan Kadın Yaşlılar	.79	.00	31.83	56.45	88.29
Çalışan Erkek Yaşlılar	.86	.00	35.37	52.72	88.10
Emekliler	.83	.00	33.57	49.66	83.23
Bakıma Muhtaç Yaşlılar	.82	.00	32.88	53.27	86.15
Kadın Yaşlılar	.81	.00	32.53	51.52	84.05

Erkek Yaşlılar	.84	.00	34.67	51.27	85.94
Modern Yaşlılar	.82	.00	33.42	51.95	85.38
Yoksul Yaşlılar	.82	.00	35.29	42.12	77.41
Yalnız Yaşlılar	.87	.00	34.91	50.10	85.02
Köylü Yaşlılar	.81	.00	32.42	51.08	83.51
Bakımlı Kadın Yaşlılar	.82	.00	36.77	47.33	84.10
Bakımlı Erkek Yaşlılar	.75	.00	33.25	51.27	84.52
Dindar Yaşlılar	.84	.00	32.20	53.94	86.15
Dul Kadın Yaşlılar	.83	.00	35.32	54.85	90.17
Dul Erkek Yaşlılar	.84	.00	33.06	51.20	84.27
Solcu Yaşlılar	.85	.00	32.42	46.52	78.95
Siyasetçi Yaşlılar	.84	.00	35.44	51.81	87.25
Gayrimüslim Yaşlılar	.80	.00	33.92	54.77	88.70

Tablo 12’de görüldüğü üzere on sekiz yaşlı alt grubunun sembolik tehdit alt boyutunda Cronbach Alfa katsayısı .81 ile .94 değeri ve gerçekçi tehdit ise .86 ile .94 değeri arasındadır.

Tablo 12: Yaşlı Alt Gruplarına Dair Sembolik Tehdit ve Gerçekçi Tehdit Alt Boyutlarının Güvenirlik Katsayıları

Yaşlı Alt Grupları	Sembolik Tehdit α	Gerçekçi Tehdit α	N
Çalışan Kadın Yaşlılar	.89	.94	128
Çalışan Erkek Yaşlılar	.91	.94	119
Emekliler	.89	.90	120
Bakıma Muhtaç Yaşlılar	.90	.92	118
Kadın Yaşlılar	.90	.91	124
Erkek Yaşlılar	.91	.92	122
Modern Yaşlılar	.88	.92	129
Yoksul Yaşlılar	.88	.85	129
Yalnız Yaşlılar	.87	.92	127
Köylü Yaşlılar	.88	.91	132
Bakımlı Kadın Yaşlılar	.90	.91	120
Bakımlı Erkek Yaşlılar	.94	.90	114
Dindar Yaşlılar	.84	.93	133
Dul Kadın Yaşlılar	.96	.94	136

Dul Erkek Yaşlılar	.87	.92	125
Solcu Yaşlılar	.81	.89	128
Siyasetçi Yaşlılar	.92	.93	128
Gayrimüslim Yaşlılar	.92	.94	115
Toplam			642*

* Araştırmaya toplam 642 kişi katılmıştır ancak katılımcılar 18 gruptan seçkisiz olarak atanan 5'ini değerlendirdikleri için grup başına katılımcı sayısı 114 ile 136 kişi arasında değişmektedir.

3.2.2.Yaşlı Alt Gruplarına Yönelik Kalıpyargı İçerikleri, Sosyal Yapısal Değişkenler ve Kümeleme Analizi

3.2.2.1.Yaşlı Alt Gruplarına Yönelik Kalıpyargı İçerikleri ve Sosyal Yapısal Değişkenler

Yaşlı alt grupları için kalıpyargı içeriklerinden yetkinlik boyutuna dair ortalama, standart sapma, maksimum/minimum değerler ve grupları yetkinlik boyutunda değerlendiren katılımcı sayıları Tablo 13'te verilmiştir.

Tablo 13: Yaşlı Alt Gruplarına Dair Yetkinlik Boyutu Maksimum, Minimum, Ortalama ve Standart Sapma Puanları

Yaşlı Alt Grupları	Mak.	Min.	Ort.	SS.	N
Çalışan Kadın Yaşlılar	5	1	2.84	1.04	130
Çalışan Erkek Yaşlılar	5	1	2.65	0.90	118
Emekliler	5	1	2.73	0.90	124
Bakıma Muhtaç Yaşlılar	4.25	1	1.63	0.66	119
Kadın Yaşlılar	5	1	2.64	1.11	125
Erkek Yaşlılar	5	1	3.27	0.85	126
Modern Yaşlılar	5	1.25	3.66	0.89	126
Yoksul Yaşlılar	5	1	1.83	0.82	130
Yalnız Yaşlılar	5	1	2.62	0.91	130
Köylü Yaşlılar	5	1	2.72	0.94	134
Bakımlı Kadın Yaşlılar	5	1	3.29	0.88	124
Bakımlı Erkek Yaşlılar	5	1	3.55	0.80	117
Dindar Yaşlılar	5	1	3.36	1.18	138
Dul Kadın Yaşlılar	5	1	2.45	0.92	136

Dul Erkek Yaşlılar	5	1	2.85	0.82	129
Solcu Yaşlılar	5	1.50	3.32	0.80	131
Siyasetçi Yaşlılar	5	1	3.36	1.08	131
Gayrimüslim Yaşlılar	5	1	2.40	1.02	116

Tablo 13’de görüldüğü üzere yetkinlik boyutunda en yüksek değerlendirilen üç yaşlı alt grubu modern yaşlılar ($M = 3.66$, $SS = 0.89$), bakımlı erkek yaşlılar ($M = 3.55$, $SS = 0.80$), siyasetçi yaşlılar ($M = 3.36$, $SS = 1.08$) ve dindar yaşlılardır ($M = 3.36$, $SS = 1.18$). Katılımcıların yetkinlik boyutunda en düşük değerlendirdikleri yaşlı alt grupları ise bakıma muhtaç yaşlılar ($M = 1.63$, $SS = 0.66$), yoksul yaşlılar ($M = 1.83$, $SS = 0.82$) ve gayrimüslim yaşlılardır ($M = 2.40$, $SS = 1.02$).

Yaşlı alt grupları için kalıpyargı içeriklerinden sıcaklık boyutuna dair ortalama, standart sapma, maksimum/minimum değerler ve grupları sıcaklık boyutunda değerlendiren katılımcı sayıları Tablo 14’te verilmiştir.

Tablo 14: Yaşlı Alt Gruplarına Dair Sıcaklık Boyutu Maksimum, Minimum, Ortalama ve Standart Sapma Puanları

Yaşlı Alt Grupları	Mak.	Min.	Ort.	SS.	N
Çalışan Kadın Yaşlılar	5	1	3.02	1.02	129
Çalışan Erkek Yaşlılar	5	1	2.69	0.78	118
Emekliler	5	1	2.98	0.82	124
Bakıma Muhtaç Yaşlılar	5	1	2.83	0.98	119
Kadın Yaşlılar	5	1	3.31	0.96	125
Erkek Yaşlılar	5	1	2.94	0.81	126
Modern Yaşlılar	5	1	3.30	0.88	125
Yoksul Yaşlılar	5	1	2.92	0.92	130
Yalnız Yaşlılar	5	1	2.79	0.93	128
Köylü Yaşlılar	5	1	3.57	1.01	134
Bakımlı Kadın Yaşlılar	5	1	3.16	0.93	122
Bakımlı Erkek Yaşlılar	5	1	3.29	0.85	117
Dindar Yaşlılar	5	1	2.90	1.25	136
Dul Kadın Yaşlılar	5	1	2.93	0.82	135
Dul Erkek Yaşlılar	5	1	2.86	0.86	129
Solcu Yaşlılar	5	1	3.09	1.10	131
Siyasetçi Yaşlılar	5	1	2.46	1.07	131

Gayrimüslim Yaşlılar	3.67	1	2.46	0.71	116
----------------------	------	---	------	------	-----

Tablo 14’te görüldüğü üzere sıcaklık boyutunda en yüksek değerlendirilen üç yaşlı alt grubu köylü yaşlılar ($M = 3.57$, $SS = 1.01$), kadın yaşlılar ($M = 3.31$, $SS = 0.96$), modern yaşlılardır ($M = 3.30$, $SS = 0.88$). Katılımcıların sıcaklık boyutunda en düşük değerlendirdikleri yaşlı alt grupları ise gayrimüslim yaşlılar ($M = 2.46$, $SS = 0.71$), siyasetçi yaşlılar ($M = 2.46$, $SS = 1.07$) ve çalışan erkek yaşlılardır ($M = 2.69$, $SS = 0.78$).

Yaşlı alt grupları için sosyal yapısal değişkenlerden statü boyutuna dair ortalama, standart sapma, maksimum/minimum değerler ve grupları statü boyutunda değerlendiren katılımcı sayıları Tablo 15’te verilmiştir.

Tablo 15: Yaşlı Alt Gruplarına Dair Statü Boyutu Maksimum, Minimum, Ortalama ve Standart Sapma Puanları

Yaşlı Alt Grupları	Mak.	Min.	Ort.	SS.	N
Çalışan Kadın Yaşlılar	5	1	3.07	0.92	130
Çalışan Erkek Yaşlılar	5	1	3.09	0.77	119
Emekliler	5	1	2.80	0.72	124
Bakıma Muhtaç Yaşlılar	4.33	1	2.18	0.73	120
Kadın Yaşlılar	5	1	2.50	0.89	124
Erkek Yaşlılar	4.67	1	2.97	0.66	125
Modern Yaşlılar	5	1.33	3.78	0.84	126
Yoksul Yaşlılar	4	1	1.82	0.75	130
Yalnız Yaşlılar	5	1	2.75	0.80	129
Köylü Yaşlılar	5	1	2.21	0.78	134
Bakımlı Kadın Yaşlılar	5	1.33	3.53	0.80	123
Bakımlı Erkek Yaşlılar	5	1	3.55	0.76	116
Dindar Yaşlılar	5	1	3.01	1.15	138
Dul Kadın Yaşlılar	5	1	2.76	0.94	135
Dul Erkek Yaşlılar	4.33	1	2.95	0.69	128
Solcu Yaşlılar	5	1.67	3.51	0.72	131
Siyasetçi Yaşlılar	5	1	3.18	0.98	131
Gayrimüslim Yaşlılar	5	1	3.54	0.79	115

Tablo 15’te görüldüğü üzere statü boyutunda en yüksek değerlendirilen üç yaşlı alt grubu modern yaşlılar ($M = 3.78$, $SS = 0.84$), bakımlı erkek yaşlılar ($M = 3.55$, $SS = 0.76$) ve gayrimüslim yaşlılardır ($M = 3.54$, $SS = 0.79$). Katılımcıların statü boyutunda en düşük değerlendirdikleri yaşlı alt grupları ise yoksul yaşlılar ($M = 1.82$, $SS = 0.80$), bakıma muhtaç yaşlılar ($M = 2.18$, $SS = 0.73$) ve köylü yaşlılardır ($M = 2.21$, $SS = 0.78$).

Yaşlı alt grupları için sosyal yapısal değişkenlerden rekabetçilik boyutuna dair ortalama, standart sapma, maksimum/minimum değerler ve grupları rekabetçilik boyutunda değerlendiren katılımcı sayıları Tablo 16’da verilmiştir.

Tablo 16: Yaşlı Alt Gruplarına Dair Rekabetçilik Boyutu Maksimum, Minimum, Ortalama ve Standart Sapma Puanları

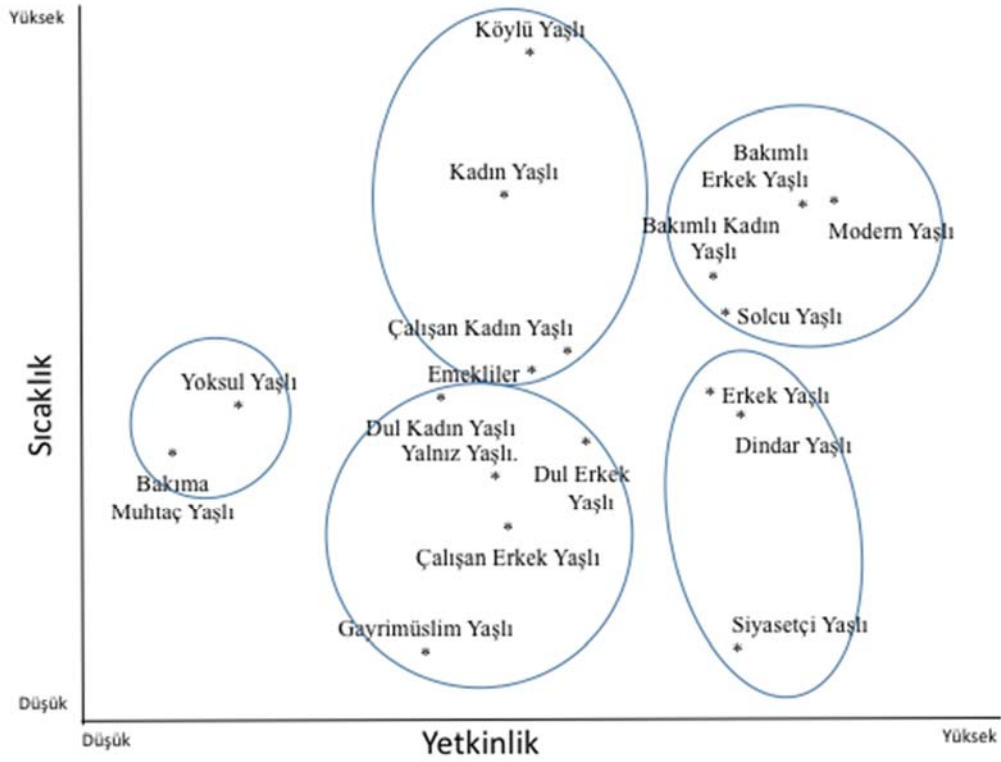
Yaşlı Alt Grupları	Mak.	Min.	Ort.	SS.	N
Çalışan Kadın Yaşlılar	5	1	2.08	0.98	130
Çalışan Erkek Yaşlılar	5	1	2.59	1.13	119
Emekliler	5	1	2.35	1.05	123
Bakıma Muhtaç Yaşlılar	5	1	1.97	0.96	119
Kadın Yaşlılar	4.33	1	1.96	0.92	125
Erkek Yaşlılar	5	1	2.70	1.12	125
Modern Yaşlılar	5	1	2.29	1.03	125
Yoksul Yaşlılar	3.67	1	1.82	0.78	130
Yalnız Yaşlılar	5	1	2.35	1.10	128
Köylü Yaşlılar	5	1	2.13	0.97	134
Bakımlı Kadın Yaşlılar	4.83	1	1.93	0.93	123
Bakımlı Erkek Yaşlılar	4.33	1	2.42	0.89	116
Dindar Yaşlılar	5	1	3.55	1.18	135
Dul Kadın Yaşlılar	5	1	1.75	0.88	136
Dul Erkek Yaşlılar	5	1	2.37	1.04	128
Solcu Yaşlılar	5	1	1.94	0.91	130
Siyasetçi Yaşlılar	5	1	3.72	1.19	130
Gayrimüslim Yaşlılar	5	1	2.13	1.08	116

Tablo 16’da görüldüğü üzere rekabetçilik boyutunda en yüksek değerlendirilen üç yaşlı alt grubu siyasetçi yaşlılar ($M = 3.72$, $SS = 1.12$), dindar yaşlılar ($M = 3.55$,

$SS = 1.18$) ve erkek yaşlılardır ($M = 2.70$, $SS = 0.79$). Katılımcıların rekabetçilik boyutunda en düşük değerlendirdikleri yaşlı alt grupları ise dul kadın yaşlılar ($M = 1.75$, $SS = 0.88$), yoksul yaşlılar ($M = 1.82$, $SS = 0.78$) ve bakımlı kadın yaşlılardır ($M = 1.93$, $SS = 0.93$).

3.2.2.2.Yaşlı Alt Grupları Kümeleme Analizi

Yaşlı alt gruplarını KİM'in önerdiği kalıpyargı içeriği kümeleri açısından incelemek için Fiske ve diğerlerinin (2002) önerileri doğrultusunda kümeleme analizi yapılmıştır. Bunun için katılımcıların gruplara yönelik yetkinlik ve sıcaklık değerlendirmelerinden elde edilen grup toplam puanlarını içeren ayrı bir veri seti oluşturulmuştur. İlk olarak karesel Öklid uzaklığı ile Ward yöntemi kullanılarak hiyerarşik kümeleme analizi yapılmıştır. Elde edilen dendograma (Ek 8) bakılarak veri seti için beş kümeli bir çözüme gidilmesi uygun bulunmuştur. Ardından hangi yaşlı alt gruplarının hangi kümede yer aldıklarını tespit edebilmek için k-ortalamları kümeleme analizi yapılmıştır. Kümeleme analizleri sonucunda yaşlı alt gruplarının oluşturduğu kümeler belirlenmiştir (Şekil 1).

Şekil 1: Yaşlı Alt Gruplarının Kalıpyargı İçeriklerine Göre Kümeleme Analizi Sonuçları

Şekilde görüldüğü gibi birinci kümede erkek yaşı, dindar yaşı ve siyasetçi yaşı vardır. İkinci kümede çalışan erkek yaşı, yalnız yaşı, dul erkek yaşı, dul kadın yaşı ve gayrimüslim yaşı alt grupları yer almıştır. Üçüncü kümede modern yaşı, solcu yaşı, bakımlı erkek ve bakımlı kadın yaşı alt grupları yer almıştır. Dördüncü kümede yoksul yaşı ve bakıma muhtaç yaşı alt grupları bulunmaktadır. Son olarak beşinci kümede çalışan kadın yaşı, emekliler, kadın yaşı ve köylü yaşı bulunmaktadır.

Küme çözümlerini desteklemek üzere ilk önce beş kümenin yetkinlik ve sıcaklık ortalamaları açısından birbirlerinden farklılaşma düzeylerine bakılmıştır. Bunun için tek yönlü varyans analizi yapılmış, farkın hangi gruplardan yana olduğunu görmek için de post hoc testlerinden Bonferroni yöntemi tercih edilmiştir. Sıcaklık boyutunda kümeler (Birinci Küme $M = 2.76$, $SS = 0.26$; İkinci Küme $M = 2.74$, $SS = 0.18$; Üçüncü Küme $M = 3.21$, $SS = 0.10$; Dördüncü Küme $M = 2.87$, $SS = 0.06$; Beşinci Küme $M = 3.22$, $SS = 0.27$) birbirlerinden farklılaşmıştır ($F(4,13) = 5.26$, $p =$

.010, $\eta^2 = 0.61$). İkinci küme sıcaklık ortalaması, üçüncü ve beşinci küme ortalamalarından anlamlı biçimde düşüktür ($p = .048$; $p = .042$). Birinci küme ve dördüncü kümelerin sıcaklık ortalamaları diğer kümelerden anlamlı bir şekilde farklılaşmamıştır.

Yetkinlik boyutunda ($F(4,13) = 60.76$, $p = .000$, $\eta^2 = 0.94$) gruplar birbirlerinden farklılaşmıştır. Yetkinlik boyutunda (Birinci Küme $M = 3.33$, $SS = 0.05$; İkinci Küme $M = 2.59$, $SS = 0.17$; Üçüncü Küme $M = 3.45$, $SS = 0.17$; Dördüncü Küme $M = 1.73$, $SS = 0.14$; Beşinci Küme $M = 2.73$, $SS = 0.08$) birinci küme ikinci, dördüncü ve beşinci kümelerden anlamlı bir şekilde yüksek yetkinlik ortalamasına sahiptir ($p = .000$; $p = .000$; $p = .001$) ve sadece üçüncü küme yetkinlik ortalamasından farklılaşmamıştır ($p = 1.000$). İkinci küme yetkinlik ortalaması, üçüncü küme yetkinlik ortalamasından anlamlı bir şekilde düşüktür ($p = .000$) ve dördüncü küme yetkinlik ortalamasından ise yüksektir ($p = .000$). Üçüncü küme yetkinlik ortalaması ise dördüncü ve beşinci küme yetkinlik ortalamalarından anlamlı bir şekilde yüksektir ($p = .000$; $p = .000$). Dördüncü küme yetkinlik ortalaması diğer kümelerin hepsinden farklılaşmaktadır. Beşinci küme de dördüncü küme yetkinlik ortalamasından anlamlı bir şekilde yüksektir ($p = .000$). Birinci ve üçüncü küme ile ikinci ve beşinci küme yetkinlik ortalamaları açısından farklılaşmamıştır.

Yetkinlik ve sıcaklık boyutlarında kümeler arasındaki bu farklılar sonucunda birinci küme YY/DS; ikinci küme orta yetkinlik (OY)/DS; üçüncü küme YY/YS, dördüncü küme DY/Orta Sıcaklık (OS) ve beşinci küme OY/YS kümelerini oluşturmuştur.

Küme çözümlerini desteklemek üzere bir de aynı küme içinde yer alan yaşlı alt gruplarının yetkinlik ve sıcaklık ortalamaları karşılaştırılmıştır. Aynı küme içinde yer alan yaşlı alt gruplarının yetkinlik ve sıcaklık ortalama farklarını görebilmek için eşlenik örneklemli t testi yapılmıştır. Analiz sonucunda birinci kümede, YY/DS kümesinde, yetkinlik ortalaması ($M = 3.33$, $SS = .05$) sıcaklık ortalamasından ($M = 2.76$, $SS = .26$) farklılaşmamıştır ($t(2) = 3.26$, $p > .05$). İkinci kümede, OY/DS kümesinde, yetkinlik ortalaması ($M = 2.59$, $SS = .17$) sıcaklık ortalamasından ($M = 2.74$, $SS = .18$) farklılaşmamıştır ($t(4) = -1.76$, $p > .05$). Üçüncü kümede, YY/YS

kümesinde, yetkinlik ortalaması ($M = 3.45$, $SS = .17$) sıcaklık ortalamasından ($M = 3.21$, $SS = .10$) anlamlı biçimde yüksektir ($t(3) = 5.17$, $p < .05$). Dördüncü kümede, DY/OS kümesinde, yetkinlik ortalaması ($M = 1.73$, $SS = .14$) sıcaklık ortalamasından ($M = 2.87$, $SS = .06$) anlamlı biçimde düşüktür ($t(1) = -20.81$, $p < .05$). Beşinci kümede, OY/YS kümesinde yetkinlik ortalaması ($M = 2.73$, $SS = .08$) sıcaklık ortalamasından ($M = 3.22$, $SS = .27$) farklı değildir ($t(3) = -3.00$, $p > .05$) (Tablo 17).

Tablo 17: Kümeler Arası Sıcaklık ve Yetkinlik Farkları ile Kümeler içi ve Yaşlı Alt grupları Sıcaklık ve Yetkinlik Ortalamaları

		Yetkinlik		Sıcaklık
Küme 1 YY/DS	Erkek	3.27	>***	2.94
	Dindar	3.38	>***	2.90
	Siyasetçi	3.36	>***	2.46
	Küme İçi Ortalama	3.33	=	2.76
Küme 2 OY/DS	Çalışan Erkek	2.65	=	2.69
	Dul Erkek	2.85	=	2.86
	Dul Kadın	2.44	<***	2.93
	Yalnız	2.62	=	2.79
	Gayrimüslim	2.40	=	2.46
	Küme İçi Ortalama	2.59	=	2.74
Küme 3 YY/YS	Bakımlı Erkek	3.55	>***	3.29
	Bakımlı Kadın	3.29	=	3.16
	Modern	3.66	>***	3.30
	Solcu	3.33	>*	3.08
	Küme İçi Ortalama	3.45	>*	3.21
Küme 4 DY/OS	Yoksul	1.83	<***	2.92
	Bakıma Muhtaç	1.63	<***	2.83
	Küme İçi Ortalama	1.73	<*	2.87
Küme 5 OY/YS	Çalışan Kadın	2.84	<*	3.02
	Emekliler	2.73	<****	2.98
	Kadın	2.64	<***	3.31
	Köylü	2.72	<***	3.57
	Küme İçi Ortalama	2.73	=	3.22

* $< .05$, ** $< .01$, *** $< .001$, **** $< .0001$; = benzer

3.2.2.3.Çelişik Kalıpyargıların Yöneltildiği Yaşlı Alt Grupları

Birey düzeyinde çelişik kalıpyargıların yöneltildiği yaşlı alt gruplarını tespit edebilmek için yetkinlik ve sıcaklık ortalamaları her bir grup için ayrı ayrı eşlenik örneklem t-testi ile analiz edilmiştir. On sekiz yaşlı alt grubundan on üçüne yönelik çelişik kalıpyargılar tespit edilmiştir (Tablo 18). Yetkinlik ortalamaları sıcaklık ortalamalarından anlamlı ($p < .001$) biçimde yüksek olan gruplar; dindar yaşlılar, siyasetçi yaşlılar, modern yaşlılar, erkek yaşlılar ve bakımlı erkek yaşlılardır. Yetkinlik ortalaması sıcaklık ortalamasından anlamlı ($p < .05$) olarak yüksek olan grup ise solcu yaşlılar alt grubudur. Sıcaklık ortalamaları yetkinlik ortalamalarından anlamlı ($p < .001$) biçimde fazla olan gruplar; dul kadın yaşlılar, köylü yaşlılar, yoksul yaşlılar, kadın yaşlılar, bakıma muhtaç yaşlılar ve emekli yaşlılar ($p = .001$) alt gruplarıdır. Sıcaklık ortalaması yetkinlik ortalamasından anlamlı ($p < .05$) olarak düşük olan grup ise çalışan kadın yaşlılar alt grubudur.

Yetkinlik ve sıcaklık ortalamaları arasında anlamlı bir fark görülmeyen, çelişik kalıpyargıların yöneltilmediği beş yaşlı alt grubu ise çalışan erkek yaşlılar, gayrimüslim yaşlılar, dul erkek yaşlılar, bakımlı kadın yaşlılar ve yalnız yaşlılar alt gruplarıdır.

Tablo 18: Grupların Yetkinlik ve Sıcaklık Değerlendirmelerine İlişkin, Katılımcı Sayıları, Ortalamaları, Standart Sapmaları, Yetkinlik ve Sıcaklık Değerlendirmeleri Arasındaki Ortalama Farkları

Yaşlı Alt Grupları	N	Yetkinlik M	SS	Sıcaklık M	SS	df	t	p
Çalışan Kadın	129	2.84	1.04	3.02	1.02	128	-1.99	.048
Çalışan Erkek	118	2.65	0.90	2.69	0.07	117	-0.64	.518
Dindar	136	3.38	1.17	2.90	1.25	135	4.30	.000
Solcu	130	3.33	0.08	3.08	1.10	129	2.35	.020
Gayrimüslim	116	2.40	1.02	2.46	0.71	117	-0.66	.507
Siyasetçi	131	3.36	1.08	2.64	1.07	130	9.75	.000
Dul Erkek	129	2.85	0.82	2.86	0.86	128	-0.08	.930
Dul Kadın	135	2.44	0.92	2.93	0.82	134	-7.36	.000
Bakımlı Erkek	117	3.55	0.80	3.29	0.85	116	4.09	.000

Bakımlı Kadın	122	3.29	0.88	3.16	0.93	121	1.53	.128
Köylü	134	2.72	0.94	3.57	1.01	133	-9.13	.000
Yalnız	128	2.62	0.93	2.79	0.93	127	-1.78	.077
Yoksul	130	1.83	0.82	2.92	0.92	129	-13.34	.000
Modern	125	3.66	0.89	3.30	0.88	124	4.67	.000
Kadın	125	2.64	1.11	3.31	0.96	124	-7.60	.000
Erkek	126	3.27	0.85	2.94	0.81	125	4.09	.000
Bakıma Muhtaç	119	1.63	0.66	2.83	0.98	118	-13.31	.000
Emekliler	124	2.73	0.90	2.93	0.82	123	-3.31	.001

3.3.3.Kalıpyargı İçerikleri, Sosyal Yapısal Değişkenler ve Diğer Değişkenler Arasındaki İlişkiler

3.3.3.1.Kalıpyargı İçerikleri ile Sosyal Yapısal Değişkenlerin İlişkisi

Kalıpyargı içerikleri ile sosyal yapısal değişkenlerin ilişkisine Fiske ve diğerlerinin (2002) önerdikleri grup düzeyinde bakılmıştır. Tanımlayıcı istatistikler Tablo 19’da görülmektedir. Grup düzeyindeki analizler için katılımcıların her bir yaşlı alt grubu için yaptıkları değerlendirmelerin ortalamaları alınmış ve grupların ortalama puanına ulaşılmıştır. Tablo 20’de görüldüğü üzere grup düzeyinde statü ve yetkinlik arasında pozitif yönde anlamlı ilişki vardır; rekabetçilik ve sıcaklık arasında negatif yönde anlamsız ilişki bulunmuştur.

Tablo 19: Gruplar Düzeyinde Tanımlayıcı İstatistikler

	Yetkinlik	Sıcaklık	Statü	Rekabetçilik	Sembolik Tehdit	Gerçekçi Tehdit
N	18	18	18	18	18	18
Ort.	2.48	2.97	2.95	2.33	2.26	2.37
SS	0.55	0.28	0.53	0.53	0.54	0.54

Tablo 20: Grup Düzeyinde Kalıpyargı İçerikleri ve Sosyal Yapısal Değişkenler İlişkilerini Gösteren Pearson Korelasyon Tablosu

	Yetkinlik	Sıcaklık	Statü	Rekabetçilik	Sembolik Tehdit	Gerçekçi Tehdit
--	-----------	----------	-------	--------------	-----------------	-----------------

Yetkinlik	-					
Sıcaklık	0.269	-				
Statü	0.767**	-0.078	-			
Rekabetçilik	0.485*	-0.397	0.230	-		
Sembolik Tehdit	0.366	-0.343	0.023	0.966**	-	
Gerçekçi Tehdit	0.528*	-0.415	0.337	0.990**	0.920**	-

* p < .05, ** p < .01, *** p < .001

Grup düzeyinde sosyal yapısal değişkenlerin kalıpyargı içeriklerini yordayıp yordamadığını test etmek için basit doğrusal regresyon analizleri yapılmıştır. İlk olarak grup statüsünün yetkinliklerine etkisinin olup olmadığı incelenmiştir. Analiz sonucunda statünün yetkinliği anlamlı bir şekilde yordadığı ($F(1,16) = 22.82, p < .001$) ve varyansın %58'ini açıkladığı görülmüştür (Tablo 21).

Tablo 21: Statünün Yetkinlik Üzerindeki Yordayıcı Etkisi

Model		B	SH	β	R ²
1	Sabit	0.47	0.50		0.58
	Statü	0.80	0.16	0.76***	

***p < 0.001

İkinci basit doğrusal regresyon analizi de söz konusu gruba dair algılanan rekabetçiliğin o grubun sıcaklığını ne kadar yordadığını görmek için yapılmıştır ve anlamlı bir şekilde yordamadığı görülmüştür ($F(1, 16) = 2.97, p > .05$) (Tablo 22).

Tablo 22: Rekabetçiliğin Sıcaklık Üzerindeki Yordayıcı Etkisi

Model		B	SH	β	R ²
1	Sabit	3.46	0.29		0.15
	Rekabetçilik	-0.21	0.12	-0.39	

3.3.3.2.Kalıpyargı İçerikleri, Sosyal Yapısal Değişkenler ile Algılanan Yaş Ayrımcılığı, Yaş Grup Özdeşimi, Yaşçılık ve Yaş İlişkisi

Algılanan yaş ayrımcılığı, yaş grup özdeşimi ve yaşçılık (çelişik duygulu yaşçılık ve kuralcı yaşçılık) puanları birey düzeyinde elde edildikleri için kalıpyargı içerikleri ve sosyal yapısal değişkenler de aralarındaki ilişkileri incelemek için sadece birey düzeyinde analiz edilmiştir. Birey düzeyindeki bu analizler için katılımcıların on sekiz yaşlı alt grubuna yönelik yetkinlik, sıcaklık, statü, rekabetçilik, sembolik tehdit ve gerçekçi tehdit değerlendirmeleri birleştirilmiştir.

Tablo 23'te görüldüğü üzere algılanan yaş ayrımcılığı ile rekabetçilik ve sembolik tehdit ve gerçekçi tehdit alt boyutları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur, bununla birlikte kalıpyargı içeriklerinden sıcaklık ile negatif yönde anlamlı bir ilişki vardır. Yaş grup özdeşimi ile sadece kalıpyargı içerikleri arasında pozitif yönde yetkinlik ile, sıcaklık ile orta düzeyde anlamlı bir ilişki görülmüştür. Düşmanca ve Korumacı yaşçılığın kalıpyargı içerikleri ile anlamlı bir ilişkisi yokken sosyal yapısal değişkenlerden sadece rekabetçilik boyutu ve onun alt boyutları arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Kuralcı yaşçılık tüketim, kimlik ve ardılık boyutlarının tümünde rekabetçilik ve alt boyutları sembolik tehdit ve gerçekçi tehdit arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı ilişki vardır. Bununla birlikte kuralcı yaşçılığın tüketim ve kimlik boyutları sosyal yapısal değişkenlerden statü ile negatif yönde anlamlı, ardılık boyutu ise negatif yönde orta düzeyde anlamlıdır. Kuralcı yaşçılığın boyutlarıyla kalıpyargı içeriklerinden ne yetkinlik ne de sıcaklık arasında anlamlı bir ilişki yoktur. Son olarak kalıpyargı içerikleri ve sosyal yapısal değişkenler ile yaşın ilişkisine bakıldığında yaş ve kalıpyargı içerikleri arasında anlamlı bir ilişki yokken yaşla sosyal yapısal değişkenler arasında anlamlı ilişkiler mevcuttur. Yaş statü ile pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişkiye, rekabetçilik ve alt boyutları sembolik tehdit ve gerçekçi tehditle arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkiye sahiptir.

Tablo 23: Birey Düzeyinde Kalıpyargı İçerikleri, Sosyal Yapısal Değişkenler ile Diğer Değişkenlerin İlişkilerini Gösteren Pearson Korelasyon Tablosu

	Yetkinlik	Sıcaklık	Statü	Rekabetçilik	Sembolik Tehdit	Gerçekçi Tehdit
Algılanan Yaş Ayrımcılığı	-0.020	-0.103*	-0.059	0.322**	0.285**	0.300**
Yaş Grup Özdeşimi	0.096*	0.127**	0.029	0.033	-0.028	0.062
Düşmanca Yaşçılık	0.056	-0.020	-0.042	0.330**	0.256**	0.326**
Korumacı Yaşçılık	0.081	0.055	-0.049	0.150**	0.137**	0.139**
Tüketim	-0.029	-0.059	-0.083*	0.330**	0.262**	0.323**
Kimlik	0.003	-0.036	-0.084*	0.220**	0.171**	0.221**
Ardıllık	0.016	-0.074	-0.114**	0.436**	0.353**	0.420**
Yaş	-0.040	0.028	0.120**	-0.280**	-0.245**	-0.257**

* p < .05, ** p < .01, *** p < .001

3.3.4. Farklı Yaş Gruplarında Algılanan Yaş Ayrımcılığı, Yaş Grup Özdeşimi ve Yaşçılık İlişkisi

Katılımcıların tümü için algılanan yaş ayrımcılığı, yaş grup özdeşimi, yaşçılık (çelişik duygulu yaşçılık ve kuralcı yaşçılık) ve yaş değişkenlerine dair tanımlayıcı istatistikler Tablo 24'te görülmektedir. İlk olarak katılımcıların tümünde algılanan yaş ayrımcılığı, yaş grup özdeşimi, yaşçılık (çelişik duygulu yaşçılık ve kuralcı yaşçılık) ve yaş ilişkileri incelenmiştir (Tablo 25). Algılanan yaş ayrımcılığı, yaş grup özdeşimi ile anlamlı bir ilişkiye sahip değildir ancak çelişik duygulu yaşçılığın düşmanca ve korumacı yaşçılık boyutlarıyla, kuralcı yaşçılığın tüketim, kimlik ve ardıllık boyutlarıyla arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı ilişki vardır. Algılanan yaş ayrımcılığının yaş ile ilişkisi ise negatif yönde orta düzeyde anlamlıdır. Yaş grup özdeşimiyle düşmanca yaşçılık ve korumacı yaşçılık arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır. Yaş grup özdeşimi kuralcı yaşçılıkta kimlik ile orta düzeyde pozitif yönde bir ilişkiye sahipken, ardıllıkta pozitif yönde bir ilişkiye sahiptir. Çelişik duygulu yaşçılığın boyutları düşmanca yaşçılık ve korumacı yaşçılık ile kuralcı yaşçılığın üç alt boyutu (kimlik, tüketim ve ardıllık) arasında orta düzeyde pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır. Kronolojik yaşı ise algılanan yaş ayrımcılığı,

düşmanca yaşçılık ve ardıllıkta negatif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişkisi vardır. Korumacı yaşçılık ve tüketim ile yaş arasında negatif yönde bir ilişki bulunmaktadır.

Tablo 24: Katılımcıların Tümü için Tanımlayıcı İstatistikler

	Algılanan Yaş Ayrımcılığı	Yaş Grup Özdeşimi	Düşmanca Yaşçılık	Korumacı Yaşçılık	Tüketim	Kimlik	Ardıllık	Yaş
N	642	640	642	642	637	636	637	642
Ort.	3.66	4.23	3.16	3.07	2.21	2.09	3.42	38.01
SS	1.55	1.29	1.23	1.34	0.89	1.04	1.08	17.71

Tablo 25: Katılımcıların Tümü için Değişkenler Arasındaki İlişkileri Gösteren Pearson Korelasyon Tablosu

	Algılanan Yaş Ayrımcılığı	Yaş Grup Özdeşimi	Düşmanca Yaşçılık	Korumacı Yaşçılık	Tüketim	Kimlik	Ardıllık
Algılanan Yaş Ayrımcılığı	-						
Yaş Grup Özdeşimi	0.036	-					
Düşmanca Yaşçılık	0.360**	0.107**	-				
Korumacı Yaşçılık	0.188**	0.203**	0.588**	-			
Tüketim	0.226**	0.037	0.562**	0.242**	-		
Kimlik	0.217**	0.122**	0.526**	0.512**	0.536**	-	
Ardıllık	0.414**	0.094*	0.676**	0.410**	0.529**	0.483**	-
Yaş	-0.243**	0.054	-0.265**	-0.100*	-0.088*	-0.008	-0.414**

* p < .05, ** p < .01

Değişkenlerin birbirleri ile ilişkilerine yaş gruplarına göre bakıldığında sonuçlar değişebilmektedir. Gençler yaş grubu için tanımlayıcı istatistikler Tablo 26’da görülebilir. Genç yaş grubunda algılanan yaş ayrımcılığı ile düşmanca yaşçılık, kimlik ve ardıllık arasında pozitif yönde orta düzeyde; tüketimle arasında ise anlamlı bir ilişki vardır. Yaş grup özdeşimi ile sadece korumacı yaşçılık arasında pozitif düzeyde anlamlı bir ilişki vardır. Çelişik duygulu yaşçılık boyutları ve kuralcı yaşçılık boyutları arasında katılımcıların genelinde olduğu gibi orta düzeyde pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Kronolojik yaşı hiçbir değişkenle anlamlı ilişkisi bulgulanmamıştır (Tablo 27).

Tablo 26: Gençler Yaş Grubu için Tanımlayıcı İstatistikler

	Algılanan Yaş Ayrımcılığı	Yaş Grup Özdeşimi	Düşmanca Yaşçılık	Korumacı Yaşçılık	Tüketim	Kimlik	Ardıllık	Yaş
N	258	258	258	258	255	254	255	258
Ort.	4.39	4.30	3.71	3.35	2.49	2.34	4.06	22.70
SS	1.41	1.22	1.23	1.38	1.03	1.12	0.99	1.91

Tablo 27: Gençler Yaş Grubu için Değişkenler Arasındaki İlişkileri Gösteren Pearson Korelasyon Tablosu

	Algılanan Yaş Ayrımcılığı	Yaş Grup Özdeşimi	Düşmanca Yaşçılık	Korumacı Yaşçılık	Tüketim	Kimlik	Ardıllık
Algılanan Yaş Ayrımcılığı	-						
Yaş Grup Özdeşimi	-0.094	-					
Düşmanca Yaşçılık	0.284**	-0.013	-				
Korumacı Yaşçılık	0.086	0.137*	0.533**	-			
Tüketim	0.135*	-0.081	0.513**	0.162**	-		
Kimlik	0.167**	0.004	0.499**	0.475**	0.505**	-	
Ardıllık	0.366**	0.004	0.625**	0.354**	0.477**	0.482**	-
Yaş	-0.048	-0.097	0.006	0.119	-0.070	-0.079	-0.045

* p < .05, ** p < .01

İlk yetişkinler yaş grubu için tanımlayıcı istatistikler Tablo 28’de görülebilir. İlk yetişkin yaş grubuna bakıldığında algılanan yaş ayrımcılığı düşmanca yaşçılık ve ardıllık boyutlarında orta düzeyde pozitif düzeyde anlamlı bir ilişki; kronolojik yaşla da arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki vardır. İlk yetişkinlerde yaş grup özdeşimi ile düşmanca ve korumacı yaşçılık arasında pozitif yönde orta düzeyde; ardıllık ile anlamlı bir ilişki vardır. Çelişik duygulu yaşçılık boyutları ve kuralcı yaşçılık boyutları arasında katılımcıların genelinde ve genç yaş grubunda olduğu gibi orta düzeyde pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Kronolojik yaş ile düşmanca yaşçılık arasında da negatif yönde anlamlı bir ilişki söz konusudur (Tablo 29).

Tablo 28: İlk Yetişkinler için Tanımlayıcı İstatistikler

	Algılanan Yaş Ayrımcılığı	Yaş Grup Özdeşimi	Düşmanca Yaşçılık	Korumacı Yaşçılık	Tüketim	Kimlik	Ardıllık	Yaş
N	148	147	148	148	147	147	147	148
Ort.	3.09	3.96	2.76	2.75	1.94	1.74	3.21	32.17

SS	1.45	1.21	1.09	1.13	0.74	0.78	0.94	3.81
----	------	------	------	------	------	------	------	------

Tablo 29: İlk Yetişkinler için Değişkenler Arasındaki İlişkileri Gösteren Pearson Korelasyon Tablosu

	Algılanan Yaş Ayrımcılığı	Yaş Grup Özdeşimi	Düşmanca Yaşçılık	Korumacı Yaşçılık	Tüketim	Kimlik	Ardıllık
Algılanan Yaş Ayrımcılığı	-						
Yaş Grup Özdeşimi	-0.095	-					
Düşmanca Yaşçılık	0.212**	0.273**	-				
Korumacı Yaşçılık	-0.018	0.303**	0.565**	-			
Tüketim	0.115	0.144	0.659**	0.295**	-		
Kimlik	0.027	0.236**	0.555**	0.504**	0.558**	-	
Ardıllık	0.309**	0.171*	0.581**	0.372**	0.521**	0.441**	-
Yaş	-0.201*	-0.134	-0.203*	-0.131	-0.84	-0.115	-0.146

* p < .05, ** p < .01

Orta yaşlılar yaş grubu için tanımlayıcı istatistikler Tablo 30’da görülebilir. Orta yaş grubu yaş grup özdeşimi ve algılanan yaş ayrımcılığı ilişkisi anlamlı olan tek yaş grubudur ve bu ilişki pozitif yönde anlamlı bir ilişkidir. Bu yaş grubunda algılanan yaş ayrımcılığı düşmanca ve korumacı yaşçılık ile ardıllık boyutuyla pozitif yönde orta düzeyde; kimlik boyutuyla anlamlı bir ilişkiye sahiptir. Yaş grup özdeşimi orta yaş grubunda sadece korumacı yaşçılık ile pozitif yönde anlamlı bir ilişkidir. Çelişik duygulu yaşçılık boyutları ve kuralcı yaşçılık boyutları arasında katılımcıların genelinde, genç ve ilk yetişkin yaş grubunda olduğu gibi orta düzeyde pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu yaş grubunda kronolojik yaş hiçbir değişkenle anlamlı bir ilişkiye sahip değildir (Tablo 31).

Tablo 30: Orta Yaşlılar Yaş Grubu için Tanımlayıcı İstatistikler

	Algılanan Yaş Ayrımcılığı	Yaş Grup Özdeşimi	Düşmanca Yaşçılık	Korumacı Yaşçılık	Tüketim	Kimlik	Ardıllık	Yaş
N	151	151	151	151	151	151	151	151
Ort.	3.09	3.96	2.76	2.75	1.94	1.74	3.21	50.90
SS	1.45	1.21	1.09	1.13	0.74	0.78	0.94	7.06

Tablo 31: Orta Yaşlılar Yaş Grubu için Değişkenler Arasındaki İlişkileri Gösteren Pearson Korelasyon Tablosu

	Algılanan Yaş Ayrımcılığı	Yaş Grup Özdeşimi	Düşmanca Yaşçılık	Korumacı Yaşçılık	Tüketim	Kimlik	Ardıllık
Algılanan Yaş Ayrımcılığı	-						
Yaş Grup Özdeşimi	0.175*	-					
Düşmanca Yaşçılık	0.252**	0.096	-				
Korumacı Yaşçılık	0.293**	0.198*	0.632**	-			
Tüketim	0.067	0.006	0.503**	0.246**	-		
Kimlik	0.194*	0.152	0.516**	0.534**	0.447**	-	
Ardıllık	0.215**	0.125	0.661**	0.446**	0.472**	0.447**	-
Yaş	-0.145	0.138	-0.009	-0.129	0.128	0.097	-0.120

* p < .05, ** p < .01

Yaşlılar yaş grubu için tanımlayıcı istatistikler Tablo 32’de görülebilir. Yaşlı yaş grubunda değişkenlerin ilişkilerine bakıldığında algılanan yaş ayrımcılığı düşmanca yaşçılık ile pozitif yönde orta düzeyde anlamlı; korumacı yaşçılık ve tüketim boyutunda anlamlıdır. Yaş grup özdeşimi ile sadece korumacı yaşçılık arasında anlamlı bir ilişki vardır. Çelişik duygulu yaşçılık boyutları ve kuralcı yaşçılık boyutları arasında katılımcıların genelinde, genç, ilk yetişkin ve orta yaş grubunda olduğu gibi orta düzeyde pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur, sadece tüketim ve korumacı yaşçılık düşük düzeyde ilişkilidir. Yaşlı yaş grubunda kronolojik yaşla hiçbir değişkenle anlamlı düzeyde bir ilişki bulgulanmamıştır (Tablo 33).

Tablo 32: Yaşlılar Yaş Grubu için Tanımlayıcı İstatistikler

	Algılanan Yaş Ayrımcılığı	Yaş Grup Özdeşimi	Düşmanca Yaşçılık	Korumacı Yaşçılık	Tüketim	Kimlik	Ardıllık	Yaş
N	85	84	85	85	84	84	84	85
Ort.	3.57	4.47	2.75	2.93	2.41	2.48	2.89	71.75
SS	1.52	1.44	1.00	1.25	0.71	1.20	0.92	6.15

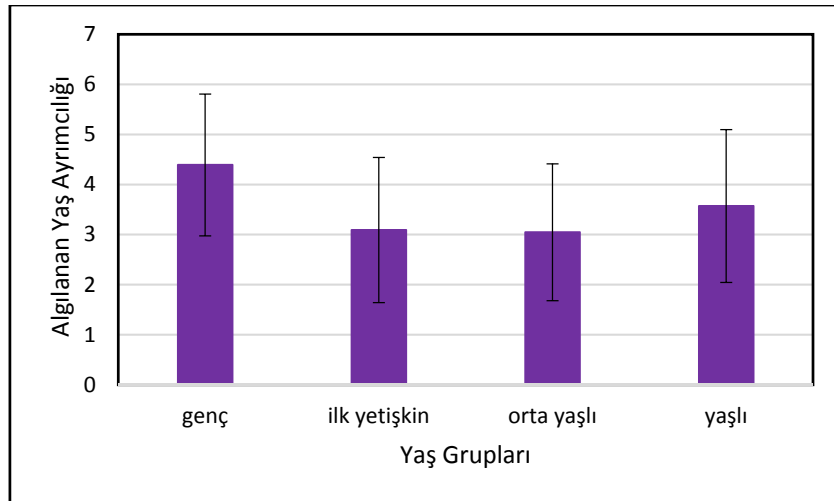
Tablo 33: Yaşlılar Yaş Grubu için Değişkenler Arasındaki İlişkileri Gösteren Pearson Korelasyon Tablosu

	Algılanan Yaş Ayrımcılığı	Yaş Grup Özdeşimi	Düşmanca Yaşçılık	Korumacı Yaşçılık	Tüketim	Kimlik	Ardıllık
--	---------------------------	-------------------	-------------------	-------------------	---------	--------	----------

Algılanan Yaş Ayrımcılığı	-						
Yaş Grup Özdeşimi	0.157	-					
Düşmanca Yaşçılık	0.282**	0.180	-				
Korumacı Yaşçılık	0.243*	0.216*	0.631**	-			
Tüketim	0.217*	0.166	0.528**	0.272*	-		
Kimlik	0.119	0.132	0.573**	0.605**	0.458**	-	
Ardıllık	0.160	0.206	0.615**	0.453**	0.662**	0.610**	-
Yaş	-0.039	0.182	0.065	0.111	-0.041	0.103	0.141

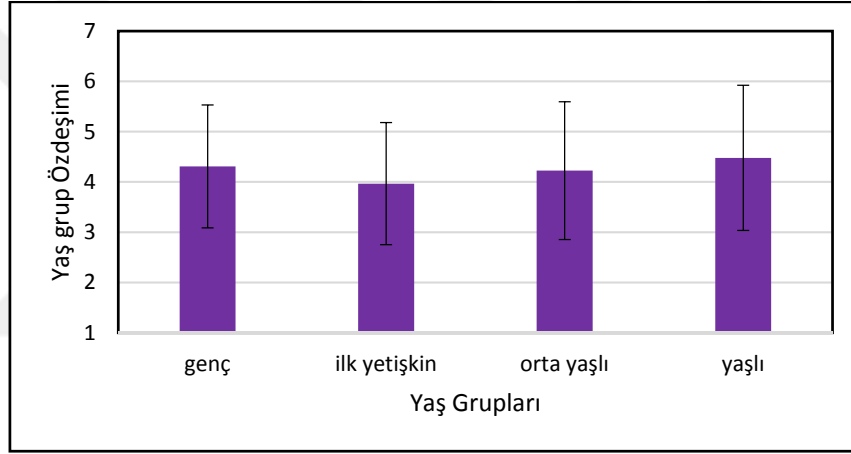
* p < .05, ** p < .01

Algılanan yaş ayrımcılığının yaş gruplarına göre nasıl farklılaştığını görmek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçlarında anlamlı farklar bulunmuştur (Şekil 2), $F(3,638) = 39.80$, $p < .001$. Yapılan Tukey post-hoc testi sonucunda ise gençler ilk yetişkin, orta yaşlı ve yaşlı yaş grubundan daha yüksek puan alarak anlamlı şekilde farklılaşmışlardır ($p < .001$). İlk yetişkinler gençler hariç diğer yaş grupları ile farklılaşmamıştır. Yaşlılar, orta yaşlılardan daha yüksek puan almışlardır ($p < .05$). Sonuç olarak gençler yaş grupları içinde en fazla yaş ayrımcılığı algılayan gruptur. Gençlerden sonra ise yaşlı grubu gelmektedir.

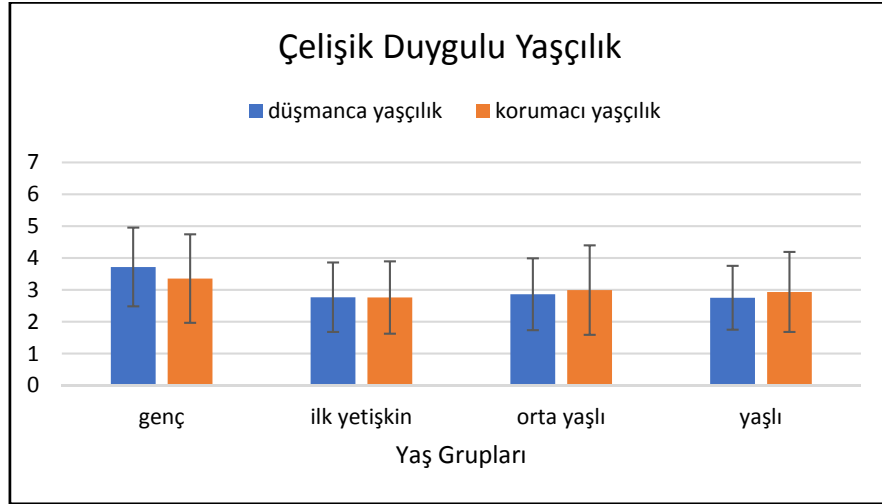
Şekil 2: Algılanan Yaş Ayrımcılığı ile Yaş Gruplarının İlişisini Gösteren Grafik

Yaş grup özdeşiminin yaş gruplarına göre nasıl farklılaştığını görmek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçlarında anlamlı farklar bulunmuştur (Şekil 3), $F(3,636) = 3.41$, $p = .017$. Yapılan Tukey post-hoc testi sonucunda ise ilk yetişkin yaş grubu genç ve yaşlı yaş grubundan daha düşük puan alarak anlamlı şekilde farklılaşmıştır ($p < .05$). Orta yaş grubu hiçbir yaş grubuyla anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır. Yaşlılar ilk yetişkinlerden anlamlı olarak daha fazla özdeşim bildirmişlerdir ($p < .05$). İlk yetişkinler en az yaş grup özdeşimine sahiptir. Genç ve yaşlılar diğer yaş gruplarına göre daha fazla özdeşime sahiptirler ancak yaş grup özdeşim ortalamaları birbirlerinden anlamlı şekilde farklılaşmamıştır.

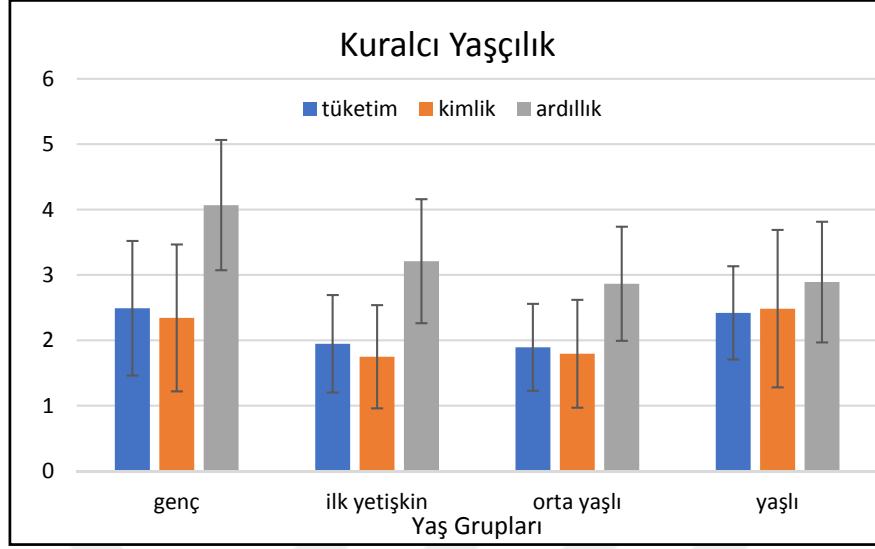
Şekil 3: Yaş Grup Özdeşimi ile Yaş Gruplarının İlişisini Gösteren Grafik

Çelişik duygulu yaşçılığın yaş gruplarına göre nasıl farklılaştığını görmek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçlarında korumacı yaşçılık ve düşmanca yaşçılık için anlamlı farklar bulunmuştur (sırasıyla $F(3,638) = 7.21$, $p < .001$; $F(3,638) = 32.93$, $p < .001$) (Şekil). Düşmanca yaşçılıkta hangi yaş grupları arasında fark olduğunu tespit etmek için yapılan Tukey post-hoc testi sonucunda gençler ilk yetişkin, orta yaşlı ve yaşlı yaş grubundan daha yüksek puan alarak anlamlı şekilde farklılaşmıştır ($p < .001$). Diğer yaş grupları arasında ise anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Korumacı yaşçılıkta hangi yaş grupları arasında fark olduğunu tespit etmek için yapılan Games-Howell testi sonucunda sadece gençler ilk yetişkin ve yaşlı yaş gruplarından daha yüksek puan alarak anlamlı şekilde farklılaşmıştır (sırasıyla $p < .001$; $p < .05$).

Şekil 4: Çelişik Duygulu Yaşçılık ile Yaş Gruplarının İlişkisini Gösteren Grafik

Kuralcı yaşçılığın yaş gruplarına göre nasıl farklılaştığını görmek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçlarında tüketim, kimlik ve ardıllık boyutlarında anlamlı farklar bulunmuştur (sırasıyla $F(3,633) = 22.50$, $p < .001$; $F(3,632) = 19.83$, $p < .001$; $F(3,633) = 68.02$, $p < .001$) (Şekil). Tüketim boyutunda hangi yaş grupları arasında fark olduğunu tespit etmek için yapılan Games-Howell testi sonucunda gençler ve yaşlılar ilk yetişkin ve orta yaşlı yaş grubundan daha yüksek puan alarak anlamlı şekilde farklılaşmışlardır ($p < .001$). İlk yetişkinler ile orta yaşlılar arasında ve gençler ile yaşlılar arasında anlamlı bir fark görülmemiştir. Kimlik boyutunda hangi yaş grupları arasında fark olduğunu tespit etmek için yapılan Games-Howell testi sonucunda gençler ve yaşlılar ilk yetişkin ve orta yaşlı yaş grubundan daha yüksek puan alarak anlamlı şekilde farklılaşmışlardır ($p < .001$). İlk yetişkinler ile orta yaşlılar arasında ve gençler ile yaşlılar arasında anlamlı bir fark görülmemiştir. Ardıllık boyutunda hangi yaş grupları arasında fark olduğunu tespit etmek için yapılan Tukey post-hoc testi sonucunda gençler ilk yetişkin, orta yaşlı ve yaşlı yaş grubundan daha yüksek puan alarak anlamlı şekilde farklılaşmıştır ($p < .001$). İlk yetişkinler de orta yaşlı yaş grubundan daha yüksek puan alarak anlamlı şekilde farklılaşmıştır ($p < .01$). Yaşlılar ile ilk yetişkin ve orta yaşlı yaş grupları arasında anlamlı farklılık bulunmuştur.

Şekil 5: Çelişik Duygulu Yaşçılık ile Yaş Gruplarının İlişkisini Gösteren Grafik

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TARTIŞMA

Yaşlılar bir sosyal grup olarak yaşlılığı kesen cinsiyet, sınıf gibi temel belirleyenler gözetilmeden değerlendirildiğinde Kalıpyargı İçeriği Modeli'ne (KİM) (Fiske, Cuddy, Glick ve Xu, 2002) göre düşük yetkinlik ve yüksek sıcaklık kümesinde yer almaktadır ve bunun sonucunda yaşlılara korumacı önyargılar yöneltilmekte, acıma ve merhamet duygularının eşlik ettiği pasif ihmal davranışlarında bulunmaktadır. Ancak her sosyal grup gibi yaşlılar da diğer değişkenlerle birlikte düşünüldüğünde yaşlıların yerleştirildikleri düşük statülü konum değişmektedir. Bu çalışmada on sekiz farklı yaşlı alt grubu sıklıklarına göre belirlenmiştir. En sık görülen yaşlı alt grupları çalışan yaşlılar, emekliler, bakıma muhtaç yaşlılar, kadın yaşlılar, modern yaşlılar, erkek yaşlılar, yoksul yaşlılar, yalnız yaşlılar, köylü yaşlılar, bakımlı yaşlılar, dindar yaşlılar ve dul yaşlılardır. Bu yaşlı alt gruplarından çalışan yaşlılar, bakımlı yaşlılar ve dul yaşlılar kadın ve erkek olmak üzere cinsiyetlendirilerek üç yeni yaşlı alt grubu oluşturulmuştur. Son olarak on beş yaşlı alt grubuna sık görülmeyen solcu yaşlılar, siyasetçi yaşlılar ve gayrimüslim yaşlılar eklenmiş ve on sekiz yaşlı alt grubuna yöneltilen kalıpyargı içerikleri ve bu içerikleri belirleyen sosyal yapısal koşullar değerlendirilmiştir. Sonuç olarak bu on sekiz yaşlı alt grubunun sıcaklık ve yetkinlik boyutların beş ayrı kümede yer aldıkları görülmüştür. Yaşlı alt gruplarının yetkin olarak algılanmaları ile söz konusu yaşlı alt gruplarının algılanan statüleri arasında bir ilişki bulunurken yaşlı alt gruplarının algılanan sıcaklığı ile KİM'in önerdiği gibi sıcaklığı yordayan rekabetçilik arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Yaşlı alt gruplarından bazılarında çelişik duyguların yöneltildiği ve yaşçılığın korumacı ve düşmanca yaşçılığı içerdiği, ikisinin farklı yaş gruplarında (genç, ilk yetişkin, orta yaşlı ve yaşlı) ayrı seyrettiği görülmüştür. Çelişik duygulu yaşçılık gibi tanımlayıcı yaşçılığın yanı sıra yaşlılara kural koyan, sınır çizen kuralcı yaşçılığın kimlik, tüketim ve ardıllık boyutlarında farklı yaş gruplarında farklı düzeylerde olması bu araştırmanın sonuçlarından biridir. Yaşlıların genel olarak düşük yetkinlik ve yüksek sıcaklık kümesine yerleştikleri ve yaşlılara acıma duyulacağı ileri sürülmüştür

(Cuddy, Norton ve Fiske, 2005; Fiske, Cuddy, Glick ve Xu, 2002). Yetkinlik boyutunda düşük olarak değerlendirilen yaşlıların tehdit olarak görülmeceği öngörülse de kuralcı yaşçılık ve sosyal yapısal değişkenlerden rekabetçilik boyutunda görülmüştür ki yaşlılar özellikle gençler tarafından tehdit olarak algılanmaktadır.

Toplumsal yapı içerisinde yaş grupları farklı statülerde yer almaktadır. Genç ve yaşlılar düşük statüde yer alan yaş grupları iken orta yaşlılar yüksek statülü bir yaş grubudur. Aralarında statü açısından eşitsiz bir fark yaratılan yaş grupları arasında algılanan yaş ayrımcılığı, yaş grup özdeşimi ve yaşçılık (çelişik duygulu ve kuralcı yaşçılık) açısından farklılıklar bu araştırmada açığa çıkarılmıştır. Orta yaşlılar dışında gençler, ilk yetişkinler ve yaşlılarda algılanan yaş ayrımcılığı ile yaş grup özdeşimi arasında bir ilişki görülmemiştir. Oysa gençler ve yaşlılar diğer gruplara kıyasla kendi yaş gruplarına daha fazla yaş ayrımcılığı algılamışlardır. Bu bulgu yaşı her zaman kolektif bir kimlik olarak sahiplenmeyeceğini, farklı statülü yaş gruplarında farklı seyredebileceğine işaret etmektedir.

Sonuç olarak bu araştırma ile cinsiyet, sınıf, etnik özelliklerle birbirlerinden farklılaşan yaşlılara farklı kalıpyargıların yöneltildiği, yaş grupları arasındaki statü farklarının yaşı yaş grubunun algılanma biçimini belirleyebileceği görülmüştür.

4.1.KİM Çerçevesinde Yaşlılara Yönelik Kalıpyargılar

Sosyal bir grup olarak yaşlılar Kalıpyargı İçeriği Modelinde (KİM) düşük yetkinlik/yüksek sıcaklık (DY/YS) kümesinde yer alırlar. Bu çalışmada yaşlılar sosyal grubu modern, siyasetçi, köylü yaşı gibi diğer sosyal gruplar kesişiminde değerlendirilmiştir ve yaşlıların bu kesişim gruplarında yetkinlik ve sıcaklık boyutlarında farklılaştığı bulgulanmıştır. Yetkinlik boyutunda en yüksek değerlendirilen yaşı alt grupları modern yaşlılar, bakımlı erkek yaşlılar, siyasetçi yaşlılar ve dindar yaşlılardır. Katılımcıların yetkinlik boyutunda en düşük değerlendirdikleri yaşı alt grupları ise bakıma muhtaç yaşlılar, yoksul yaşlılar ve gayrimüslim yaşlılardır. Sıcaklık boyutunda en yüksek değerlendirilen üç yaşı alt grubu ise köylü yaşlılar, kadın yaşlılar, modern yaşlılardır. Katılımcıların sıcaklık boyutunda en düşük değerlendirdikleri yaşı alt grupları ise gayrimüslim yaşlılar,

siyasetçi yaşlılar ve çalışan erkek yaşlılardır. Sosyal yapısal değişkenlerden statü boyutunda en yüksek değerlendirilen üç yaşlı alt grubu modern yaşlılar, bakımlı erkek yaşlılar ve gayrimüslim yaşlılardır. Katılımcıların statü boyutunda en düşük değerlendirdikleri yaşlı alt grupları ise yoksul yaşlılar, bakıma muhtaç yaşlılar ve köylü yaşlılardır. Rekabetçilik boyutunda en yüksek değerlendirilen üç yaşlı alt grubu siyasetçi yaşlılar, dindar yaşlılar ve erkek yaşlılardır. Katılımcıların rekabetçilik boyutunda en düşük değerlendirdikleri yaşlı alt grupları ise dul kadın yaşlılar, yoksul yaşlılar ve bakımlı kadın yaşlılardır.

Yetkinlik ve sıcaklık boyutlarındaki farklılıkları sonucunda yaşlı alt gruplarının beş farklı kümeye ayrıştığı görülmüştür. Yüksek yetkinlik/düşük sıcaklık (YY/DS) kümesinde erkek yaşlı, dindar yaşlı ve siyasetçi yaşlı vardır. Orta yetkinlik/düşük sıcaklık (OY/DS) kümesinde çalışan erkek yaşlı, yalnız yaşlı, dul erkek yaşlı, dul kadın yaşlı ve gayrimüslim yaşlı alt grupları yer almıştır. Yüksek yetkinlik/yüksek sıcaklık (YY/YS) kümesinde modern yaşlı, solcu yaşlı, bakımlı erkek ve bakımlı kadın yaşlı alt grupları yer almıştır. Düşük yetkinlik/orta sıcaklık (DY/OS) kümesinde yoksul yaşlı ve bakıma muhtaç yaşlı alt grupları bulunmuştur. Orta yetkinlik/yüksek sıcaklık (OY/YS) kümesinde ise çalışan kadın yaşlı, emekliler, kadın yaşlı ve köylü yaşlı yer almıştır.

Kültürlerarası çalışmalarda ortaya çıkan küme sayısı genellikle dört ya da bazı çalışmalarda orta grupların da ayrı küme olarak yer alması ile beş küme olabilmektedir (The Fiske Lab, 2021). Türkiye’de çeşitli sosyal gruplara dair kümeleme analizi yapılan araştırmalarda ise dört (Güngör, 2003; Kahraman, 2018) ve üç kümeli (Aktan ve Bilim, 2016) yapılar görülmüştür. Bu çalışmada ortaya çıkan beş kümeden biri dışında, YY/YS kümesi, dört küme çelişik kalıpyargıların yöneltildiği yaşlı alt gruplarından oluşmuştur. Kümeler yetkinlik ve sıcaklık boyutlarında ise düşük, orta ve yüksek düzeyde çeşitlenmiştir.

4.1.1.Yüksek Yetkinlik/Yüksek Sıcaklık Kümesi

Yüksek yetkinlik/yüksek sıcaklık (YY/YS) kümesinde yer alan sosyal gruplar çoğunlukla toplumda referans alınan iç gruplardır ve bu kümede yer alan gruplarda iç grup yanlılığının izleri görülür (Janssens, Verkuyten ve Khan, 2015; Kahraman, 2018). Katılımcılar aidiyet duydukları sosyal grubu yetkinlik ve sıcaklık boyutlarında yüksek düzeye yerleştirirler. Dolayısıyla katılımcıların cinsiyeti, etnik, politik, sınıfsal özellikleri hangi sosyal grubun hangi kümede yer alacağı üzerinde belirleyici olabilmektedir. Bu çalışmada bulgularan YY/YS kümesinde modern yaşlı, solcu yaşlı, bakımlı erkek ve bakımlı kadın yaşlı alt grupları yer almıştır. Katılımcıların %84,4'ü lisans ve üstü eğitim seviyesine sahip ve %67.3'ü uzun süredir büyükşehirde yaşamış, kentli katılımcılardır. Bu bilgiler ışığında modern, bakımlı erkek ve bakımlı kadın yaşlının bu kümede yer almasında iç grup yanlılığının etkisinden bahsedebiliriz. Bununla birlikte daha temel bir belirleyici olarak Türkiye Cumhuriyeti kurulduğundan bu yana yüceltilen ve referans olarak sunulan modernliğin yetkin ve sıcak olarak inşa edildiği güçlü bir temsili varlığından bahsedilebilir. Yaşlı alt gruplarını belirlemek için yapılan ilk aşama araştırmasında katılımcılar yaşlıları bir grup olarak sosyal konumları üzerinden tasnif etmek yerine ağırlık, sevecen, geçmiş hakkında konuşan, gezgin ifadeleriyle duygusal, bilişsel ve sosyal özelliklerini betimlemişlerdir. Bu betimlemelerin yer aldığı *“Yaşlılara atfedilen duygusal/bilişsel/sosyal özellikler”* kategorisi en sık görülen kategoridir. Bununla birlikte *“Yaşlılara atfedilen fiziksel özellikler”* kategorisi de gözlüklü, kambur, sağır gibi yaşlanmanın bireye getirdiği fiziksel yansımaları içermiştir. Bu tipik yaşlı temsili dışında kalan yaşlılar makyaj yapan, sağlıklarına dikkat eden ve yaşını göstermeyen yaşlılar olarak dile getirilmiştir. Bu alt kategorilerden bakımlı yaşlılar alt grubu oluşturulmuştur. Cinsiyetçiliğin farklı yaşlılarda nasıl sirayet ettiğini görebilmek için bakımlı kadın ve bakımlı erkek yaşlılar alt grupları katılımcılara sunulmuştur ve kümeleme analizi sonunda bakımlı kadın ve erkek yaşlılar, modern yaşlılar ile birlikte YY/YS kümesinde yer almıştır. Bu bulgu üzerinden bakımlı olan yani sağlıklı, yaşından genç gösteren ve görünüşüne dikkat eden yaşlılığın modernlikle ilişkilendirildiği söylenebilir. Günümüz Türkiye'sinde şu anda modern olarak tanımlanan yaşlının eğitilmiş ve dolayısıyla zengin olabileceği varsayımı katılımcıların yaşlı temsili etkilemiş olabilir. Kahraman'ın (2018)

çalışmasında hem çalışan hem öğrenci örnekleminde zenginler YY/DS kümesinde, Güngör'ün (2003) çalışmasında zengin çalışan kadın ve erkekler YY/DS kümesinde ve Aktan ile Bilim'in (2016) çalışmasında iş kadınları YY/DS kümesinde yer almıştır. Eğitimliler sosyal grubu ise çalışan örnekleminde YY/YS kümesinde yer alırken öğrenci örnekleminde YY/DS kümesindedir (Kahraman, 2018). Türkiye örneklemlerinde zenginlik ve yüksek eğitim düzeyi yetkinliğin yüksek, sıcaklığın düşük değerlendirilmesine yol açan önemli statü göstergesidir. Modern, bakımlı erkek ve bakımlı kadın yaşlılar için yetkinliğin yüksek değerlendirilmesi bu bulgularla tutarlıdır ancak sıcaklığın düşük değil de yüksek bulgulanması yaşlılığa atfedilen sıcaklık ile ilişkili görünmektedir. Bakımlı erkek ve kadın yaşlılar aynı kümede yer alsalar da bakımlı kadın yaşlıların yetkinlik ve sıcaklık ortalamaları bakımlı erkek yaşlılardan düşüktür. Yine, solcular da hem öğrenci hem çalışan örnekleminde YY/DS kümesinde yer alırken (Kahraman, 2018) bu çalışmada solcu yaşlıların sıcaklığının düşük değil de yüksek bulgulanması yaşlılığa atfedilen sıcaklık ile ilişkili görünmektedir. Bununla birlikte solcuların bu kümede yer alması katılımcıların kendi politik görüşleri ile ilişkili olarak iç grup yanlılığının bir sonucu olabilir. Bununla birlikte yanlış benzerlik etkisini de akılda tutmak gerekir. Yanlış benzerlik etkisi kişinin kendi fikirlerinin, inançlarının, niteliklerinin veya davranışlarının gerçekte olduğundan daha yaygın olarak başkaları tarafından da paylaşıldığını varsayma eğilimidir (Ross, Greene ve House, 1977). Bu çalışmada katılımcılara yaşlı alt gruplarının yetkinlik ve sıcaklıklarını değerlendirmeleri için yaşlı alt gruplarının toplum nezdinde nasıl görüldükleri sorusu sorulmuştur ancak katılımcılar yanlış benzerlik etkisi altında kendi düşüncelerinin toplum tarafından da paylaşıldığını düşünmüş olabilirler. KİM'de söz konusu sosyal grupların sıcaklık yetkinlik boyutları için katılımcılardan her ne kadar toplumun gözünden bakılarak değerlendirilmesi istense de katılımcıların özellikleri kümeleme analizi bulgularını belirlemektedir.

Yetkinlik ve sıcaklık boyutlarının ikisinde yüksek değerlendirilen gruplar hayranlık uyandırır ve onlarla gurur duyulur, davranışsal olarak bu gruplara bağlılık gösterilir ve ittifak içinde olunur (Cuddy, Fiske ve Glick, 2004; Glick ve Fiske, 1996, 2001).

4.1.2.Çelişik Kalıpyargılar

Bir sosyal grup yetkinlik ve sıcaklık boyutlarından birinde yüksek diğesinde düşük değeriendiriliyorsa çelişik kalıpyargıların yöneltildiği bir gruptur. Çelişik kalıpyargıların yöneltildiği grupların varlığı, sayısı o ÷lkedeki gelir eşitsizliğinin, Gini katsayısının fazlalığı hakkında ipucu taşır. (Durante ve diğ., 2013). Eşitsizliğin yaygın olduğı toplumlarda çelişik kalıpyargılar adaletsizliğin kabulünü kolaylaştırma ve dolayısıyla sistemi sürdürme işlevi görür. İnsanlar sıcak bulduklarını yetkin bulmayarak ya da yetkin bulduklarını sıcak bulmayarak bir çeşit telafi mekanizması geliştirirler. Bu durum Sistemi Meşrulaştırma Teorisi ile insanların toplumsal adaletsizliği haklı çıkarma eğiliminde oldukları, statükoyu savunmaya ve meşrulaştırmaya yatkın oldukları iddiasıyla açıklanmaktadır (Jost ve Banaji, 1994; Jost, Banaji ve Nosek, 2004). Ancak insana atfedilen doğal yatkınlığın ötesinde çelişik kalıpyargıların varlığının eşitsiz toplumun sebebi mi yoksa sonucu mu olduğı tartışmalıdır. Barış ve çatışma ortamına, eşitsizlik düzeyine bağılı olarak çelişik kalıpyargıların oluştuğı (Durante ve diğ., 2017) bilinmektedir. Dolayısıyla insana ait özellikle dışında çevresel koşullar da etkilidir.

Bu çalışmanın grup ve birey düzeyinde yapılan analizlerinde literatürle tutarlı olarak yaşlı alt gruplarının pek çoğuna çelişik kalıpyargıların yöneltildiği gör÷lm÷ştür. Birey düzeyinde çelişik kalıpyargıların yöneltildiği yaşlı alt gruplarının hangileri olduğuna bakıldığında on sekiz yaşlı alt grubundan on üçüne yönelik çelişik kalıpyargılar tespit edilmiştir. Yetkinlik ortalamaları sıcaklık ortalamalarından anlamlı biçimde yüksek olan gruplar; dindar yaşlılar, siyasetçi yaşlılar, modern yaşlılar, solcu yaşlılar, erkek yaşlılar ve bakımlı erkek yaşlılardır. Erkeklerin sıcaklık ortalamaları değışse bile genelde yetkin algılandıkları bilinmektedir (Cuddy, Fiske ve Glick, 2004) ve bu araştırmada bakımlı erkek yaşlılar gibi cinsiyetin belirtilmediği dindar, siyasetçi, solcu ve modern yaşlı alt gruplarının erkek yaşlılarla bu benzer duruma sahip olmaları, modern, siyasetçi, solcu ve dindar yaşlıların katılımcılardaki temsilinin erkeksi özelliklere sahip olabileceğini düşündürtm÷ştür. Sıcaklık ortalamaları yetkinlik ortalamalarından anlamlı biçimde fazla olan gruplar; dul kadın yaşlılar, köylü yaşlılar, yoksul yaşlılar, kadın yaşlılar, bakıma muhtaç yaşlılar, çalışan

kadın yaşlılar ve emekliler alt gruplarıdır. Çoğunlukla erkeksi özellikler atfedilen yaşlılar sıcak bulunmayıp yetkin bulunurken kadın oldukları belirtilen yaşlılar da yetkin bulunmayıp sıcak değerlendirilmişlerdir. Bu bulgu cinsiyetçiliğin bir yansıması olarak görülebilir. Birey düzeyinde yetkinlik ve sıcaklık ortalamaları arasında anlamlı bir fark görülmeyen, çelişik kalıpyargıların yöneltilmediği beş yaşlı alt grubu ise çalışan erkek yaşlılar, gayrimüslim yaşlılar, dul erkek yaşlılar, bakımlı kadın yaşlılar ve yalnız yaşlılar alt gruplarıdır.

Grup düzeyinde bakıldığında beş kümeden dördü (YY/DS, OY/YS, OY/DS, DY/OS kümeleri) çelişik kalıpyargıları içeren kümelerdir. Bu çelişik kümelerde yer alıp birey düzeyindeki analizlerde çelişik kalıpyargıların yöneltilmediği yaşlı alt grupları mevcuttur; gayrimüslim yaşlılar, dul erkek yaşlılar ve yalnız yaşlılar. Yanı sıra YY/YS kümesinde, çelişik kalıpyargıların yöneltilmediği kümede yer alan bakımlı erkek yaşlılar, modern yaşlılar ve solcu yaşlılar alt gruplarına birey düzeyinde çelişik kalıpyargılar yöneltilmiştir.

4.1.2.1.Yüksek Yetkinlik/Düşük Sıcaklık Kümesi

Yüksek yetkinlik/düşük sıcaklık (YY/DS) kümesinde erkek yaşlı, dindar yaşlı ve siyasetçi yaşlı alt grupları yer almıştır. Politik güce sahip olmaları dolayısıyla niyetlerini gerçekleştirme kapasitesi yüksek olan siyasetçi yaşlıların yetkinliklerinin yüksek değerlendirilmesi olağandır. Bununla birlikte Türkiye’de iktidar partisinin sağcı, muhafazakar bir parti olması sebebiyle mevcut politik atmosferde dindarlık güçlü görünmektedir. Bu araştırmada yaşlı alt gruplarının kadın ve erkek olarak cinsiyetlendirildiği ve aralarında yetkinlik ve sıcaklık boyutlarında fark bulgularanan gruplar (dul, bakımlı olma gibi) vardır. Dindar ve siyasetçi yaşlılar alt grupları kadın ve erkek olarak iki ayrı grupta değerlendirilmemiş olsalar da bu üç yaşlı alt grubunun aynı kümede gözlenmesi dindar ve siyasetçi yaşlıların erkek olarak zihinde belirlediğini düşündürmektedir. Günümüz siyasetinde de dindar erkek siyasetçilerin temsili oldukça güçlüdür. Erkekler bu çalışmada olduğu gibi genel olarak YY kümelerinde yer alırlar ancak sıcaklık düzeyleri değişkendir. Kahraman’ın (2018) araştırmasında öğrenci örnekleminde erkekler YY/DS kümesinde, çalışan örnekleminde YY/YS

kümesinde yer alarak sıcaklık boyutunda farklılaşmışlardır. Dindarlar ise öğrenci örnekleminde DY/YS kümesinde, çalışan örnekleminde YY/DS kümesinde yer almış ve her iki boyutta da konumu değişmiştir. Katılımcıların yaş ortalaması ve iş durumları gibi koşul farklılıkları, belki de dindar yaşlılarla özellikle iş ortamında karşılaşma düzeylerindeki farklılık bu sonuçları doğurmuş olabilir.

Bu çalışmanın YY/YS kümesinde literatürde genellikle YY/DS kümesinde yer alan sosyal grupların yaşlı olduklarında sıcaklıklarının arttığı görülmüştür. Ancak YY/DS kümesindeki erkek, siyasetçi ve dindar yaşlı alt grupları için literatürle uyumlu sıcaklık düzeyi görülmüştür, yani yaşlı olmaları sıcaklık düzeylerini artırmamıştır. Bu bulgu siyasetçilerin yaşlılıklarıyla birlikte düşünülmediğinin göstergesi olabilir. Türkiye'nin siyasi figürlerinin çoğunlukla yaşlı olması, gençlerin siyasetteki temsilinin düşük olması yaşlılığın siyasetçilere içkin olarak değerlendirmesine neden olmuş olabilir. Yine bu temsilden hareketle dindar ve erkek yaşlılar, yaşlılara atfedilen sıcaklıktan etkilenmemişlerdir. Sonuç olarak modern yaşlı, solcu yaşlı gibi bazı kesişim gruplarında yaşlılık durumları gözetilirken siyasetçi, dindar gibi kesişimlerde yaşlılık değil yaşlıyı betimleyen durum öne çıkmış gibi görünmektedir.

4.1.2.2.Orta Yetkinlik/Yüksek Sıcaklık ve Düşük Yetkinlik/Orta Sıcaklık Kümesi

Yetkinliğin düşük, sıcaklığın yüksek değerlendirildiği sosyal gruplar toplumsal yapı içinde rekabet potansiyeline sahip görülmeyen dolayısıyla yetkin algılanmayan gruplardır. Bu çalışmada bu özelliği taşıyan iki küme bulunmuştur; orta yetkinlik/yüksek sıcaklık (OY/YS) ve düşük yetkinlik/orta sıcaklık (DY/OS) kümesi. OY/YS kümesinde çalışan kadın yaşlı, emekliler, kadın yaşlı ve köylü yaşlı yer almıştır. DY/OS kümesinde ise yoksul yaşlı ve bakıma muhtaç yaşlı alt grupları bulunmuştur.

Çalışan kadın yaşlılar, kadın yaşlılar, köylü yaşlılar ve emekliler orta yetkinlikte ve yüksek sıcaklıkta değerlendirilmişlerdir. Kahraman'da (2018) kadınlar YY/YS kümesinde yer almıştır; bu çalışmada yaşlılık kadınların yetkinliğini azaltmış

görülmektedir. Aktan ve Bilim’de (2016) köylü kadınlar ve ev hanımı kadınlar DY/YS kümesinde gözlenmiştir. Köylü kadın ve köylü erkekler de Güngör’ün (2003) çalışmasında OY/YS kümesindedir. Köylülük, kadınlık, çalışan kadınlık genel olarak yüksek sıcaklığa sahiptir, yetkinlik düzeylerinde değişkendir. Düşük statülü görülen grupların yetkinliğe kıyasla daha sıcak değerlendirilmeleri çelişik kalıpyargıların sistemi meşrulaştırma işlevinin bir parçasıdır (Durante, Tablante ve Fiske, 2017; Glick ve Fiske, 2001). Emekliler de artık üretim süreçlerinde yer almayanlar olarak statü kaybı yaşayan bir yaşlı alt grubu olarak yetkinlikte düşük, sıcaklıkta yüksek bulunmuşlardır.

Yoksul yaşlı ve bakıma muhtaç yaşlı alt grupları DY/OS kümesine yerleşmiştir. Güngör’ün (2003) çalışmasında da yoksul çalışan kadınlar, yoksul ev kadınları DY/DS kümesinde yer alırken Kahraman’da (2018) hem öğrenci hem çalışan örnekleminde yoksullar DY/YS kümesindedir. Yoksullar yetkinlik boyutunda genellikle düşük değerlendirilirken sıcaklık boyutunda değişkendir. Kadınlık yoksulluğun sıcaklığını düşürmüş, yaşlılık da artırmış görünmektedir. Cinsiyeti, yaşı, çalışma durumu belirtilmediğinde yoksullar yüksek sıcaklık düzeyinde bulunmuştur. Bakıma muhtaç olmak da yaşlılıkla birlikte orta sıcaklığa erişmiştir.

Ekonomik eşitsizliğin olduğu ülkelerde yetkinliğin sıcaklıktan düşük değerlendirildiği grupların varlığı ve özellikle sayısının çokluğu söz konusudur. Ekonomik eşitsizliğin az ve adil gelir dağılımının mevcut olduğu Norveç gibi ülkelerde DY/YS kümesi belirgin olarak gözlenmemektedir (Bye ve diğ., 2014). Ekonomik eşitsizlik arttıkça sosyal grupların çelişik değerlendirilme düzeyleri de artmaktadır ve bu durum DY/YS kümesindeki grupların sıklaşmasına neden olmaktadır (Durante ve diğ., 2013). Ekonomik eşitsizliklerin olduğu ülkelerde toplumsal yapıda daha düşük statülü değerlendirilen grupların daha tehdit edici algılandığı ve bu gruplara karşı daha ayrımcı olunduğu da bilinmektedir, yaşlılar da bu gruplardan biridir (Ayalon, 2017).

Yetkinliği düşük, sıcaklığı yüksek değerlendirilen gruplara acıma duyulur, merhamet edilir ve davranışsal olarak üsttenci yardım davranışları yöneltilir ya da kayıtsız kalınır (Cuddy, Fiske ve Glick, 2004; Glick ve Fiske, 1996, 2001).

4.1.2.3. Orta Yetkinlik/Düşük Sıcaklık Kümesi

Yetkinliğin orta ya da yüksek biçimde sıcaklıktan daha fazla değerlendirildiği gruplar saygı duyulan ancak sevilmeyen gruplardır (Eagly ve Kite, 1987; Glick ve Fiske, 1996, 2001). Bu çalışmada orta yetkinlik/düşük sıcaklık (OY/DS) kümesinde çalışan erkek yaşı, yalnız yaşı, dul erkek yaşı, dul kadın yaşı ve gayrimüslim yaşı alt grupları yer almıştır.

Gayrimüslim yaşı alt grubu ile Rum, Ermeni ve Yahudi yaşlılar içerilmiştir. Türkiye’de azınlık olan Hristiyan ve Musevi yaşlıların görünürlüğü, temsili ne yazık ki ana akım medyada yer alan hırsızlık ve cinayet haberleri ile sınırlıdır. Ülke genelinde sosyal temasın oldukça az olduğu azınlıklar hakkında insanların yine de kalıp yargı ve önyargıları vardır. Kahraman’ın (2018) çalışmasında gayrimüslim azınlıklardan Yahudiler ve Hristiyanlar hem öğrenci hem de çalışan örnekleminde YY/DS kümesinde yer almıştır. Dulluk deneyiminde kadın ve erkeklerin farklılaştığı bilinmektedir (ref.) yaşı nüfus içinde dul kadın sayısı, dul erkek sayısından sayıca fazladır ve cinsiyete dayalı bu farkın kümeleme analizinde nasıl yansıtacağı merak edilmiştir. Analiz sonucunda dul erkek ve dul kadın aynı çelişik kalıpyargı kümesinde yer almıştır ancak bireysel düzeyde dul erkek yaşlılara çelişik kalıpyargılar yöneltilmezken dul kadın yaşlılara atfedilen sıcaklık yetkinlik düzeyinden fazladır. Yine yalnız yaşlıların yaşı nüfus içinde fazlalığı çalışmanın ilk araştırma sonuçlarında kendini göstermiştir, katılımcıların dile getirdiği yaşı alt gruplarından biridir ve yalnız yaşlılar kimsesiz, çocuksuz, boşanmış ve hiç evlenmemiş yaşlılar olarak dile getirilmiştir. Yalnızlıkları sebebiyle düşük sıcaklık, orta yetkinlik kümesinde yer almış olmamalıdır. Grup düzeyinde çelişik bir kümede yer alan yalnız yaşlılara bireysel düzeyde çelişik kalıpyargılar yöneltilmemiştir. Çalışan erkek yaşlılar da grup düzeyinde çelişik kümedeyken bireysel düzeyde sıcaklık ve yetkinlik ortalamaları arasında anlamlı bir fark görülmemiştir. Erkek yaşlıların bireysel düzeyde yetkinliklerinin sıcaklıklarından farklı olduğu ama çalışan erkek yaşı ise sıcaklık ve yetkinlikleri arasında fark olmaması ise ilginçtir. Yaşı erkek YY/DS kümesinde yer alırken çalışan yaşı erkeğin yetkinliği azalmaktadır.

Yetkinliği yüksek, sıcaklığı düşük değerlendirilen gruplara kıskançlık duyulur, özenilir ve davranışsal olarak sabotaj potansiyeli taşıyan mecburi ilişkiler kurulur (Cuddy, Fiske ve Glick, 2004; Glick ve Fiske, 1996, 2001).

Bu çalışmada düşük yetkinlik/düşük sıcaklık (DY/DS) kümesi gözlenmemiştir. Bu bulgu sosyal grup olarak yaşlıların çoğunlukla sıcak bulunmasının bir göstergesidir. Yaşlılar farklı alt gruplara ayrıştırılıp farklı yetkinlik ve sıcaklık düzeylerine sahip olsalar da yaşlı olmak o grupların sıcaklık düzeyini artırıcı bir rol oynuyor olabilir. Hor görme, iğrenme gibi küçümseyici duyguların yöneltildiği bu kümedeki sosyal gruplar aktif zarar verme davranışlarına maruz kalma riski en fazla olan gruptur. Sıcaklık boyutundan ziyade yetkinlik boyutu ile insandışılaştırma bağlantılı (Vaes ve Paladino, 2010) olduğu için yetkinliği düşük değerlendirilen gruplar ayrımcı davranışların hedefi haline gelmektedir. Bu çalışmada DY/OS kümesindeki yoksul yaşlı ve bakıma muhtaç yaşlı alt gruplarının insandışılaştırma riski altında olduğu öngörülebilir.

Yaşlılar sıcak bulunmalarının yanı sıra genel olarak yetkin bulunmadıkları için de yetkin bulunan sosyal gruplar yaşlılıkla ilişkilendirildiklerinde yetkinlikleri düşüyor gibi gözükmemektedir. Sonuç olarak yaşlanma sıcaklık düzeyini artıran, yetkinlik düzeyini düşüren bir etkiye sahiptir.

4.1.3. Sosyal Yapıyla İlintili Kalıpyargılar

Araştırmanın amaçlarından biri de sosyal yapısal değişkenlerin KİM’de önerildiği gibi kalıpyargı içeriklerini yordayıp yordamadığını incelemektir. Kalıpyargı içerikleri ile sosyal yapısal değişkenlerin ilişkisine Fiske ve diğerlerinin (2002) önerdikleri gibi grup düzeyinde bakılmıştır. Analizler sonucunda statü ve yetkinlik arasında pozitif bir anlamlı ilişki bulunurken rekabetçilik ve sıcaklık arasında negatif ancak anlamsız bir ilişki gözlenmiştir. Grupların algılanan statüsü yetkinlikleri üzerinde yordayıcı etkiye sahiptir ancak rekabetçilik sıcaklık üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir yordayıcı güce sahip değildir.

Statü ve yetkinlik arasında pozitif yönde anlamlı ilişki gözlenmiştir ve statü yetkinlik üzerinde güçlü bir yordayıcı etkiye sahiptir. Grupların algılanan statüsünün yetkinliği üzerindeki bu etkisi literatürle tutarlıdır. Kùltürlerarası araştırmalarda da statünün yetkinlikle pozitif ilişkili olduğu ve bu ilişkinin ùlkelerin gelir eşitsizliği düzeylerinden güçlü şekilde etkilenmediği bulgulanmıştır (Durante ve diğ., 2013).

Rekabetçilik ve sıcaklık arasında negatif yönde anlamsız ilişki bulunmuştur. Statü ve yetkinlik ilişkisiyle karşılaştırıldığında rekabetçilik ve sıcaklık arasındaki ilişkinin zayıflığı pek çok araştırmada da bulgulanmıştır (Aktan ve Bilim, 2016; Cuddy ve diğ., 2008; Fiske ve diğ., 2002; Güngör, 2013). Sıcaklık ve rekabetçilik arasında teorik olarak beklenen ancak çoğunlukla anlamlı bulgulanmayan bu negatif ilişki üzerine kuramcılar rekabetçiliği sembolik tehdit ve gerçek tehdit olarak boyutlandırmak gerektiğini öne sürmüşler ve sembolik tehdidin sıcaklığın yordanmasını artırdığını bulgulamışlardır (Kervyn, Fiske ve Yzerbyt, 2015). Rekabetçiliğin sembolik ve gerçekçi tehdit boyutlarındaki bu fark, gruplar arasındaki ilişkilerde belirleyici olan sosyal yapısal değişkenlerin çok boyutluluğunu ve kùltüre özgülüğünü göstermiştir. Örneđ olarak, bir gruba yönelik gerçekçi tehdit algısı düşük olduğuunda ekonomik işbirliği yapılabilir ancak o grubun değerleri algılayan grubunun değerleriyle çelişiyorsa aynı grup sembolik olarak tehdit edici bulunabilir. Rekabetçilik boyutunun sadece kaynaklara dayalı gerçekçi tehdit yerine değerlere ilişkin tehditleri içeren sembolik tehditle bir arada ele alınması sosyal yapısal değişkenlerin sosyal grupların algılarını nasıl etkilediğini daha kapsamlı anlamayı sağlamıştır.

Bu çalışma sonucunda ise rekabetçilik boyutu sembolik tehdit ve gerçekçi tehdit alt boyutlarını kapsayarak ele alınmış olsa bile sembolik tehdit ve gerçekçi tehdit alt boyutları ile sıcaklık arasında da anlamsız ilişki görölmüştür. Yaşlıların rekabetçi algılanmadıkları dolayısıyla sıcak bulundukları, statülerinin de düşük ve bu sebeple yetkin bulunmadıkları genel bulgularla birlikte bu bulgu Türkiye’de yaşlılarla, özellikle farklı yaşlı alt gruplarıyla rekabetin daha kapsamlı ele alınmasının gerekliliğini göstermektedir. Sembolik ve gerçekçi tehdidin yanı sıra Aktan ve Bilim’in (2016) dikkat çektiği gibi rekabetçilik boyutu kimlik alt boyutuyla da birlikte

ele alınabilir. Söz konusu sosyal grubun o toplumsal yapı içindeki konumunun toplumsal yapının ve gruplar arası ilişkilerin kültüre içkinliğiyle birlikte değerlendirilmesi ve rekabetçilik kavramsallaştırılmasının buna göre yapılması önem arz etmektedir.

4.2.Algılanan Yaş Ayrımcılığı, Yaş Grup Özdeşimi, Yaşçılık ve Yaş ile KİM İlişkileri

Yetkinlik ile yaş grup özdeşimi arasında düşük düzeyde pozitif yönde ilişki görülmüştür. Sıcaklık ile algılanan yaş ayrımcılığı arasında düşük düzeyde negatif ilişki; yaş grup özdeşimi ile orta düzeyde pozitif ilişki bulgulanmıştır. Sosyal yapısal değişkenlerden statü ile tüketim, kimlik boyutları düşük düzeyde negatif ilişki iken ardıllık boyutu orta düzeyde negatif ilişkilidir. Kronolojik yaşla da orta düzeyde pozitif ilişkili görülmüştür. Sosyal yapısal değişkenlerden rekabetçilik (sembolik tehdit ve gerçekçi tehdit boyutları) algılanan yaş ayrımcılığı ile orta düzeyde pozitif ilişkiye; kronolojik yaşla da orta düzeyde negatif bir ilişkiye sahiptir. Rekabetçilik her iki alt boyutuyla beraber çelişik duygulu yaşçılığın düşmanca ve korumacı yaşçılık boyutların her ikisi ile orta düzeyde pozitif ilişkilidir. Benzer şekilde kuralcı yaşçılığın kimlik, tüketim ve ardıllık alt boyutlarıyla orta düzeyde pozitif ilişkilidir. Yaş grup özdeşimi kalıpyargı içeriklerinden yetkinlik ve sıcaklık ile ilişkili bulunmuş ancak statü ve rekabetçilikle (hem sembolik tehdit hem gerçekçi tehdit ilişkili değildir.

Bu çalışmada kalıpyargı içeriklerinden sıcaklık ve yetkinlik boyutları ile çelişik duygulu yaşçılık ve kuralcı yaşçılık arasında bir ilişki bulgulanmamıştır ancak North ve Fiske'nin (2013b) çalışmasında gençlerin kuralcı yaşçılık karşısında duran yaşlıları yetkinlik ve sıcaklık boyutlarında düşük değerlendirdiklerini göstermiştir. Yetkinlik ve sıcaklık boyutları tanımlayıcı kalıpyargıları içermektedir ve North ve Fiske (2013b) gençlerde bu tanımlayıcı kalıpyargıların kuralcı yaşçılıktan etkilendiğini ileri sürmüşlerdir. Yani, gençler yaşlılara koydukları kurallara uyup uymamalarına göre yaşlıları sıcak ve yetkin olarak değerlendirir demektedirler. Bu çalışmada kalıpyargı içerikleri ile kuralcı yaşçılık arasında bir ilişki bulgulanmazken sosyal yapısal değişkenlerden statü ve rekabetçilik ile kuralcı yaşçılık arasında ilişki

tespit edilmiştir. Kalıpyargı İçeriği Modeline (KİM) göre statü yetkinliği, rekabetçilik sıcaklığı yordaması beklenmektedir (Cuddy, Fiske ve Glick, 2007). Bu çalışmada statünün yetkinliği yordadığı ama rekabetçiliğin sıcaklığı yordamadığı bulgulanmıştır. Bu bulguyla birlikte statünün kuralcı yaşçılıkla ilişkili, çelişik duygulu yaşçılıkla ilişkili olmadığı; rekabetçiliğin ise hem çelişik duygulu yaşçılık hem de kuralcı yaşçılıkla ilişkili olduğu görülmüştür. Bu bulgu yaşçılığın yaşlılarla diğer yaş grupları arasında algılanan rekabetin bir yansıması olarak görülebilir. Toplumdaki eşitsiz yaş yapılanması yaşlar arasında rekabete yol açarak düşük statülü yaş gruplarının ayrımcılığa maruz kalmasına, özellikle gelir adaletsizliğinin olduğu ülkelerde yaşlıların tehdit olarak görülmesine sebep olabilmektedir (Ayalon, 2017). Dolayısıyla korumacı ve düşmanca yaşçılık ile kimlik, ardıllık ve tüketim alanlarındaki kuralcı yaşçılık yaşlılara dair algılanan rekabetçilikle ilişkili olması beklenir bir bulgudur.

Tanımlayıcı kalıpyargılar yaşlılar için tipik özellikler belirleyip bu özellikleri yaşlılara genelleştirirler; Nazik dede, onurlu yaşlı devlet adamı, yalnız yaşlı ve sağlıklı genç-yaşlı, daha az aktif olan yaşlı-yaşlı gibi (Brewer, Dull ve Lui, 1981; Neugarten, 1974). Tanımlayıcı kalıpyargılara dayalı KİM de yaşlıları bunak ama tatlı olarak tarif etmektedir Cuddy ve Fiske, 2002; Cuddy, Norton ve Fiske; 2005). Kuralcı kalıpyargılar ise yaşlıları kendilerine biçilen kuralları ihlal edip etmemelerine göre çeşitlendirmektedir. Beklentilere uymayan, kuralları ihlal eden bir yaşlı daha fazla düşmanca yaşçılığa maruz kalabilecektir (North & Fiske, 2012). Örneğin, genç kuşaklara alan açmak için mevcut konumlarını bırakmayan yaşlılar (ardıllık kurallarının ihlali), kamusal kaynakları “sağlıksızlıkları” sebebiyle orantısız biçimde kullanan yaşlılar (tüketim kurallarının ihlali) ve yaşlı gibi davranmayıp daha genç olmaya öykünen yaşlılar (kimlik kurallarının ihlali) düşmanca yaşçılığın daha çok hedefi olacağı gibi bu yaşlıların sıcak ve yetkin bulunmaları da diğer yaşlılara göre değişkenlik gösterecektir (North ve Fiske, 2013b). Dolayısıyla bu yaşlılara karşı hissedilecek duygular ve yöneltilecek davranışlar da değişecektir. North ve Fiske’nin (2013b) vurguladığı gibi sıcak ancak yetkin bulunmayan yaşlılara karşı hissedilen acıma duygusu (Fiske ve diğ., 2002) yerini kaynakları terk etmedikleri zaman düşük yetkinlik/düşük sıcaklık kümesinde yer alacak yaşlılara karşı hor görme duygusuna veya yüksek yetkinlik/düşük sıcaklık kümesine yerleşecek yaşlılara karşı da kıskançlık

duygusuna bırakabilir. Diğer yandan kurallara uyum sağlayan yaşlılar yüksek yetkinlik/yüksek sıcaklık kümesinde yer alarak gurur kaynağı olabilirler. Sonuç olarak sosyal yapısal değişkenlerden statü ve rekabetçiliğin özellikle kuralcı yaşçılık ile ilişkili çıkması yaşlıların yetkinlik ve sıcaklık değerlendirmelerinin kuralcı yaşçılık ihlalleri ile öngörülebileceğini göstermektedir.

4.3.Algılanan Yaş Ayrımcılığı, Yaş Grup Özdeşimi ve Yaşçılık İlişkileri

Bu başlık altında algılanan yaş ayrımcılığı, yaş grup özdeşimi, yaşçılık (çelişik duygulu yaşçılık ve kuralcı yaşçılık) ve yaş ilişkilerine dair bulgular tartışılacaktır. Algılanan yaş ayrımcılığı düzeylerine genç, ilk yetişkin, orta yaşlı ve yaşlılar yaş gruplarında ayrı ayrı bakıldığında en fazla yaş ayrımcılığı algılayan grup gençlerdir ve ardından yaşlılar gelmektedir, orta yaşlılar ve ilk yetişkinler arasında ise anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Yaşa göre yapılandırılmış toplumsal yapıda yüksek statüye sahip olan orta yaşlılar ve orta yaşa yaklaşmış olan ilk yetişkinlerin arasında algılanan yaş ayrımcılığı noktasında fark olmaması anlaşılardır. Orta yaşı merkez alan toplumsal yapı karşısında gençler ve yaşlılar daha fazla ayrımcılık algılarlar. Bu çalışmada da bu bulgu tekrar etmiştir. Bu bulgu bu araştırmanın yaşlı katılımcılarının %60'ının yüksek eğitilmiş (lisans ve üstü) olması dolayısıyla yüksek yetkin ve yüksek sıcak değerlendirilen modern yaşlılardan olmaları bu alt grup üyesi yaşlıların gençlerden daha az yaş ayrımcılığı algılamalarını açıklayabilir.

Yaş grup özdeşimi düzeylerine genç, ilk yetişkin, orta yaşlı ve yaşlılar yaş gruplarında ayrı ayrı bakıldığında ilk yetişkinler en az yaş grup özdeşimine sahiptir. Genç ve yaşlılar diğer yaş gruplarına göre daha fazla özdeşime sahiptirler ancak yaş grup özdeşim ortalamaları birbirlerinden anlamlı şekilde farklılaşmamıştır. Yaşlılar ilk yetişkinlerden anlamlı olarak daha fazla özdeşim bildirmişlerdir. Orta yaş grubu hiçbir yaş grubuyla anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır. İlk yetişkinler gençlikten yetişkinliğe geçiş döneminde oldukları ve özellikle yüksek statülü orta yaş grubuna yaklaştıkları için en az yaş grup özdeşime sahip grup olmuşlardır. Gençler ve yaşlıların düşük statülü yaş grupları olarak daha fazla özdeşim kurmaları beklenir bir durumdur.

Reddedilme-Özdeşim Modeli düşük statülü yaş gruplarının ayrımcılığın benliğe karşı olumsuz etkilerini bertaraf etmek için yaş grup özdeşimi kuracağını varsaymaktadır (Branscombe, Schmitt ve Harvey, 1999; Schmitt ve Branscombe, 2002). Modele göre düşük statülü yaş grupları olarak yaşlılar ve gençler algıladıkları yaş ayrımcılığı karşısında kendi yaş gruplarıyla özdeşim geliştirecektir.

Algılanan yaş ayrımcılığı ile yaş grup özdeşimi arasındaki ilişkiye katılımcıların tümü için bakıldığında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Genç, ilk yetişkin, orta yaşlı ve yaşlılar yaş gruplarında bu ilişkiye ayrı ayrı bakıldığında ise algılanan yaş ayrımcılığı ile yaş grup özdeşimin ilişkili bulunduğu tek yaş grubu orta yaşlılardır. Ancak bu araştırmada en yüksek düzeyde yaş ayrımcılığı algılayan gençler algıladıkları yaş ayrımcılığı ile diğer yaş gruplarından anlamlı bir şekilde farklılaşsalar dahi algıladıkları ayrımcılık ve yaş grup özdeşimi arasında bir ilişki bulunmamıştır. Gençlerden sonra en yüksek yaş ayrımcılığı algılayan yaşlılarda da algıladıkları yaş ayrımcılığı ile yaş grup özdeşimi arasında bir ilişki bulunmamıştır. Üstelik genç ve yaşlılar diğer yaş gruplarına kıyasla daha fazla özdeşim bildirmişlerdir. Yaşlılar için algılanan ayrımcılık ve yaş grup özdeşimi arasında ilişki bulgulanırken gençler için bu ilişkinin bulgulanmadığı araştırmalar mevcuttur (Garstka, Schmitt, Branscombe ve Hummert, 2004). Genç ve yaşlıların ayrımcılığı nasıl deneyimledikleri konusundaki bu farklılıklar yukarı doğru sosyal hareketlilik mümkünlüğü ve gelecekte ayrımcılıktan kaçınma beklentisinin varlığından kaynaklanmaktadır. Spesifik olarak, düşük statülü yaş grubu olan gençler, yaşları arttıkça yaş ayrımcılığına uğramamayı bekledikleri için şimdiki yaşlarında maruz kaldıkları ayrımcılıktan daha az zarar göreceklerdir. Buna karşılık, düşük statülü yaş gruplarından yaşlılar gelecekte gruplarından ayrılmayı veya ayrımcılıktan kaçınmayı mümkün görmediklerinde yaş ayrımcılığı karşısında psikolojik, sosyal iyilik hallerini sağlamanın ve korumanın alternatif yollarını arayacaklardır. Bu yollardan biri de yaş grubuyla özdeşimdir. Garstka, Schmitt, Branscombe ve Hummert (2004) gençlerin aksine yaşlıların yaş ayrımcılığının olumsuz etkilerinden kaçınmak için yaş gruplarıyla özdeşim kurduklarını bulgulamışlardır. Bu çalışmada ise hem yaşlıların hem gençlerin düşük statülü yaş gruplarında olmaları ve ayrımcılık algılamalarına rağmen yaş grup özdeşimi kurmamaları Ward (1984) ve Zebrowitz ve Montepare'in (2000) öne

sürdükleri gibi yaşı'n kolektif bir kimlik oluşturmak için yeterli bir zemin sağlamayacağı ile açıklanabilir. Ancak orta yaşlıların algıladıkları yaş ayrımcılığı ile yaş grup özdeşimlerinin ilişkili olması, yaş grup özdeşiminin yüksek statülü orta yaşta gerçekleşebileceğini göstermektedir. Dolayısıyla yaş üzerinden kolektif bir kimlik kurulabilmesi için yaş hiyerarşisinde avantajlı konumda olmak önemli görünmektedir.

Çalışmada algılanan yaş ayrımcılığı ve yaşçılık ilişkisi de incelenmiştir. Katılımcıların tümünde algılanan yaş ayrımcılığı çelişik duygulu yaşçılığın korumacı yaşçılık ve düşmanca yaşçılık boyutları ile anlamlı bir ilişkiye sahiptir. Yine katılımcıların tümünde algılanan yaş ayrımcılığı kuralcı yaşçılığın kimlik, tüketim ve ardıllık boyutlarıyla anlamlı bir ilişkiye sahiptir. Algılanan yaş ayrımcılığının çelişik duygulu yaşçılık ve kuralcı yaşçılık ile ilişkilerine yaş gruplarına göre bakıldığında sonuçların farklılaştığı görülmüştür. Genç yaş grubunda algılanan yaş ayrımcılığı ile düşmanca yaşçılık, kuralcı yaşçılığın kimlik ve ardıllık boyutları arasında pozitif yönde orta düzeyde; tüketimle arasında ise düşük düzeyde anlamlı bir ilişki vardır. İlk yetişkin yaş grubuna bakıldığında algılanan yaş ayrımcılığı düşmanca yaşçılık ve ardıllık boyutlarında orta düzeyde pozitif düzeyde anlamlı bir ilişkiye sahiptir. Orta yaş grubunda algılanan yaş ayrımcılığı düşmanca ve korumacı yaşçılık ile ardıllık boyutuyla pozitif yönde orta düzeyde; kimlik boyutuyla düşük düzeyde anlamlı bir ilişkiye sahiptir. Yaşlı yaş grubunda değişkenlerin ilişkilerine bakıldığında algılanan yaş ayrımcılığı düşmanca yaşçılık ile pozitif yönde orta düzeyde anlamlı; korumacı yaşçılık ve tüketim boyutunda düşük düzeyde anlamlıdır. Sonuç olarak yaş ayrımcılığı algılamak bireyleri yaşçı olmaktan geri koymamaktadır ve algılanan yaş ayrımcılığı ile yaşçılık ilişkisi yaş gruplarına göre değişmektedir. Algılanan yaş ayrımcılığı genç ve ilk yetişkinlerde korumacı yaşçılıkla ilişkili değilken düşmanca yaşçılıkla ilişkilidir. Bu iki yaş grubunun yaşlarından dolayı ayrımcılık algılamaları yaşlılara karşı daha agresif tutumlara götürmektedir. Gençlerin yaşlılara karşı daha düşmanca tutumlara sahip olmaları sık bulgulanan bir durumdur (Gordon ve Arvey, 2004; Kite ve Stockdale, 2005) ancak yaş arttıkça yaşçılığın da arttığı bulgular arasındadır (Donizzetti, 2019). Bu çalışmada yaş arttıkça yaşçılığın içerik olarak değiştiği görülmüştür; orta yaşa kadar düşmanca yaşçılık daha fazla iken orta yaşla birlikte korumacı yaşçılığın da algılanan yaş ayrımcılığı ile ilişkili olduğu görülmüştür. Orta

yaşlı ve yaşlıların genç ve ilk yetişkinlerden kendilerine yönelik olarak algıladıkları düşmanca yaşçılık karşısında korumacı yaşçı tutumların yükselmesi olağan görünmektedir.

Yaş grup özdeşiminin yaşçılık ile ilişkisinin nasıl olduğu bu çalışmanın sorularından biriydi. Katılımcıların tümünde yaş grup özdeşimiyle düşmanca yaşçılık ve korumacı yaşçılık arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır. Yaş grup özdeşimi kuralcı yaşçılığın kimlik boyutuyla orta düzeyde pozitif yönde bir ilişkiye sahipken, ardıllık boyutuyla pozitif yönde bir ilişkiye sahiptir. Yaş gruplarına göre bakıldığında sonuçlar değişmiştir. Gençlerde yaş grup özdeşimi ile sadece korumacı yaşçılık arasında pozitif düzeyde anlamlı bir ilişki vardır. İlk yetişkinlerde yaş grup özdeşimi ile düşmanca ve korumacı yaşçılık arasında pozitif yönde orta düzeyde; Ardıllık ile anlamlı bir ilişki vardır. Orta yaş yaş grup özdeşimi orta yaş grubunda sadece korumacı yaşçılık ile pozitif yönde anlamlı bir ilişkidir. Yaşlı yaş grubunda yaş grup özdeşimi ile sadece korumacı yaşçılık arasında anlamlı bir ilişki vardır

Çelişik duygulu yaşçılığın boyutları ile kuralcı yaşçılığın boyutları arasındaki ilişkilere bakıldığında katılımcıların tümünde, gençlerde, ilk yetişkinlerde, orta yaşlılarda ve yaşlılarda düşmanca yaşçılık ve korumacı yaşçılık ile kuralcı yaşçılığın üç alt boyutu (kimlik, tüketim ve ardıllık) arasında orta düzeyde pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Gençlerde katılımcıların genelinde olduğu gibi çelişik duygulu yaşçılık boyutları ve kuralcı yaşçılık boyutları arasında orta düzeyde pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Sadece yaşlılarda tüketim ve korumacı yaşçılık arasındaki ilişki anlamlı ancak düşük düzeydedir. Yaş gruplarında çelişik duygulu yaşçılığın birbirlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı kısmında gençler düşmanca yaşçılıkta diğer tüm yaş gruplarından daha yüksek düzeye sahiptir. En fazla düşmanca yaşçılık gösteren grup gençlerdir. Korumacı yaşçılıkta da sadece gençler ilk yetişkinler ve yaşlılardan daha yüksektir. Yaş gruplarına göre düşmanca ve korumacı yaşçılığın nasıl seyrettiğine bakıldığında gençlerde düşmanca yaşçılık korumacı yaşçılıktan fazladır, bu fark ilk yetişkinlerde neredeyse kaybolmaktadır ve orta yaştan itibaren korumacı yaşçılık düşmanca yaşçılıktan daha fazladır. Yaşlandıkça ve yaşlı olduğunda düşmanca yaşçılık azalmakta ve korumacı yaşçılık yükselmektedir. Bu

durum sistemin meşrulaştırılmasıyla birlikte zayıf olanın korunmasına yönelik kabullerin bir göstergesi olabilir.

Kuralcı yaşçılığın seyri de yaş gruplarına göre farklılaşmıştır. Tüketim boyutunda gençler ve yaşlılar, ilk yetişkin ve orta yaşlılardan daha yüksektir. Kimlik boyutunda gençler ve yaşlılar, ilk yetişkin ve orta yaşlılardan daha yüksektir. Ardıllık boyutunda gençler diğer tüm yaş gruplarından daha yüksek iken ilk yetişkinler de orta yaşlılardan daha yüksektir. İlk yetişkin ve orta yaşlıların yaşlılara karşı daha az kural koyucu olmaları literatürle uyumludur; bireyler yaşlandıkça yaşlıların kendilerine koyulan yaşçı kuralları ihlal etmelerine karşı daha bağışlayıcı bulunmuşlardır (North ve Fiske, 2013b). Gençler kuralcı yaşçılığın kimlik, tüketim ve ardıllık boyutlarının tümünde yaşlılara en çok kural koyan yaş grubudur. North ve Fiske'nin (2013b) gençlere odaklanarak yaptıkları çalışmalarında gençlerin yaşlıların kendilerine koyulan kurallara ne kadar uyduğunu en önemseyen grup olduğu bulgulanmıştır; gençler yaşlılardan sahip oldukları mal varlıklarını, servetlerini sonraki kuşaklara aktarmalarını, sağlık ve bakım giderleri için kullandıkları kamusal kaynakları tüketmemelerini ve müzik gibi gençlikle ilişkilendirilen alanlardan uzak durmalarını istemişlerdir. Gençlerin kendi kimliklerini edinmek ve korumak motivasyonu ile kendilerini özellikle yaşlılardan ayırdıkları, yaşlılarla aralarındaki psikolojik mesafeyi korumaya çalıştıkları ve onları kendi gençlik kültürlerinden uzak tuttukları (Greenberg ve diğ., 2004; Hagestad ve Uhlenberg, 2005), genç görünmeye çalışmak gibi kendi grup içi sınırlarını aşmaya çalışan yaşlılara tepki gösterdikleri bulgulanmaktadır (Schoemann & Branscombe, 2010). Söz konusu yaşlının yaşı arttıkça daha fazla tepki gördüğü de gözlenmiştir (North ve Fiske, 2013b). Bu araştırmada şaşırtıcı olan sonuç ise yaşlıların gençlere eşlik ediyor olmasıdır. Yaşlılar kimlik ve tüketim boyutlarında gençler kadar kuralcı yaşçı tutumlara sahip bulunmuştur. North ve Fiske (2013b) bireylerin yaşı arttıkça kendilerine koyulan kurallara uymayan yaşlılara karşı daha bağışlayıcı olduklarını göstermiştir. Bu araştırmada da ilk yetişkinler ve özellikle yaşlı olmanın eşiğinde olan orta yaşlıların daha az kural koydukları görülmüştür. Ancak yaşlıların “yaşlarına göre davranmayı”, kamusal kaynakları daha az tüketmeleri gerektiği kabulleri içselleştirilmiş yaşçılık ile açıklanabilir. Kamusal kaynaklardan özellikle sağlık ve bakım giderlerinde yaşlılar yaygın politik ekonomik söylem ve

uygulamaların yaşlıları yük olarak tasvirini onaylıyor diye yorumlanabilir. Bununla birlikte yaşlıların gençlerle buluşmadığı bir nokta mevcuttur; yaşlıların kendi mal varlıkları ve servetlerini sonraki kuşaklara bırakmasını salık veren ardıllık kurallarına katılmamalarıdır. Kimlik gençler ve yaşlılar arasında sembolik bir tehdit ve çatışma kaynağıdır ve yaşlılar bu sınırı kendi kimliklerini korumak adına kabul ediyor olabilirler. Sağlık ve bakım giderlerini içeren tüketim boyutu gerçekçi bir tehdit ve çatışma alanıdır ve bu çalışmada yaşlıların bu sosyal haklarına çizilen kuralları sahiplendikleri görülmüştür. Oysa bakım alma hakkı sağlık gereksinimlerinin karşılanması yaşlı haklarının önemli başlıklarından biridir. Yaşlıların bu gereksinimlerini hak olarak görmemeleri ve hatta kamusal kaynaklardan haksız pay aldıklarını düşünmeleri yaşlılığın içselleştirildiğinin göstergesidir. Ardıllık boyutu gerçekçi bir tehdit ve çatışma kaynağıdır, doğrudan yaşlıların kendi kazanımları olarak değerlendirilebilecek servetlerini hedef almaktadır. Bu çalışmada yaşlılar sadece ardıllık boyutunda gençlerden ayrılarak kendilerini direkt olarak ilgilendiren bu reel tehdit karşısında gençlerle aynı fikirde değillerdir.

Kronolojik yaşın değişkenlerle ilişkisinde ise katılımcıların tümü için algılanan yaş ayrımcılığı, düşmanca yaşlılık ve ardıllık boyutunda negatif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişkisi vardır. Korumacı yaşlılık ve tüketim ile yaş arasında negatif yönde bir ilişki bulunmaktadır. Donizzetti (2019) çalışmasında kronolojik yaşın yaşlılığı öngördüğünü bulgulamıştır, yaş arttıkça yaşlılık da artış göstermektedir. Bu çalışma ile yaş arttıkça yaşlılığın içeriğinin (düşmanca ve korumacı yaşlılık) ve yaşlılarla çatışma kaynaklarının (kimlik, tüketim, ardıllık) değişkenlik gösterdiği bulgulanmıştır. Kronolojik yaşın diğer değişkenlerle ilişkilerine yaş gruplarına göre bakıldığında sonuçlar değişmiştir. Gençler, orta yaşlılar ve yaşlılarda kronolojik yaşın hiçbir değişkenle anlamlı ilişkisi bulgulanmamıştır. İlk yetişkinlerde kronolojik yaşla algılanan yaş ayrımcılığı ve düşmanca yaşlılık arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki vardır. İlk yetişkinlerde görülen bu fark orta yaşa yaklaştıkça yaş ayrımcılığı algılanmasının ve düşmanca yaşlılığın azalması söz konusudur.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1.Sonuç

Sosyal psikoloji literatüründe yaşçılık ve yaş ayrımcılığı üzerine yapılan araştırmalarda yaşlanmanın ve yaşlılığın çeşitliliğine az odaklanılmıştır. Farklı yaşlılık biçimlerinin aynı zamanda ele alındığı, yaşlı nüfusun farklı kesimlerini farklı biçimlerde hedef alabilecek yaşçılığa dikkat kesilen araştırmalar azdır. Bu çalışmanın bir bölümünde yaşlı olmak cinsiyet, siyasi görüş, meslek gibi farklı sosyodemografik özellikleri içererek ele alınmıştır. Bir sosyal grup olarak yaşlılar sadece yaşlı olmak üzerinden tanımlandıklarında Kalıpyargı İçeriği Modeline (KİM) göre çoğunlukla düşük yetkinlik/düşük sıcaklık (DY/YS) kümesinde görülürler. Ancak bu çalışmada yaşlı olmayı çeşitlendiren temel belirleyenlere dikkat çekildiğinde yaşlılara yöneltilen kalıpyargı içerikleri ve algılanan sosyal yapısal değişkenlerin değiştiği görülmüştür. KİM'e göre sıcaklık ve yetkinlik boyutlarındaki değerlendirilmelerine göre sosyal gruplar farklı kümelerde yer alırlar ve hangi kümede yer aldıklarına göre sosyal gruplara dair hissedilecek duygular ve sergilenen davranışlar değişecektir.

Bu çalışma sonucunda 18 farklı yaşlı alt grubuna yönelik farklı kalıpyargı içeriklerinin olduğu ve beş ayrı kümeye yerleştikleri görülmüştür. Yüksek yetkinlik/yüksek sıcaklık (YY/YS) kümesinde modern yaşlı, solcu yaşlı, bakımlı erkek ve bakımlı kadın yaşlı alt grupları yer almıştır. Bu kümede yer alan sosyal gruplar hayranlık uyandırır, onlarla gurur duyulur, davranışsal olarak bu gruplara bağlılık gösterilir ve ittifak içinde olunur. Bu küme dışındaki diğer dört küme çelişik kalıpyargıların yöneltildiği yaşlı alt gruplarını içeren kümelerdir. Yüksek yetkinlik/düşük sıcaklık (YY/DS) kümesinde erkek yaşlı, dindar yaşlı ve siyasetçi yaşlı vardır ve bu kümedeki yaşlılara kıskançlık duyulur, özenilir ve davranışsal olarak sabotaj potansiyeli taşıyan mecburi ilişkiler kurulur. Orta yetkinlik/düşük sıcaklık (OY/DS) kümesinde çalışan erkek yaşlı, yalnız yaşlı, dul erkek yaşlı, dul kadın yaşlı

ve gayrimüslim yaşı alt grupları yer almıştır. Bu kümede yer alan yaşı alt grupları da yetkinliği yüksek, sıcaklığı düşük olarak değerlendirildikleri için kıskanma, özenme duygularının ve sabotaj potansiyeli taşıyan mecburi ilişkiler kurma davranışlarının hedefi olabilirler. Orta yetkinlik/yüksek sıcaklık (OY/YS) kümesinde ise çalışan kadın yaşı, emekliler, kadın yaşı ve köylü yaşı yer almıştır. Düşük yetkinlik/orta sıcaklık (DY/OS) kümesinde yoksul yaşı ve bakıma muhtaç yaşı alt grupları bulunmuştur. Yetkinliği düşük, sıcaklığı yüksek değerlendirilen gruplara acıma duyulur, merhamet edilir ve davranışsal olarak üsttenci yardım davranışları yöneltilir ya da kayıtsız kalınır. Ayrıca yetkinliğin düşük, sıcaklığın yüksek değerlendirildiği gruplar insandışılaştırma tehdidi altındadır. Dolayısıyla çalışan kadın yaşı, emekliler, kadın yaşı ve köylü yaşlılarla birlikte özellikle yoksul yaşlılar ve bakıma muhtaç yaşlıların insandışılaştırmaya kadar gidecek ayrımcı davranışlara maruz kalabilecekleri öngörülebilir. Sonuç olarak bu çalışma ile tek tip bir yaşlılık olmadığı ve bu farklı yaşlılara karşı değişen kalıpyargıların olduğu, bu kalıpyargıların sonucunda ise farklı duygu ve davranışların ortaya çıkabileceği gösterilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde farklı yaş gruplarının (genç, ilk yetişkin, orta yaşı ve yaşı yaş grubu) algıladıkları yaş ayrımcılığı, yaş grup özdeşimi ve yaşçılık (çelişik duygulu ve kuralcı yaşçılık) düzeylerine ve bu değişkenlerin birbirleriyle ilişkisine bakılmıştır. Yaş grupları arasında gençler en fazla yaş ayrımcılığı algılayan gruptur, yaşlılar gençlerin ardından gelmektedir. Bununla birlikte gençler ve yaşlılar düşük statülü yaş grupları olarak diğer yaş gruplarına göre daha fazla yaş grup özdeşimi bildirmişlerdir. Ancak hem yaşlılar hem de gençlerde algılanan yaş ayrımcılığı ile yaş grup özdeşimi arasında ilişki bulunmamıştır. Reddedilme-Özdeşim Modeline (Branscombe, Schmitt, ve Harvey, 1999) göre ayrımcılık algılayan düşük statülü sosyal gruplar, ayrımcılığın olumsuz etkileriyle baş edebilmek için gruplarıyla özdeşim kurarlar. Bu iki düşük statülü yaş grubunda yaş grup özdeşiminin kurulması yaş ayrımcılığı algılayan o yaş grubundaki bireylerin psikolojik dirliği için koruyucudur (Kang ve Chasteen, 2009). Ancak bu çalışmada gençler ve yaşlılar düşük statülü yaş grubu olmalarına ve yaşlarından dolayı ayrımcılık algılamalarına rağmen yaş grup özdeşim düzeyleri algıladıkları yaş ayrımcılığı ile ilişkisiz bulunmuştur. Gelişimsel olarak kendilerini yaşıtlarından ayırmak, onlardan farklılaşmak ve kendi

benliklerini var etme motivasyonu taşıyan gençler için yaş ayrımcılığı algılamak yaş grup özdeşimi doğurmayabilir. Bununla birlikte gençlerin yüksek statülü orta yaş grubuna doğru yol almaları sebebiyle, geçici olan gençler yaş grubuna kendilerini ait hissetmeyebilirler. Yaşlıların algıladıkları yaş ayrımcılığı ve yaş grup özdeşimleri arasında bir ilişkinin olmaması ise yaşlı olmaya atfedilen olumsuz tüm kalıpyargı ve önyargıların yaşlılar tarafından içselleştirmeleriyle açıklanabilir. Yaşlılar orta yaşı geçmiş bireyler olarak artık düşük statülü bir yaş grubunda kalıcıdır, diğer yaş gruplarının sahip olduğu geçici bir yaş kimliği mümkün değildir. Bu gerçekliğe rağmen yaşlıların yaşlarından dolayı ayrımcılık algıladıklarında bununla baş etmenin bir yolu olarak yaş grup özdeşimi geliştirmemeleri, yaşlıların ayrımcılıkla nasıl baş ettikleri sorusunu akla getirmektedir. Bu noktada bir diğer önemli nokta bu ilişkide içselleştirilmiş yaşçılığın nasıl bir rol oynadığıdır.

Yaşlıların yaş gruplarıyla özdeşim kurmaları, eşitsiz konumlarını değiştirmek üzere onları harekete geçirme potansiyeli taşımaktadır. Düşük statülü grupların kendi kimlikleri ile kurdukları özdeşim hak mücadelesi için önemli bir belirleyendir ve yaşlı hakları mücadelesi için de yaşlı olmakla özdeşim kurmak itici bir güç olacaktır. Bireylerin yaşlandıkları ve yaşlı oldukları için maruz kaldıkları ayrımcılık ve hak kayıpları için edilecek mücadeleyi ketleyen önemli bir belirleyen yaşa dayalı biçimde yapılandırılmış toplumun, sistemin meşrulaştırılmasıdır. Yaş grupları arasındaki eşitsizliğin meşrulaştırılması, içselleştirilmiş yaşçılık ile özellikle yaşlıların yaşçı söylem, pratik ve politikaları meşru görmesi yaşlıların hak mücadelesinin önüne geçecektir.

Yaşlıların yaşlı olmakla ilgili özdeşimlerinin düşük olması yaş ayrımcılığı algıladıklarında “Biz Yaşlıyız!” diyerek yaşlanmayı politik olarak sahiplenmelerini zorlaştırabilir. Bu da yaşlı hakları mücadelesinin güçlenmesinin önünde bir engel gibi görünmektedir; çünkü bu bulgulardan yaşlıların da yaşçı tutumlara sahip olduklarını yaşlarından dolayı kendilerine çizilen sınırları meşrulaştırdıklarını görmekteyiz.

Bunlarla birlikte bu tez araştırması sonucunda Çelişik Duygulu Yaşçılık Ölçeği ve Kuşaklararası Gerilim Kuralcı Yaşçılık Ölçeği olmak üzere iki ölçek Türkçeye uyarlanmıştır. Böylece Türkiye’de yaşçılığın kavramsallaştırılması ve araştırılması

için iki önemli araç kazanılmıştır. Nitekim, North ve Fiske'nin (2012; 2013a) kuşaklararası gerilimde kuralcı yaşçılığa tanımladıkları üç alan (kimlik, tüketim, ardıllık) oldukça yenidir ve üzerine çalışmalar sürmekte, ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik analizleri tekrar edilerek revize edilmektedir (Hancock ve Talley, 2020).

5.2.Kısıtlılıklar

Araştırma verileri 642 katılımcıyı içeren geniş bir örneklemden edinilmiş olsa da yaşlı yaş grubu 85 katılımcıdan oluşmuştur. Bu sayı diğer yaş grupları arasında en azıdır. Yanı sıra araştırma verilerine online olarak ulaşıldığı için araştırmaya katılan yaşlıların çoğunluğu dijital okuryazarlığı olan, Türkiye yaşlı nüfusu içinde neredeyse azınlık olan eğitilmiş hatta yüksek eğitilmiş yaşlılardır. Araştırmanın Türkiye'deki yaşlıları temsil gücü bu sebeple sınırlıdır.

Araştırma kapsamında katılımcılardan alınan demografik bilgiler arasında politik görüşlerine dair bir bilgi edinilmemiştir. Farklı yaşlı alt grupları hakkında yetkinlik ve sıcaklık değerlendirmeleri yapan katılımcılar solcu yaşlı, dindar yaşlı, modern yaşlı gibi diğer yaşlı alt gruplarını değerlendirirken kendi sosyo ekonomik ve politik özelliklerinin etkisi altında olabilirler. Katılımcıların politik görüşleri dahil olmak üzere daha kapsamlı demografik bilgi edinmek yanlış benzerlik etkisini sağlıklı değerlendirmeye imkan verecektir. Sonuç olarak bu araştırmanın bulguları bu örneklem ile sınırlıdır.

Yaşlılar genel olarak 65 yaş sütü olarak tanımlanmaktadır ve pek çok araştırma ve politikalar bu tanımlama üzerinden gitmektedir. Bu çalışmada yaşlılar farklı özelliklerine göre gruplandırılmış olsalar da başka temel bir değişkeni kapsamamıştır. Yaşlı olarak tanımlanan bireyler yine kronolojik yaşlarına göre farklı alt gruplara ayrılmaktadır. Yaşlılar genç yaşlı ve yaşlı yaşlı olarak betimlenmektedir (Neugarten, 1974). Bu araştırmanın ilk bölümünde yaşlılar sosyoekonomik özelliklerine göre farklılaştırılırsalar da söz konusu yaşlıların genç yaşlı mı yoksa yaşlı yaşlı mı olduğu bilgisi yoktur. Genç yaşlılara ve yaşlı yaşlılara yönelik kalıpyargılar, önyargılar ve yaşçılık aynı değildir. Örneğin genç yaşlılar için emeklilik durumları, genç gibi davranmaları; yaşlı yaşlılar için de sağlık harcamaları kuşaklar arası ilişkilerdeki

gerilim hatlarıdır. Emekli, daha az aktif olan yaşı-yaşlıların aksine, genç-yaşlılar sadece oldukça aktif olmakla kalmaz, aynı zamanda mesleklerinin zirvesine yükselmiş olabilirler. Ayrıca, genç neslin gözünde yaşlıların emekliliklerini ertelemeleri, kendi iş fırsatlarını kısıtlamaktadır (Scrutton, 1999). Yaşlı insanlar kaynaklarını başkalarına aktarmada başarısız olduklarında (örneğin servetlerini istiflemek gibi), genç nesiller arasında kızgınlık ortaya çıkabilecektir (North & Fiske, 2012). Kronolojik yaşa bağlı olarak gelişen bu kimlik, tüketim ve ardıllık gerilim hatları yaşlıların maruz kalacağı kuralcı yaşçılığı belirlemektedir. Dolayısıyla bu araştırmada genç yaşı ve yaşı yaşı ayrımı yapılmadığı için katılımcıların yaşı ve yaşçılık değerlendirmelerinin hangi yaş grubundaki yaşıyı hedef aldığı bilinemez.

5.3.Öneriler

Özellikle yaşı alt gruplarının kümeleme analizi için Türkiye evrenini temsil ediciliği daha yüksek örnekleme çalışılması uygun olacaktır. Yaşı nüfusun temsiliyeti yaşlılık ve yaşçılık araştırmaları için önemlidir. Bunun için dijital okur yazarlığı olmayan çoğunluktaki yaşı nüfusu araştırmalara dahil etmeyi mümkün kılacak araç ve yöntemler geliştirilmelidir.

Araştırmalara konu edilen yaşının temsilinin ne olduğu netleştirilmelidir. Katılımcı hangi yaş dönemindeki (genç yaşı, yaşı yaşı) yaşıyı değerlendirdiğini bildiğinde sonuçlar farklılaşma potansiyeline sahip olacaktır. Bu ayrımı yapmak, yaşçılığı daha detaylı daha doğru bir biçimde açıklamayı ve tanımlamayı mümkün kılacaktır. Yaşlılık üzerine yapılan araştırmalarda, geliştirilen politikalarda yaşıyı pek çok özelliğiyle birlikte tanımlamak, betimlemek yaşlanmaya ve yaşçılığa dair detaylı, çok yönlü bilgi ve politikalar açısından yararlı sonuçlar verecektir. Bu bilgiler, demografik yapısı hızla değişen ve yaşlanan toplumlarda kuşaklar arası gerilimlerin öngörülebilmesi için araştırmacılar, hak savunucuları ve politika yapıcılar için önemlidir.

Algılanan yaş ayrımcılığının düşük statülü yaş gruplarında yaş grup özdeşimini sağlaması sonucunda birey, benliğini olumlayarak psikolojik iyiliğini sağlayacaktır. Reddedilme-Özdeşim Modelinin (Branscombe, Schmitt, ve Harvey, 1999) bu

önermesi etnisite, cinsiyet gibi diğer toplumsal kategorilerde yer bulurken yaş kategorisinde tutarlı bulgulara rastlanmamaktadır. Bu araştırmada da yaş ayrımcılığı algılayan genç ve yaşlılar için bu ilişki görülmezken sadece yüksek statülü orta yaş grubunda algılanan yaş ayrımcılığı ile yaş grup özdeşimi arasında ilişki gözlenmiştir. Bu noktada yaşı kolektif bir kimlik olarak ne kadar güçlü olabileceği sorusu öne çıkmaktadır. Yaş hangi koşullarda kolektif bir kimliktir, bu kimliğin yaş grupları için etkileri nelerdir gibi sorular önem kazanmaktadır.

Yaş ayrımcılığı algılayan ancak kendileri de yaşçı tutumlara sahip olan yaşlıların ayrımcılığın psikolojik ve sosyal etkileriyle başa çıkma stratejilerinin neler olduğu araştırılmalıdır. İçselleştirilmiş yaşçılığın yaşlıların psikososyal iyiliği ve politik kazanımları için sonuçlarının neler olabileceği çalışılması gereken bir diğer sorun alanıdır.

Yaşçılığın azaltılması için kuşaklar arası teması artıracak politikalar geliştirilmelidir. Bireylerin aileleri içindeki yaşlılarla sık temasta bulunmaları, paylaşımlarının olması genel olarak yaşlılara yönelik olumlu tutumları sağlayabilmektedir (Harwood ve diğ., 2005; Tam ve diğ., 2006). Bununla birlikte, kuşaklar arası programların gençlerin yaşlı insanlara yönelik tutumlarını sürekli olarak değiştirdiğine dair genel kanıtlar çelişkilidir (Montepare & Zebrowitz, 2004). Gençler yakından tanıdıkları belirli yaşlılara karşı çoğunlukla olumlu görüşlere sahipken genel olarak yaşlılara yönelik yaşçı tutumlarına sahip olabilirler (Kite & Johnson, 1988). Kuşaklar arası temasın yararlarını aile dışına genişletmek olanak dışı değildir, ama sosyal ve politik ekonomik sebeplerle yaygınlaştırılan yaşçılık bunun önünde engeldir (Hagestad & Uhlenberg, 2005). Dünyanın ve Türkiye'nin yaşlı nüfus artışı sonucunda değişen demografik yapı ve bu değişimi gözetmeyen sosyal, ekonomik politikalar gençler ve diğer yaş gruplarına bakım sorumluluğu yüklemektedir, mevcut kaynakların paylaşımında eşitsiz ve adaletsiz sonuçlara sebep olabilmektedir. Bireysel tutum değişimine etki edebilecek sosyal temasın çok ötesinde kuşaklar arası adaleti sağlamak şart görünmektedir (Duckworth, 2013).

Yaşlı alt gruplarının kümeleme analizinin yapıldığı bu araştırma sonucunda orta yetkinlikte ve sıcaklıkları yüksek değerlendirilen çalışan kadın yaşlı, emekliler,

kadın yaşı ve köylü yaşlılar ile yetkinlikleri düşük ve sıcaklıkları orta olan yoksul yaşlılar ve bakıma muhtaç yaşlılar yaşlılar arasında ayrımcılık açısından en riskli konumdaki yaşlılardır. KİM'e göre bu yaşı alt gruplarına yöneltilecek duygular acıma ve merhamettir. Sergilenecek davranışlar ise üsttenci yardım davranışları ya da kayıtsızlıktır, görmezden gelmedir. Bununla birlikte yetkinliğin düşük, sıcaklığın yüksek değerlendirildiği gruplar insandışılaştırma tehdidi altındadır. Dolayısıyla çalışan kadın yaşı, emekliler, kadın yaşı ve köylü yaşlılarla birlikte özellikle yoksul yaşlılar ve bakıma muhtaç yaşlılara yönelik ayrımcılıktan koruyucu ve bu grupları güçlendirecek sosyal politikaların geliştirilmesi oldukça önemlidir.

KAYNAKÇA

- AKTAN, T., BİLİM, G.: 2016 “Kadınlara yönelik kalıpyargıların içerikleri: Kalıpyargı İçeriği Modeli çerçevesinde bir inceleme”, **Nesne Psikoloji Dergisi**, 4(8), 147-182.
- AKTAN, T., SAKALLI-UĞURLU, N.: 2013 “Kalıp Yargı İçeriği Modeline Sosyal Bağlamsal Bir Yaklaşım: Bağlam İçinde Kalıp Yargı İçerikleri”, **Türk Psikoloji Yazıları**, 16/31, 15-35.
- AYALON, L.: 2017 “Are Older Adults Perceived as A Threat to Society? Exploring Perceived Age-Based Threats in 29 Nations”, **The Journals of Gerontology: Series B**, 74/7, 1256–1265.
- AYALON, L., TESCH-RÖMER, C.: 2017 “Taking A Closer Look At Ageism: Self-And Other-Directed Ageist Attitudes and Discrimination”, **European Journal of Ageing**, 14, 1–4.
- AYDEMİR, A., ÜNAL, M. A., YOĞAN, F.: 2015 “Üniversite öğrencisi gençlerin yaşlı olmayı inşa ederken kullandıkları dilsel kaynaklar”, 8. *Ulusal Yaşlılık Kongresi bildiri kitabı* içinde (s. 275-289). Ankara: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık.
- BENGTSON, V. L., BURGESS, E. O., PARROTT, T. M.: 1997 “Theory, Explanation, and a Third Generation of Theoretical Development in Social Gerontology”, **The Journals of Gerontology: Series B**, 52/2, 72–88.
- BINSTOCK, R. H.: 2010 “From Compassionate Ageism to Intergenerational Conflict?”, **The Gerontologist**, 50/5, 574-585.

- BRANSCOMBE, N. R., "Perceiving Pervasive Discrimination Among
SCHMITT, M., ve African-Americans: Implications For Group
HARVEY, R.: 1999 Identification And Well-Being", **Journal of
Personality and Social Psychology**, 77, 135–149.
- BREWER, M. B., DULL, "Perceptions of The Elderly: Stereotypes As
V., LUÌ, L.: 1981 Prototypes", **Journal of Personality and Social
Psychology**, 41/4, 656.
- BULTENA, G. L., "Denial of Aging: Age Identification and Reference
POWERS, E. A.: 1978 Group Orientations", **Journal of Gerontology**, 33,
748–754.
- BUTLER, R. N.: 1969 "Ageism: another form of bigotry", **The
Gerontologist**, 9, 243–246.
- BUTLER, R. N.: 1980 "Ageism: A foreword", **Journal of Social Issues**,
36, 8–11
- BYE, H. H., "Stereotypes of Norwegian social groups",
HERREBRØDEN, H., **Scandinavian journal of psychology**, 55(5), 469-
HJETLAND, G. J., 476.
- RØYSET, G. Ø., VE
WESTBY, L. L.: 2014
- CALASANTI, T.: 2004 "Feminist Gerontology and Old Men", **The
Journals of Gerontology Series B: Psychological
Sciences and Social Sciences**, 59/6, 305-314.
- CARY, L. A., CHASTEEN, "The Ambivalent Ageism Scale: Developing and
A. L. VE REMEDIOS, J.: Validating A Scale To Measure Benevolent And
2017 Hostile Ageism", **The Gerontologist**, 57/2, e27-
e36.

- CHASTEEN, A. L., SCHWARZ, N., PARK, D. C.: 2002 "The Activation of Aging Stereotypes in Younger and Older Adults", **The Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences**, 57/6, 540-547.
- CUDDY, A. J. C., FISKE, S. T.: 2002 "*Doddering But Dear: Process, Content, And Function in Stereotyping of Older Persons*", **Ageism: Stereotyping and Prejudice Against Older Persons**. Ed. by., T. D. Nelson, Cambridge, MA: The MIT Press, pp. 3–26.
- CUDDY, A. J. C., FISKE, S. T., GLICK, P.: 2004 "When professionals become mothers, warmth doesn't cut the ice", **Journal of Social Issues**, 60, 701–718.
- CUDDY, A. J. C., FISKE, S. T., GLICK, P.: 2007 "The BIAS Map: Behaviors From Intergroup Affect and Stereotypes", **Journal of Personality and Social Psychology**, 92/4, 631–648.
- CUDDY, A. J. C., FISKE, S. T., GLICK, P.: 2008 "Warmth and Competence as Universal Dimensions of Social Perception: The Stereotype Content Model and the BIAS Map", **Advances in Experimental Social Psychology**, 40, 61-149.
- CUDDY, A. J. C., FISKE, S. T., KWAN, V. S., GLICK, P., DEMOULIN, S., LEYENS, J. P., ... HTUN, T. T.: 2009 "Stereotype content model across cultures: Towards universal similarities and some differences", **British Journal of Social Psychology**, 48(1), 1-33.
- CUDDY, A. J. C., NORTON, M. I., FISKE, S. T.: 2005 "This Old Stereotype: The Pervasiveness and Persistence Of The Elderly Stereotype", **Journal of Social Issues**, 61/2, 267–285.
- DE PAULA COUTO, M. C. P., KOLLER, S. H.: 2012 "Warmth and competence: Stereotypes of the elderly among young adults and older persons in Brazil", **International Perspective in Psychology: Research Practice. Consultation**, 1, 52–62.

- DEMAKAKOS, P., "Age Identity, Age Perceptions, And Health: Evidence From The English Longitudinal Study of Ageing", **Annals of the New York Academy of Science**, 1114, 279–287.
- GJONCA, E., NAZROO, J.: 2007
- DONIZZETTI, A. R.: 2019 "Ageism in an aging society: The role of knowledge, anxiety about aging, and stereotypes in young people and adults", **International Journal of Environmental Research and Public Health**, 16(8), 1329.
- DUCKWORTH, C.: 2013 "Intergenerational Justice", In: Idowu S.O., Capaldi N., Zu L., Gupta A.D. (eds) **Encyclopedia of Corporate Social Responsibility**. Springer, Berlin, Heidelberg.
- DURANTE, F., FISKE, S. "Ambivalent stereotypes link to peace, conflict, and inequality across 38 nations", **Proceedings of the National Academy of Sciences**, 114 (4), 669–674.
- T., GELFAND, M. J., CRIPPA, F., SUTTORA, C., STILLWELL, A., ...
- BJÖRKLUND, F.: 2017
- DURANTE, F., FISKE, S. "Nations' income inequality predicts ambivalence in stereotype content: How societies mind the gap", **British Journal of Social Psychology**, 52(4), 726-746.
- T., KERVYN, N., CUDDY, A. J., AKANDE, A. D., ADETOUN, B. E., ...
- BARLOW, F. K.: 2013
- DURANTE, F., "Poor but warm, rich but cold (and competent): Social classes in the stereotype content model", **Journal of Social Issues**, 73(1), 138-157.
- TABLANTE, C. B., ve FISKE, S. T.: 2017
- EAGLY, A. H., KITE, M. "Are stereotypes of nationalities applied to both women and men?", **Journal of Personality and Social Psychology**, 53, 451–462.
- E.: 1987

- FEINMAN, S., ve COONS, R.: 1983 "The Effect of Status on The Evaluation of Behavior", **Research on Aging**, 5, 119–135.
- FISKE, S. T., CUDDY, A. J., GLICK, P.: 2007 "Universal dimensions of social cognition: Warmth and competence", **Trends in cognitive sciences**, 11(2), 77-83.
- FISKE, S. T., CUDDY, A. J., M. J., GLICK, P., XU, J.: 1999 "(Dis)respecting versus (dis)liking: Status and interdependence predict ambivalent stereotypes of competence and warmth", **Journal of Social Issues**, 55, 473-489.
- FISKE, S. T., CUDDY, A. J., C., GLICK, P. S., XU, J.: 2002 "A Model of (Often Mixed) Stereotype Content: Competence and Warmth Respectively Follow From Perceived Status and Competition", **Journal of Personality and Social Psychology**, 82, 878–902.
- GARTSKA, T. A., SCHMITT, M. T., BRANSCOMBE, N. R., HUMMERT, M. L.: 2004 "How young and older adults differ in their responses to perceived age discrimination", **Psychology and Aging**, 19/2, 326.
- GARTSKA, T. A., HUMMERT, M. L., BRANSCOMBE, N. R.: 2005 "Perceiving age discrimination in response to intergenerational inequity", **Journal of Social Issues**, 61(2), 321-342.
- GEE, G. C., PAVALKO, E. K., LONG, J. S.: 2007 "Age, Cohort and Perceived Age Discrimination-Using the Life Course to Assess Self-reported Age Discrimination", **Social Forces**, 86(1), 265–290.

- GENDRON, T. L., "The Language of Ageism: Why We Need To Use Words Carefully", **The Gerontologist**, 56/6, 997-1006.
- T.: 2016
- GLICK, P., FISKE, S. T.: "The Ambivalent Sexism Inventory: Differentiating Hostile and Benevolent Sexism", **Journal Of Personality and Social Psychology**, 70/3, 491.
- GLICK, P., FISKE, S. T.: "An Ambivalent Alliance: Hostile and Benevolent Sexism as Complementary Justifications For Gender Inequality", **American Psychologist**, 56/2, 109.
- 2001
- GORDON, R. A., ARVEY, R. D.: "Age bias in laboratory and field settings: A meta-analytic investigation", **J. Appl. Soc. Psychol.** 34, 1-27
- 2004
- GREENBERG, J., SCHİMEL, J., MARTENS, A.: "Ageism: Denying The Face of The Future", **Ageism: Stereotyping and Prejudice Against Older Persons**. Ed. by., T. D. Nelson, Cambridge, MA: The MIT Press, pp. 27-48.
- 2002
- GÜNGÖR, S. G.: "Stereotype Content and Emotions About Various Groups: A Test of a Structural Model. Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi. Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- 2003
- HAGESTAD, G. O., UHLENBERG, P.: "The social separation of old and young: A root of ageism", **Journal of Social Issues**, 61, 343-360.
- 2005
- HANCOCK, D. W., TALLEY, A. E.: "The SIC Scale of Ageism: Confirmatory Factor Analysis, Measurement Invariance, and Revisions", **Journal of aging & social policy**, 32(6), 559-571.
- 2020
- HARWOOD, J., HEWSTONE, M., PAOLİNİ, S., VOCI, A.: "Grandparent- grandchild contact and attitudes toward older adults: Moderator and mediator effects", **Personality and Social Psychology Bulletin**, 31, 393- 406.
- 2005

- JANSSENS, H., "Perceived social structural relations and group stereotypes: A test of the Stereotype Content Model in Malaysia", **Asian Journal of Social Psychology**, 18(1), 52-61.
- VERKUYTEN, M., KHAN, A.: 2015
- JOST, J. T., BANAJI, M. R. "The role of stereotyping in system-justification and the production of false consciousness", **British journal of social psychology**, 33(1), 1-27.
- : 1994
- JOST, J. T., BANAJI, M. R., "A decade of system justification theory: Accumulated evidence of conscious and unconscious bolstering of the status quo", **Political psychology**, 25(6), 881-919.
- NOSEK, B. A.: 2004
- KAHRAMAN, F.: 2018 "Türkiye'deki Sosyal Grupların Kalıpyargı Haritası ve Kalıpyargıların Değerlerle İlişkisi", **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- KANG, S. K., CHASTEEN, "The moderating role of age-group identification and perceived threat on stereotype threat among older adults", **The International Journal of Aging and Human Development**, 69/3, 201-220.
- A. L.: 2009
- KAUFMAN, G., ELDER "Revisiting age identity: A research note", **Journal of Aging Studies**, 16/2, 169-176.
- JR, G. H.: 2002
- KAUFMAN, G., ELDER "Grandparenting and Age Identity", **Journal of Aging Studies**, 17, 269-282.
- JR, G. H.: 2003
- KERVYN, N., FISKE, S., "Forecasting The Primary Dimension of Social Perception: Symbolic and Realistic Threats Together Predict Warmth In The Stereotype Content Model", **Social Psychology**, 46/1, 36-45.
- YZERBYT, V.: 2015
- KITE, M. E., DEAUX, K., "Stereotypes of young and old: Does age outweigh gender?", **Psychology and Aging**, 6, 19-27.
- MIELE, M.: 1991
- KITE, M. E., JOHNSON, B. "Attitudes toward older and younger adults: A meta-analysis", **Psychology and Aging**, 3, 233-244.
- T.: 1998

- KITE, M. E., STOCKDALE, G. D.: 2005 "Attitudes toward younger and older adults: An updated meta-analytic review", **J. Soc. Issues**, 61, 241–266.
- KUHLMANN, B. G., KORNADT, A. E., BAYEN, U. J., MEUSER, K., WULFF, L.: 2017 "Multidimensionality of Younger and Older Adults' Age Stereotypes: The Interaction of Life Domain and Adjective Dimension", **Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences**, 72/3, 436-440.
- LEACH, C. W., ELLEMERS, N., BARRETO, M.: 2007 "Group virtue: The importance of morality (vs. competence and sociability) in the positive evaluation of in-groups", **Journal of Personality and Social Psychology**, 93, 234–249.
- LEVY, B. R., BANAJI, M. R.: 2002 "Implicit Ageism", **Ageism: Stereotyping and Prejudice Against Older Persons**. Ed. by., T. D. Nelson, Cambridge, MA: The MIT Press, pp. 49-75.
- LEVY, B. R., SLADE, M. D., CHUNG, P. H., GILL, T. M.: 2014 "Resiliency Over Time of Elders' Age Stereotypes After Encountering Stressful Events", **Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences**, 70/6, 886-890.
- LÖCKENHOFF, C. E., DE FRUYT, F., TERRACCIANO, A., MCCRAE, R. R., DE BOLLE, M., COSTA, P. T., JR., ... YIK, M.: 2009 "Perceptions of aging across 26 cultures and their culture-level associates", **Psychology and Aging**, 24, 941–954.
- LUSZCZ, M. A.: 1985 "Characterizing Adolescents, Middle-Aged, and Elderly Adults: Putting The Elderly into Perspective", **International Journal of Aging and Human Development**, 22, 105–121.

- MARCUS, J., SABUNCU, N.: 2016 "Old Oxen Cannot Plow": Stereotype Themes of Older Adults in Turkish Folklore", **The Gerontologist**, 56/6, 1007-1022.
- MARTI, M., BOBIER, D., BARON, R. S.: 2000 "Prototypicality, Automaticity, Accessibility and Prejudice Recognition: Blinded by The Unexpected", **Group Processes and Intergroup Relations**, 3, 403– 418.
- MAYS, V. M., COCHRAN, S., BARNES, N. W.: 2007 "Race, Race-Based Discrimination, and Health Outcomes Among African Americans", **Annual Review of Psychology**, 58, 201-25.
- MONTEPARE, J. M., ZEBROWITZ, L. A.: 2004 "A social-developmental view of ageism", In T. D. Nelson (Ed.), **Ageism: Stereotyping and prejudice against older persons**, Cambridge, MA: MIT Press, (pp. 129-161).
- NELSON, T. D.: 2016 "Ageism", In **Handbook of Prejudice, Stereotyping, and Discrimination** (2 ed.), New York, Psychology Press, (pp. 337-355).
- NEUGARTEN, B. L.: 1968 **Middle Age and Aging**, Chicago: University of Chicago Press.
- NEUGARTEN, B. L.: 1974 "Age groups in American society and the rise of the young-old", **The Annals of the American Academy of Political and Social Science**, 415/1, 187–198.
- NORTH, M. S., FISKE, S. T.: 2012 "An Inconvenienced Youth? Ageism and Its Potential Intergenerational Roots", **Psychological Bulletin**, 138, 982–997.
- NORTH, M. S., FISKE, S. T.: 2013a "A Prescriptive Intergenerational-Tension Ageism Scale: Succession, Identity, and Consumption (SIC)", **Psychological Assessment**, 25, 706–713.

- NORTH, M. S., FISKE, S. T.: 2013b "Act your (old) age: Prescriptive, ageist biases over succession, consumption, and identity", **Personality and Social Psychology Bulletin**, **39**, 720–734.
- NORTH, M. S., FISKE, S. T.: 2013c "Subtyping ageism: Policy issues in succession and consumption", **Social Issues and Policy Review**, **7**(1), 36-57.
- NORTH, M. S., FISKE, S. T.: 2015 "Modern attitudes toward older adults in the aging world: A cross-cultural meta-analysis", **Psychological Bulletin**, **141**(5), 993
- PALMORE, E.: 1999 **Ageism: Negative and positive (2nd ed.)**. New York, NY: Springer.
- PAMPEL, F. C.: 1998 **Aging, Social Inequality, and Public Policy**, Thousand Oaks, CA: Pine Forge Press.
- PASUPATHI, M., LOCKENHOFF, C. E.: 2002 "Ageist behavior, In T. D. Nelson (Ed.), *Ageism: Stereotyping and prejudice against older persons* (pp. 201–246). Cambridge, MA: The MIT Press.
- PINQUART, M., WAHL, H. W., 2021 "Subjective age from childhood to advanced old age: A meta-analysis", **Psychology and Aging**, **36**/3, 394.
- PRENTICE, D. A., CARRANZA, E.: 2002 "What Women and Men Should Be, Shouldn't Be, Are Allowed To Be, And Don't Have To Be: The Contents of Prescriptive Gender Stereotypes", **Psychology of Women Quarterly**, **26**, 269-281.
- RIPPON, I., KNEALE, D., OLIVEIRA, C., DEMAKAKOS, P., STEPTOE, A.: 2014 "Perceived age discrimination in older adults", **Age and Ageing**, **43**(3), 379–386.
- ROSS, L., GREENE, D., HOUSE, P.: 1977 "The "false consensus effect": An egocentric bias in social perception and attribution processes", **Journal of experimental social psychology**, **13**(3), 279-301.

- RUBIN, D. C., "People over forty feel 20% younger than their age: Subjective age across the lifespan", **Psychonomic Bulletin & Review**, 13/5, 776-780.
- BERNTSEN, D.: 2006
- RUDMAN, L. A., GLICK, "Prescriptive Gender Stereotypes and Backlash Toward Agentic Women", **Journal of Social Issues**, 57, 743-762.
- P.: 2001
- SHMERLINA, I. A.: 2015 "Features of the sense of age identity in older age", **Sociological Research**, 54/3, 203-219.
- SCHMITT, M. T., "The meaning and consequences of perceived discrimination in disadvantaged and privileged social groups", **European review of social psychology**, 12/1, 167-199.
- BRANSCOMBE, N. R.: 2002
- SCHOEMANN, A. M., "Looking young for your age: Perceptions of anti-aging actions", **European Journal of Social Psychology**, 41, 86-95.
- BRANSCOMBE, N. R.: 2010
- SCRUTTON, S.: 1999 **Counselling older people (2nd ed.)**. London: Gower Publishing.
- STEPHAN, W. G., **Intergroup Threat Theory**, The encyclopedia of peace psychology.
- MEALY, M. D.: 2011
- STEPHAN, W. G., "Predicting prejudice", **International Journal of Intercultural Relations**, 20, 409-426.
- STEPHAN, C. W.: 1996
- STEPHAN, Y., SUTIN, A. "How old do you feel? The role of age discrimination and biological aging in subjective age", **PloS one**, 10/3, e0119293.
- R., TERRACCIANO, A.: 2015
- STEPHAN, W. G., "Prejudice toward immigrants to Spain and Israel: An integrated threat theory analysis", **Journal of Cross-Cultural Psychology**, 29, 559-576.
- YBARRA, O., MARTÍNEZ, C., SCHWARZWALD, J.,
- TURKASPA, M.: 1998
- TAJFEL, H.: 1978 **The Social Psychology of The Minority**, London: Minority Rights Group.

- TAJFEL, H., TURNER, J. T.: 1986 "The Social Identity Theory of Intergroup Behavior", **The Social Psychology of Intergroup Relations**. Ed. by., W.G. Austin ve S. Worchel, S., Monterey, CA: Brooks/Cole, pp. 33-48.
- TAM, T., HEWSTONE, M., HARWOOD, J., VOČÍ, A., KENWORTHY, J.: 2006 "Intergroup contact and grandparent-grandchild communication: The effects of self-disclosure on implicit and explicit biases against older people", **Group Processes & Intergroup Relations**, 9, 413-429.
- THE FISKE LAB: 2021 "Cros-cultural Warmth and Competence Maps", (Çevrimiçi), <https://www.fiskelab.org/cross-cultural-wc-maps/>, 13 Eylül 2021
- VAES, J., PALADINO, M. P.: 2010 "The uniquely human content of stereotypes", **Group Processes & Intergroup Relations**, 13(1), 23-39.
- VAUCLAIR, C. M., MARQUES, S., LIMA, M. L., ABRAMS, D., SWIFT, H., BRATT, C.: 2015 "Perceived Age Discrimination As A Mediator of The Association Between Income Inequality and Older People's Self-Rated Health in The European Region", **Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences**, 70/6, 901-912.
- WARD, R. A.: 1984 "The marginality and salience of being old: When is age relevant?", **The Gerontologist**, 24, 227-232.
- ZEBROWITZ, L. A., MONTEPARE, J. M.: 2000 **"Too Young, Too Old": Stigmatizing adolescents and elders**, In T. K. Heatherton, R. E. Kleck, M. R. Hebl, & J. G. Hull (Eds.), *The psychology of stigma* (pp. 334-373). New York: Guilford Press.

EKLER

Ek 1:

Yaşlı Alt Gruplarını Belirleme Formu

Demografik Bilgiler

- 1) Cinsiyetiniz: Kadın____ Erkek____ Genderkuir____ Belirtmek istemiyorum____
- 2) Yaşınız:____

Yaşlı Alt Grupları Belirleme

Alt grup, bir genel grup içinde farklı özellikleriyle birbirlerinden ayrılan özelleşmiş diğer grupları ifade etmektedir. Kadınlar genel grubu üzerinden örneklersek kadınlar genel grupken feministler, ev hanımları, iş kadınları kadın alt gruplarından bir kaçıdır.

Yaşlı alt grubu ise, yaşlılar genel grubu içinde farklı özellikleriyle ayrılan yaşlıları ifade etmektedir. Emekliler gibi. Eğer yaşlı alt grubu belirlemekte zorlanırsanız aklınıza gelen yaşlıları düşünerek özelliklerine göre kategorize edebilirsiniz. Lütfen, en az on yaşlı alt grubu belirtiniz.

Aşağıda on soru bulunmaktadır. Her bir soru için bir yaşlı alt grubu yazabilirsiniz.

- 1) Aklınıza gelen yaşlı alt grupları hangileridir? İlk grup;

- 2) Aklınıza gelen yaşlı alt grupları hangileridir? İkinci grup;

- 3) Aklınıza gelen yaşlı alt grupları hangileridir? Üçüncü grup;

- 4) Aklınıza gelen yaşlı alt grupları hangileridir? Dördüncü grup;

5) Aklınıza gelen yaşlı alt grupları hangileridir? Beşinci grup;

6) Aklınıza gelen yaşlı alt grupları hangileridir? Altıncı grup;

7) Aklınıza gelen yaşlı alt grupları hangileridir? Yedinci grup;

8) Aklınıza gelen yaşlı alt grupları hangileridir? Sekizinci grup;

9) Aklınıza gelen yaşlı alt grupları hangileridir? Dokuzuncu grup;

10) Aklınıza gelen yaşlı alt grupları hangileridir? Onuncu grup;

Katılımınız için teşekkür ederiz.

Öneri ve eleştirilerinizi yazabilirsiniz.

Ek 2:

1)Demografik Bilgiler

- 1) Yaşınız:_____
- 2) Cinsiyetiniz: Kadın____ Erkek____ Genderkuir____ Belirtmek istemiyorum____
- 3) Eğitim seviyeniz: Okur yazar değil____ İlkokul____ Ortaokul____ Lise____ Önlisans/Yüksekokul____ Lisans____ Yüksek lisans____ Doktora____
- 4) Mesleğiniz:_____
- 5) En uzun süre yaşadığınız yer: Büyükşehir____ İl____ İlçe____ Köy____
- 6) Hanenize giren aylık gelir miktarı:
1300 TL ve altı____ 1301-2349 TL arası____ 2350-3889 TL arası____
3900-6299 TL arası____ 6300 TL ve üzeri____
- 7) Annenizin eğitim seviyesi: Okur yazar değil____ İlkokul____ Ortaokul____ Lise____ Önlisans/Yüksekokul____ Lisans____ Yüksek lisans____ Doktora____
- 8) Annenizin mesleği:_____
- 9) Babanızın eğitim seviyesi: Okur yazar değil____ İlkokul____ Ortaokul____ Lise____ Önlisans/Yüksekokul____ Lisans____ Yüksek lisans____ Doktora____
- 10) Babanızın mesleği:_____

2)Yaş Grubu Özdeşim Ölçeği

Genel olarak, 18-25 yaş arasındaki insanlar genç, 25-40 yaş arasındakiler yetişkin, 40-65 yaş arasındakiler orta yaşlı, 65 ve üstü yaşta olanlar ise yaşlı grubu olarak değerlendirilmektedir.

Kendi yaşınızın denk düştüğü grubu düşünerek aşağıdaki soruları cevaplayınız.

		Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Biraz Katılmıyorum	Kararsızım	Biraz Katılıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1	Yaş grubumun bir üyesi olmayı seviyorum	1	2	3	4	5	6	7
2	Yaş grubumun bir üyesi olduğum için gurur duyarım	1	2	3	4	5	6	7
3	Yaş grubu üyeliğim kim olduğumun esas belirleyicisidir	1	2	3	4	5	6	7
4	Yaş grubumun bir üyesi olmanın olumlu bir deneyim olduğuna inanırım	1	2	3	4	5	6	7
5	Yaş grubu kimliğimi ve benim için ne anlama geldiğini açık bir şekilde hissederim	1	2	3	4	5	6	7

Ek 3:

Yaş Ayrımcılığı Ölçeği

		Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Biraz Katılmıyorum	Kararsızım	Biraz Katılıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1	Yaşım sebebiyle kişisel olarak toplumda mağdur edildiğimi hissediyorum.	1	2	3	4	5	6	7
2	Yaşım sebebiyle kendimi başkalarına tanınan fırsatlardan yoksun bırakılmış bir kişi olarak görüyorum	1	2	3	4	5	6	7
3	Tarihsel olarak, benim yaş grubumun üyeleri diğer yaş gruplarının üyelerinden daha fazla ayrımcılığa uğramıştır.	1	2	3	4	5	6	7
4	Yaş grubumun üyeleri diğer yaş grupları için mevcut olan fırsatlardan yoksun bırakılmıştır.	1	2	3	4	5	6	7

Ek 4:**Çelişik Duygulu Yaşçılık Ölçeği**

Lütfen aşığıdaki ifadeleri okuyarak her bir ifadeye ne kadar katıldığınızı ya da katılmadığınızı belirtiniz.

1.Kesinlikle Katılmıyorum 2. Katılmıyorum 3. Kısmen Katılmıyorum 4. Kararsızım

5. Kısmen Katılıyorum 6. Katılıyorum 7. Kesinlikle Katılıyorum

		1	2	3	4	5	6	7
1	İsteseler dahi yaşlıların çalışmasına izin verilmemelidir çünkü onlar topluma olan borçlarını zaten ödemişlerdir.							
2	İsteseler dahi yaşlıların çalışmasına izin verilmemelidir çünkü yaşlılar kırılganlardır ve hastalanabilirler.							
3	İnsanlar yaşlıları üzücü haberlerden korumalıdırlar çünkü yaşlılar kolayca ağlamaya başlarlar.							
4	Yaşlıların toplumun sert gerçeklerinden korunması gerekir.							
5	Yardım istemeseler dahi yaşlılara her zaman yardım teklif edilmelidir.							
6	Yardım istemeseler dahi yaşlılara market alışverişlerinde yardım edilmelidir.							
7	Yaşlıların çoğu masum söz ya da davranışları yaşçılık (yaş ayrımcılığı) olarak yorumlarlar.							
8	Yaşlılar çok kolay gücenirler.							
9	Yaşlılar işyerlerindeki problemleri abartırlar.							
10	Yaşlılar, sosyal sağlık sistemi ve ekonomi için yüküdürler.							

Ek 5:

Kuşaklararası Gerilim Kuralcı Yaşcılık Ölçeği: Ardıcılık, Kimlik ve Tüketim (AKT)

Lütfen aşağıdaki ifadeleri okuyarak her bir ifadeye ne kadar katıldığınızı ya da katılmadığınızı belirtiniz.

1. Kesinlikle Katılmıyorum 2. Katılmıyorum 3. Kısmen Katılmıyorum

4. Kısmen Katılıyorum 5. Katılıyorum 6. Kesinlikle Katılıyorum

		1	2	3	4	5	6
1	Doktorlar yaşlı hastaları tedavi etmek için çok zaman harcarlar.						
2	Yaşlılar sosyal sağlık sistemi için çok fazla yük oluştururlar.						
3	Yaşlılar, genellikle ailelerine fazlasıyla yük olurlar.						
4	Otobüs ve trenlerde yaşlılar için koltuk ayrılmasına hiç gerek yoktur.						
5	Yaşlılar değişime bu kadar karşı olmasaydı, muhtemelen toplum olarak çok daha hızlı ilerlerdik.						
6	Yaşlı kuşak, gençlere kıyasla haksız düzeyde politik güce sahiptir.						
7	Yaşlıların çoğu, gençlere ne zaman alan açmaları gerektiğini bilmezler.						
8	Yaşlı çalışanların çoğu, genç kuşağa yol açmanın zamanının geldiğini anlamazlar.						
9	Yaşlılar, genellikle artık eskisi gibi işe yaramadıklarını fark etmek için çok inatçıdırlar.						
10	Gençler, genellikle yaşlılara kıyasla işlerinde daha üretkendirler.						
11	İş terfileri yaşlı çalışanların deneyimlerinden çok, üretkenliklerine dayandırılmalıdır.						
12	Yaşlıların gençleri daha çok etkileyecek konularda oy vermesi haksızlıktır.						
13	Genel olarak yaşlılar gençlerin vakit geçirdiği mekanlara gitmemelidirler.						

14	Yaşlılar, genel olarak gençlere yönelik mekanlarda vakit geçirmemelidirler.						
15	Yaşlılar genel olarak gece kulüplerine gitmemelidirler.						
16	Yaşlılar belki de Facebook, Instagram, Twitter gibi sosyal medya araçlarını kullanmamalıdır.						
17	Yaşlılar havalı davranmaya bile çalışmamalıdır.						
18	Yaşlılar cinsel ve romantik ilişki arayışında olmamalıdır.						
19	Yaşlılar cinsel olarak çekici görünmeye çalışmamalıdır.						

Ek 6:

Kalıpyargı İçeriği Ölçeği

Lütfen aşağıdaki sorulara (*çalışmanın ilk aşamasında belirlenen on sekiz yaşlı alt grubundan biri*) yaşlı alt grubunu düşünerek cevap veriniz. Toplum gözünden bu grubun üyeleri aşağıdaki özelliklere ne kadar uymaktadır?

Bu soruları cevaplarken kişisel görüşlerinizi değil, bu grubun toplum tarafından nasıl görüldüğünü belirtiniz.

1) Yetkinlik Ölçeği

1. Toplumun gözünde bu grubun üyeleri ne kadar yetkindir?

1	2	3	4	5
Hiç				Çok

2. Toplumun gözünde bu grubun üyeleri ne kadar kendinden emindir?

1	2	3	4	5
Hiç				Çok

3. Toplumun gözünde bu grubun üyeleri ne kadar yeteneklidir?

1	2	3	4	5
Hiç				Çok

4. Toplumun gözünde bu grubun üyeleri ne kadar beceriklidir?

1	2	3	4	5
Hiç				Çok

2) Sıcaklık Ölçeği

1. Toplumun gözünde bu grubun üyeleri ne kadar arkadaş canlısıdır?

1	2	3	4	5
Hiç				Çok

2. Toplumun gözünde bu grubun üyeleri ne kadar sıcakkanlıdır?

1	2	3	4	5
Hiç				Çok

3. Toplumun gözünde bu grubun üyeleri ne kadar iyi huyludur?

1	2	3	4	5
Hiç				Çok

4. Toplumun gözünde bu grubun üyeleri ne kadar içtendir?

1	2	3	4	5
Hiç				Çok

Ek 7:

Sosyal Yapı Ölçeği

Lütfen aşağıdaki sorulara (*çalışmanın ilk aşamasında belirlenen on sekiz yaşlı alt grubundan biri*) yaşlı alt grubunu düşünerek cevap veriniz.

Bu soruları cevaplarken kişisel görüşlerinizi belirtiniz.

1) Statü Ölçeği

1. Bu grubun üyelerinin çalıştığı işler, meslekler genelde ne kadar prestijlidir?

1	2	3	4	5
Hiç				Çok

2. Bu grubun üyeleri ekonomik olarak ne kadar başarılıdır?

1	2	3	4	5
Hiç				Çok

3. Bu grubun üyelerinin eğitim düzeyi ne kadar yüksektir?

1	2	3	4	5
Hiç				Çok

2) Rekabet Ölçeği

1. Bu grubun üyelerine özel ayrıcalıklar tanınırsa (örneğin, işe alımlarda öncelik verme), bu büyük olasılıkla benim gibi insanların durumunun kötüleşmesine sebep olur.

1	2	3	4	5
Hiç				Çok

2. Bu grubun üyeleri güçlendikçe, benim gibi insanların gücü azalır.

1	2	3	4	5
Hiç				Çok

3. Bu grubun üyelerine ayrılan kaynaklar, büyük olasılıkla benim gibi insanlara ayrılan kaynakların azalmasına sebep olacaktır.

1	2	3	4	5
Hiç				Çok

4. Bu grubun üyelerinin toplumda daha ayrıcalıklı hale gelmesi benim gibi insanlar için hayatı zorlaştıracaktır.

1	2	3	4	5
Hiç				Çok

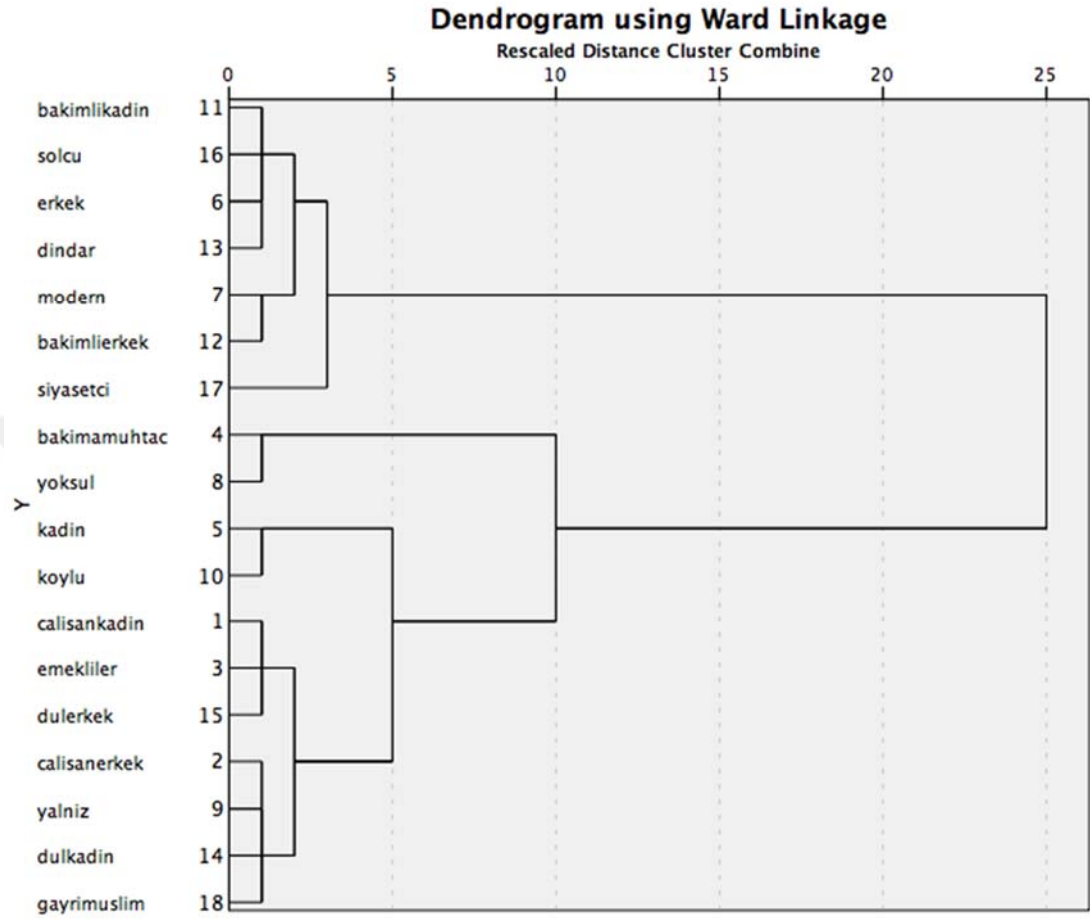
5. Bu grubun üyeleri benim gibi insanların savundukları ahlaki değerlerin temeline zarar vermektedir.

1	2	3	4	5
Hiç				Çok

6. Bu grubun üyelerinin değer ve inançları benim gibi insanlar için aykırıdır.

1	2	3	4	5
Hiç				Çok

Ek 8:

ÖZGEÇMİŞ

Aslı AYDEMİR

EĞİTİM BİLGİLERİ:

Doktora Derecesi:

İstanbul Üniversitesi (2015-2021)

Psikoloji Bölümü, Sosyal Psikoloji Doktora Programı, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Doktora Tezi: Yaşlı Alt Gruplarına Yönelik Kalıpyargı İçerikleri ve Farklı Yaş Gruplarında Yaşçılık

Yüksek Lisans Derecesi:

İstanbul Üniversitesi (2013-2015)

Psikoloji Bölümü, Sosyal Psikoloji Yüksek Lisans Programı, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi: Yaşlı İhmal ve İstismarında Bakım Veren Gelinler

Okan Üniversitesi (2012-2013 Eğitim Öğretim Yılı Bir Ders Dönemi)

Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Lisans Derecesi:

İstanbul Üniversitesi (2008-2012)

Psikoloji Bölümü, Edebiyat Fakültesi

SÜRELİ YAYINLARI

Aydemir, A. (2021). Geçmişlerinin Gölgesinde Gelin Kayınvalidenin Bakım İlişkisi; Yaşlı İhmal ve İstismarı. *Senex: Yaşlılık Çalışmaları Dergisi*, 5 (1), 4-18.

Uysal, M. S., Uluğ, Ö. M., Kanık, B. ve **Aydemir, A.** (2021). “The liberation of LGBTQ+ will also liberate heterosexuals”: Heterosexual feminist women’s participation in solidarity-based collective action for LGBTQ+ rights. *European Journal of Social Psychology*, Advance online publication. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2799>

Aydemir, A. (2018). Yaşlılık. *Kaos-GL*, 3, 41-45.

Aydemir, A. ve Bayad, A. (2017). Savaş Zamanında Barış Çalışmak. *Onto Psikoloji Dergisi*, 15-25.

Aydemir, A. (2015). Erkeklik söyleminin sunduğu özne konumları: Zenne ve İki Genç Kız Filmlerinde Erkeklik Halleri. *Eleştirel Psikoloji Bülteni*, 108-125.

Aydemir, A. (2014). Pandora'nın Kutusu Filminde Alzheimer Hastası Yaşlının Konumlandırılması. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 2(4), 1-20.

SÜRESİZ YAYINLARI

Aydemir, A., Uluğ, Ö. M., Kanık, B. ve Uysal, M. S. (2020). Feminizmin Bireysel ve Kolektif Etkileri ile Eşitsizliğe Karşı Güçlendiren Araçları, <https://www.catlakzemin.com/feminizmin-bireysel-ve-kolektif-etkileri-ile-esitsizlige-karsi-guclendiren-araclari/>

Aydemir, A. (2020). Grileşen Bütçe, Kadınlaşan Yaşlılık ve Tek Yol Feminist Gerontoloji, <https://www.catlakzemin.com/grilesen-butce-kadinlasan-yaslilik-ve-tek-yol-feminist-gerontoloji/>

Aydemir, A. (2019). Yas İçinde Bir Barış Akademisyeni ve Ağaç Kökü Reçelleri, <http://yeniyasamgazetesi2.com/yas-icinde-bir-baris-akademisyeni-ve-agac-koku-recelleri/>

Aydemir, A. (2018). Seçim Bildirgelerinde Kadınlık Halleri ve Kadınlara Vaat Edilenler, <http://esitlikadaletkadin.org/secim-bildirgelerinde-kadinlik-halleri-ve-kadinlara-vaat-edilenler/>

KİTAP BÖLÜMÜ ÇEVİRİSİ

Holtgraves, T. (2019). Konuşma yapısı (**A. Aydemir** ve E. Sakin, Çev.) G. Tekdemir (Ed.), Sosyal Eylem Olarak Dil: Sosyal Psikoloji ve Dil Kullanımı içinde (89-122). İstanbul: Nobek Akademik Yayıncılık

Gawronski, B. ve Bodenhausan, G. V. (2018). Güdülenme (motivasyon) kuramları (**A. Aydemir**, Çev.) G. Tekdemir Yurtdaş, Ç. Çoker ve S. Cesur (Ed.), Sosyal Psikolojide Kuram ve Açıklama içinde (108-132). İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık

Jetten, J. ve Hornsey, M. J. (2016). Uyma: Asch'in çizgi yargılama çalışmalarını yeniden değerlendirmek (**A. Aydemir**, Çev.) S. Cesur, G. Tekdemir Yurtdaş ve Ç. Çoker (Ed.), Sosyal Psikoloji - Klasik Çalışmaları Yeniden Değerlendirmek içinde (89-95). İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık

KİTAP

Bayad, A., ve **Aydemir, A.** (2020). When research, identity and context merge: A reflexive assessment on studying peace during conflict. In *Researching Peace, Conflict, and Power in the Field* (pp. 283-300). Springer, Cham.

Algül, S., **Aydemir, A.**, Demir, G., Göymen, A. Y., Keleşoğlu, E., Özbey, C. ve Uncu,

B. A. (2019). Who's who in politics in Turkey. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları

Aydemir, A. (2017). Empatik beceri ölçeği. *Sosyal psikolojide değerler ve ahlak: kuramlar ve ölçekler içinde* (217-224). İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık,

Aydemir, A. (2017). Empatik eğilim ölçeği. *Sosyal psikolojide değerler ve ahlak: kuramlar ve ölçekler içinde* (225-232). İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.

Aydemir, A. (2017). Ka-Si çocuk ve ergenler için empatik eğilim ölçeği. *Sosyal psikolojide değerler ve ahlak: kuramlar ve ölçekler içinde* (233-242). İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.

Aydemir, A. (2017). Affedicilik ölçeği. *Sosyal psikolojide değerler ve ahlak: kuramlar ve ölçekler içinde* (247-254). İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.

ÖYKÜ KİTABI

Aydemir, A. (2018). Seyir. Kadınlar Öykülerin Yazıyor içinde (158-163). İstanbul: Eğitim Sen Yayınları.

KONGRE/SEMPOZYUMDA SUNULAN VE BİLDİRİ KİTABINDA YER ALAN BİLDİRİLER

Uysal, M. S., Uluğ, Ö. M., Kanık, B. ve **Aydemir, A.** (2021, Temmuz) . *The liberation of LGBTQ+ will also liberate heterosexuals”: Predictors of heterosexual feminist women's participation in solidarity-based collective action for LGBTQ+ rights*. The 44th Annual Scientific Meeting of the International Society of Political Psychology (ISPP), Online.

Aydemir, A. ve Tekdemir, G. (2020, Ekim). Çelişik Duygulu Yaşçılık ve Kuşaklararası Gerilim Yaşçılık: Ardıllık, Kimlik ve Tüketim (AKT) Ölçeklerinin Türkçe Geçerlik-Güvenirlik Çalışması. Senex 4. Yaşlılık Çalışmaları Kongresi, Online.

Aydemir, A., Kanık, B., Uluğ, Ö. M. ve Uysal, M. S. (2020, Temmuz). *How does feminism change the lives of different groups? An examination of multi-level outcomes of feminism for intergroup relations.* The 43rd Annual Scientific Meeting of the Internaitonal Society of Political Psychology (ISPP), Online.

Uysal, M. S., **Aydemir, A.,** Uluğ, M. Ö. ve Kanık, B. (2019, Aralık). *Sosyal kimlik kolektif eylemlerin sebebi mi sonucu mu?: feminist kimlik ve güçlenme.* 3. Sosyal Psikoloji Kongresi, İstanbul.

Aydemir, A. (2018, Ekim). *Her canlı her gün yaşılanıyorsa neden yaşıyoruz?: Yaşçılığa getirilen psikolojik açıklamalar.* Yaşlılık Atölyesi, İstanbul.

Aydemir, A., Alparslan, B., Derin, D. ve Balım, S. (2016, Ekim). *İnsan doğası barışı mümkün kalmaz mı? 5. Eleştirel Psikoloji Sempozyumu,* Mersin, Türkiye.

Aydemir, A., Alparslan, B., Balım S., Derin G.D., Gündüz T. ve Çelikadam C. (2016, Eylül) *Barışı konuşmak: ortaöğretim öğrencilerinde barışın sosyal temsilleri.* 19. Ulusal Psikoloji Kongresi , İzmir.

Aydemir, A. (2015, Ekim). *Yaşlı ihmal ve istismarının saptanması ve araştırılması sorunları.* Yaşlılık Atölyesi, İstanbul.

Aydemir, A., Ünal, M. A. ve Yoğan, F. (2015, Nisan). *Üniversite öğrencisi gençlerin yaşlı olmayı inşa ederken kullandıkları dilsel kaynaklar.* 8. Ulusal Yaşlılık Kongresi, Denizli.

Aydemir, A., Çoker, O., Gündüz, T. ve Nebioğlu, G. (2014, Eylül). *Bir kültürel pratik: askere uğurlama törenlerinin erkeklerce inşası.* 1st International Symposium on Men and Masculinities: Identities, Cultures, Societies, İzmir.

ETKİNLİK ORGANİZASYONU

Barış Üzerine Konuşmalar Sempozyumu, Düzenleme Kurulu Üyesi, İstanbul, Mayıs 2016

Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırmalar Sempozyumu, Düzenleme Kurulu Üyesi, İstanbul, Mart 2017

ATÖLYELER

Yaşlı, Yaşlısınız, Yaşlıyız; Pandemide Yaşlanmayı Hatırlamak Atölyesi, Atölye Yürütücüsü, BİRARADA, 18 Mart 2021 – 7 Mayıs 2021.

DAVETLİ KONUŞMACI

Feminist Gerontoloji Perspektifiyle Yaşlılık ve Yaşlı Hakları, Hikayenin Her Hali Radyo Programı, Açık Radyo, 6 Kasım 2020, <https://acikradyo.com.tr/podcast/226348>

“Ben” ve “Biz”in Özgürlüğü, Köstebek Akademisi, İstanbul, Ekim 2019.

Kadınlar Nasıl Yaşlanır, Yaşlılık Nasıl Kadınlaşır?, Yoğurtçu Kadın Forumu, İstanbul, Nisan 2019.

Başından Sonuna Bir Alan Araştırmasında Eleştirel Psikolojik Yaklaşım, Eleştirel Psikoloji Üzerine Bir Gün, İstanbul, Mayıs 2017.

BURSLAR

TÜBİTAK, BİDEB 2211-Doğrudan Yurt İçi Doktora Burs Programı

TÜBİTAK, BİDEB 2210-Doğrudan Yurt İçi Yüksek Lisans Burs Programı

TÜBİTAK, BİDEB 2205-Yurt İçi Lisans Burs Programı

